

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

3

2014

Vedecké práce (Scientific Papers)

1) Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2013
Agricultural and food economics in 20135

2) Zoltán Zéman – Kálmán Komáromi – Zuzana Kapsdorferová – László Hajós – Judit Bárczi

Tasks of Financial Management and Controll
Úlohy finančného manažmentu a kontroly30

3) Dagmar Matošková – Jozef Gálik - Mária Jamborová

Situácia v sektore hydinového mäsa na Slovensku v rokoch 2009-2013
The situation in poultry meat sector in Slovakia in 2009-201340

4) Anna Trubačová

Vývoj ekonomickej efektívnosti vybraných poľnohospodárskych komodít
Economic efficiency development of selected agricultural commodities53

5) Veronika Tóthová – Milan Fil'a

Hodnotenie diverzifikácie poľnohospodárskych subjektov v kontexte rozsahu obhospodarovanej pôdy
Evaluation of diversification level of agricultural entities in context of size of cultivated area69

6) Daniela Marcinčáková

Kvantifikácia medziregionálnych disparít v ekologickom poľnohospodárstve
The quantification of the regional disparities of the organic agricultural82

Z vedeckého života (From the Sphere of Science)

7) Viera Cibáková

K životnému jubileu profesora Vladimíra Gozoru
On life jubilee of Professor Vladimír Gozora95

Informácie zo sveta (Information from Abroad)

8) Ivan Masár

Odhad spotreby vybraných poľnohospodárskych produktov do roku 2023
(spracované z Poľnohospodárskeho výhľadu OECD-FAO 2014-2023)
Consumption estimation of selected agricultural products until 202398

9) Ivan Masár

Trendy poľnohospodárskeho výskumu a vývoja vo svete a v USA v prostredí svetovej potravinovej bezpečnosti

Agricultural research and development trends worldwide and in the USA within world food safety environment101

Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2013

Agricultural and food economics in 2013

Abstract Article underlines the analysis of agricultural and food economics from macroeconomic point of view, i.e. in relation to national economics as well as sectoral aspect to economic condition of agriculture and food industry and its particular branches. Economic and also productive performance of agriculture decreased and income was loss - 6.3 million EUR to which contributed faster decline of revenues than costs. Revenues have been affected by falling prices of agricultural products that reflected in revenues decline, especially for vegetal products which influenced products economy and consequently businesses. Despite of this profitable enterprises predominated. Food industry achieved positive income (+172 million EUR) with highest level in cacao, chocolate and candy divisions. Article emphasizes also tools of horizontal policy in agriculture, i.e. loans, taxes and insurance.

Key words agricultural economics, income, loans, taxes, insurances, food industry

Abstrakt Príspevok je akcentovaný na analýzu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva z makroekonomického hľadiska, t.j. vo vzťahu k národnej ekonomike ako aj odvetvovo na ekonomickú situáciu poľnohospodárstva a potravinárstva a jeho jednotlivých odborov. Ekonomická a produkčná výkonnosť poľnohospodárstva sa v roku 2013 znížila a výsledok hospodárenia bol stratový - 6,3 mil. €, k čomu prispel rýchlejší pokles výnosov ako nákladov. Výnosy boli ovplyvnené klesajúcimi cenami poľnohospodárskych výrobkov, ktoré sa premietli do zníženia tržieb, najmä za rastlinné výrobky, čo ovplyvnilo ekonomiku výrobkov a následne podnikov. Napriek tomu dominovali ziskové podniky. Potravinársky priemysel dosiahol kladný výsledok hospodárenia (172 mil. €) s jeho najvyššou úrovňou v odbore kakaa, čokolády a cukrovínok. V príspevku je položený akcent aj na nástroje horizontálnej politiky v poľnohospodárstve úvery, dane a poistenie.

Kľúčové slová: ekonomika poľnohospodárstva, výsledok hospodárenia, úvery, dane, poistenie, potravinársky priemysel

Podľa Bielika, P. (1998) je ekonomický svet komplex vzájomne na sebe závislých procesov. Ich podstata spočíva v tom, že na jednej strane poľnohospodárski výrobcovia predávajú svoje výrobky a služby získané vo výrobnom procese a na strane druhej nepretržitosť výrobného procesu zabezpečujú cestou vstupov do výroby. Tieto procesy vzájomne spájajú odlišné sektory národného hospodárstva. Produkcia rastlinných výrobkov kladie nároky na vstupy typu pôda, hnojivá, chemikálie, stroje, práca a i. Toky smerujúce do

výrobného procesu podniku ekonómovia označujú ako faktory výroby, alebo inputy. Výsledky výroby na druhej strane outputy. Produkčné vzťahy vo výrobnom procese zahŕňajú pôdu, prácu, kapitál a manažment.

Dotácie z európskych fondov (Kotulič, R., 2003) zohrávajú pozitívnu úlohu pri stabilizácii výrobných podmienok v transformačnom procese poľnohospodárstva SR a pri stabilizovaní vidieka v duchu trvalo udržateľného rozvoja. Pozitívne sa dotácie prejavujú i vo vzťahu k tvorbe dôchodku z poľnohospodárskej prvovýroby.

Počas rokov 2004-2011 prevládali (Chrastinová, Z., 2012) v slovenskom poľnohospodárstve ziskové podniky. Ich podiel sa v jednotlivých rokoch pohyboval od 56 % do 85 %. Najvyšší podiel bol v prvých štyroch rokoch (2004-2008) po vstupe Slovenska do EÚ, neskôr v rokoch nastupujúcej finančnej a hospodárskej krízy (2008-2010) sa znižoval, ale v roku 2011 sa situácia mierne zlepšila a vzrástol aj ich podiel, ale tento ešte stále nedosiahol úroveň rokov pred krízou.

Osobitné postavenie zohrávajú aj podniky bez pôdy. Počet podnikov bez pôdy je každoročne premenlivý, ich hospodárenie sa diferencuje a viac ako polovica vykazuje každoročne zisk (Grznár, M.: - Szabo, L., 2014). V hodnotenom období výnosy stratových podnikov pomaly rástli, ale rýchlejšie rástli náklady aj záporný výsledok hospodárenia. Nárast počtu pracovníkov v poslednom období sa negatívne odráža v poklese produktivity práce. Rastúci majetok však stratový podnik bez pôdy nedostatočne zhodnocuje vo výnosoch.

V trhovom prostredí dosahujú (Zoborský, I., 2001) jednotlivé poľnohospodárske subjekty rôzne výsledky. Na ich hospodárenie majú vplyv prírodné, makroekonomické (nástroje agrárnej politiky štátu EÚ), aj mikroekonomické podmienky (veľkosť poľnohospodárskeho subjektu, výrobné zameranie, vybavenosť podniku, hospodárska poloha, doprava a stav komunikácií, stav a štruktúra pracovníkov poľnohospodárskom podniku).

V potravinárskom priemysle sú značne diferencované výsledky podľa jednotlivých odborov. Belešová, S. - Krížová, S. (2010) konštatujú, že slovenské potravinárske odvetvie disponuje dostatočným počtom výrobných kapacít, ale pri väčšine výrobkov je ich využitie nižšie ako 80 %, resp. väčšina nedosahuje ani využitie 70 %. Nedostatočné využívanie výrobných kapacít zároveň predstavuje rezervu pre zvýšenie výroby potravín.

Metodický postup

V príspevku je hodnotená ekonomická situácia v poľnohospodárstve a potravinárstve v roku 2013 a jej porovnanie s rokom 2012. Ekonomickú analýzu poľnohospodárstva a potravinárstva bola vykonaná na základe makroekonomických údajov získaných zo Slovstatu - Štatistického úradu SR, Národnej banky Slovenska (NBS), odvetvových údajov z rezortného výkazníctva (Informačných listov MPRV SR) uložených v Centrálnej databáze NPPC - Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva. Potravinárstvo bolo hodnotené tiež z viacerých informačných zdrojov a to z údajov Slovstatu - Štatistického úradu SR, ako aj rezortného výkazníctva (výkaz Potravné MPRV SR), kde bol akcent položený na rozhodujúce potravinárske odbory s počtom 20 a viac zamestnancov.

Okrem makroekonomického aspektu účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na ukazovateľoch národného hospodárstva, predmetom analýzy bolo aj odvetvové hľadisko, kde bol hodnotený súbor poľnohospodárskych podnikov právnických a fyzických osôb a súbor potravinárskych podnikov právnických osôb. Regionálne rozdiely boli zisťované najmä za právnické osoby v poľnohospodárstve, ktoré sú rozhodujúce nielen z hľadiska veľkosti obrábanej pôdy, ale najmä úrovne produkcie. Plošná diferencia výsledku hospodárenia bola znázornená na mape podľa jednotlivých okresov SR, tak za právnické ako aj fyzické osoby. Údaje o podnikateľských subjektoch v poľnohospodárstve boli roztriedené aj podľa právnej formy hospodárenia, aby bolo vidieť diferencie aj v týchto skupinách podnikov ako aj u samostatne hospodáriacich roľníkov. Okrem toho boli analyzované údaje nástrojov horizontálnej politiky, t.j. úverov, daní a poistenia v poľnohospodárstve. Údaje za poľnohospodárstvo a potravinárstvo boli spracované indexovou metódou s využitím komparatívnej analýzy. Výsledky boli zdokumentované graficky a priestorovo znázornené na mapách.

Príspevok vychádza z výsledkov rezortnej úlohy „Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2013“, ktorá bola vypracovaná na NPPC - Výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2014.

Makroekonomický vývoj

Hlavné ekonomické ukazovatele v bežných cenách v roku 2013 sa oproti roku 2012 vyvíjali diferencovane (Tab.1). Hrubá pridaná hodnota (HPH), hrubá produkcia a medzispotreba v bežných cenách vzrástli v hospodárstve SR, ale v pôdohospodárstve klesli.

Tvorba hrubého fixného kapitálu (THFK) klesla v hospodárstve SR, kým v pôdohospodárstve a potravinárstve vzrástla, čo možno pripísať, okrem iného, aj efektívnosti finančných prostriedkov z PRV SR 2007-2013.

Tendencia nárastu priemernej nominálnej mzdy boli v oboch odvetviach, ako aj v hospodárstve SR. Priemerná mzda v pôdohospodárstve sa medziročne zvýšila o 0,5 % a dosiahla 640 €. V potravinárstve priemerná mzda medziročne dosiahla úroveň 733 € a vzrástla o 1,1 %. Naďalej pretrvávala mzdová disparita medzi hospodárstvom SR a pôdohospodárstvom a potravinárstvom. V porovnaní s priemerom hospodárstva SR, bola nižšia mzda v pôdohospodárstve o 22,3 % a v potravinárstve o 11,0 %.

V zahraničnom obchode pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch bolo dosiahnuté záporné saldo (-633 mil. €), kým v hospodárstve SR zahraničný obchod skončil s aktívnym saldom 4 284 mil. €. Záporné saldo agropotravinárskeho obchodu medziročne vzrástlo.

Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov (hrubá pridaná hodnota, medzispotreba, tvorba hrubého fixného kapitálu, zamestnanosť, priemerná mesačná mzda, zahraničný obchod) hospodárstva SR a jeho odvetví -pôdohospodárstva a potravinárstva - sa odrazili na medziročných zmenách v účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na hospodárstve SR tak, že v roku 2013:

- podiel pôdohospodárstva na hospodárstve SR vzrástol pri HPH v stálych cenách (0,01 p.b.), THFK v bežných cenách (0,3 p.b.) a klesol pri HPH v bežných cenách (0,19 p.b.) pri medzispotrebe (0,15 p.b. v b.c a 0,15 p.b. v s.c.), zamestnanosti (0,01 p.b.) a priemernej mzde (1,46 p.b.),
- podiel potravinárstva na hospodárstve SR vzrástol pri THFK v bežných cenách (1,37 p.b.) a klesol tak pri celkovej zamestnanosti (0,13 %), ako aj podiel pri priemernej mzde (1,1 p.b.),
- podiel agropotravinárskeho zahraničného obchodu klesol na celkovom vývoze (0,71 p.b.) ako aj na celkovom dovoze (0,28 p.b.) zahraničného obchodu SR.

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na základných ukazovateľoch hospodárstva SR

Share of Agriculture and the Food-Processing Industry in the Basic Indicators of the Economy of the Slovak Republic

Tab. 1

Ukazovateľ	Podiel v % ¹⁵		Rozdiel ¹⁶ 2013- 2012
	2012	2013	
Podiel pôdohospodárstva na:			
- hrubej pridanej hodnoty (b. c.) ¹⁾	3,14	2,95	-0,19
- hrubej pridanej hodnoty (s. c.) ²⁾	3,24	3,25	0,01
- medzispotreby (b. c.) ³⁾	2,40	2,25	-0,15
- medzispotreby (s. c.) ⁴⁾	2,23	2,08	-0,15
- tvorby hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁵⁾	2,49	2,79	0,30
- zamestnanosti ⁶⁾	3,19	3,18	-0,01
- priemernej mzdy ⁷⁾ *	79,13	77,67	-1,46
Podiel výroby potravín a nápojov a tabak. výrobkov na⁸⁾:			
- tvorby hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁹⁾	0,28	1,65	1,37
- zamestnanosti ¹⁰⁾	2,06	1,93	-0,13
- priemernej mzdy ¹¹⁾ *	90,06	88,96	-1,10
Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na¹²⁾:			
- vývozu ¹³⁾	5,78	5,07	-0,71
- dovozu ¹⁴⁾	6,77	6,49	-0,28

Prameň: prepočty NPPC - VÚEPP s použitím prameňov:

vypočítané z údajov prijatých zo ŠÚ SR na vyžiadanie a ďalších prameňov ŠÚ SR (internet, publikácia); členenie podľa štatistickej klasifikácie SK NACE¹⁷⁾

ŠÚ SR, predbežné údaje z marca 2014¹⁸⁾ * pomer priemernej mzdy odvetvia k priemernej mzde v národnej ekonomike s. c. stále ceny vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2005

1/ gross value added (current prices), 2/ gross value added (constant prices), 3/ intermediate consumption (current prices), 4/ intermediate consumption (constant prices), 5/ gross fixed capital formation (current prices), 6/ employment, 7/ average wage, 8/ share of food, beverages and tobacco production on, 9/ gross fixed capital formation (current prices), 10/ employment, 11/ average wage, 12/ share of agricultural and food foreign trade on, 13/ export, 14/ import, 15/ share in %, 16/ difference, 17/ Source: Calculations of RIAFE (Research Institute of Agricultural and Food Economics) using the following sources:

calculated from data requested from the Statistical Office of the Slovak Republic and the database of Statistical Office of the Slovak Republic; divided by the statistical classification SK NACE

18) Statistical Office of the Slovak Republic, preliminary data of March 2014

* ratio of the average wage of the sector to the average wage in the national economy constant prices (in this table as well as in the related part of the text) = constant prices calculated by linking volumes to the reference year of 2005

Výsledky hospodárenia právnických osôb v poľnohospodárstve

Poľnohospodárstvo, podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR, dosiahlo za rok 2013 záporný *výsledok hospodárenia*, t.j. stratu vo výške -6,3 mil. € (Tab.2). V porovnaní s rokom 2012 sa znížil výsledok hospodárenia o 41,3 mil. €. Klesla ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva, čo sa prejavilo vo významnom medziročnom znížení výnosov (20,3 %), ktoré bolo vyššie ako zníženie nákladov (18,8 %). Tento vývoj bol aj v dôsledku poklesu pridanej hodnoty, ktorá sa medziročne znížila takmer o 43,4 mil. € (9,4 %). Slovenské poľnohospodárstvo významne ovplyvňoval v roku 2013 aj vývoj cien na európskom a svetovom trhu s poľnohospodárskymi komoditami. Na cenový vývoj poľnohospodárskych komodít vplývali krátkodobé a dlhodobé faktory, ktoré sa premietli do ekonomiky výrobkov a následne do ekonomiky poľnohospodárskych podnikov. Rozhodujúci bol aj následok z cenových nožníc, t.j. zo vzťahu medzi vývojom cien poľnohospodárskych výrobkov a cien dodávok - vstupov do poľnohospodárstva. Ani po desiatich rokoch členstva Slovenska v EÚ a prijatia SPP EÚ sa nepodarilo dorovnať podpory-priame platby v slovenskom poľnohospodárstve na úroveň krajín EÚ-15.

Základné ekonomické ukazovatele za poľnohospodárstvo (v mil. €, index v %)

Basic Economic Indicators for Agriculture (in million EUR, index in %)

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	2011	2012	2013	Index 2013/2012	Rozdiel 2013-2012
Výnosy ²	2 434,6	2362,9	1883,1	79,7	-479,8
Náklady ³	2 361,0	2327,9	1889,4	81,2	-438,5
Výsledok hospodárenia ⁴	73,6	35,0	-6,3	-	-41,3
Pridaná hodnota ⁵	455,7	462,5	419,1	90,6	-43,4
Tržby z predaja vlastných výrobkov ⁶	1 551,6	1 584,2	1 515,6	95,7	-68,6
- z toho: rastlinných ⁷	902,4	902,9	804,9	89,1	-98,0
Živočíšnych ⁸	649,2	681,3	710,7	104,3	29,4

Prameň. ŠÚ SR, roky 2011, 2012 – Výkaz Roč 1- 01, Roč 2-01-definitívne údaje, Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2013 - predbežné údaje

1/ indicator, 2/ revenues, 3/expenses, 4/ profit or loss, 5/ value added, 6/ revenues from own products, 7/thereof: vegetal, 8/ animal

Výsledok hospodárenia ovplyvnili viaceré faktory, a to:

- rýchlejší pokles výnosov (20,3 %) ako nákladov (18,8 %),
- pokles tržieb z predaja vlastných výrobkov (4,3 %) pod vplyvom poklesu najmä tržieb z rastlinných výrobkov (10,9 %),
- degresívny cenový vývoj – cenový pokles poľnohospodárskych výrobkov (4,9 %), tak rastlinných (11,5 %), najmä olejnin (23,3 %) a obilnín (8,5 %), ako aj živočíšnych výrobkov (0,7 %),
- pozitívny cenový vývoj väčšiny rozhodujúcich živočíšnych výrobkov, najmä jatočných ošípaných (6,0 %), okrem slepačích konzumných vajec, ktorých ceny výrazne klesli (18,2 %),

- výrazná cenová disparita prejavujúca sa v roztváraní cenových nožníc, t.j. v poklese cien poľnohospodárskych výrobkov (4,9 %) a náraste cien vstupov - dodávok do poľnohospodárstva (3,6 %),
- ceny vstupov do poľnohospodárstva ovplyvnili najmä vysoké ceny osív jarných obilnín, ovsa, hrachu a krmovín, kombinovaných hnojív, krmív pre zvieratá, veterinárnych služieb a poľnohospodárskych strojov a zariadení. Tlmiaci efekt na rast cien vstupov mali klesajúce ceny motorovej nafty a benzínu,
- pokles poľnohospodárskej produkcie v hodnotovom vyjadrení (6,0 %), pri výraznom poklese živočíšnej produkcie (12,0 %) a miernejšom poklese rastlinnej produkcie (1,2 %),
- štruktúrou prevládajúca rastlinná (58,4 %) pred živočíšnou (41,6 %) výrobou,
- vyššia naturálna produkcia obilnín (12,4 %), cukrovej repy (28,0 %), olejnin (34,8 %), ovocia (6,6 %) a zeleniny (20,0 %), s nárastom úrody takmer u všetkých plodín, okrem kukurice, zemiakov a krmných okopanín,
- vyššia naturálna produkcia hovädzieho dobytku (12,7 %), ale pokles produkcie ošípaných (2,6 %) a jatočnej hydiny (7,0 %),
- úspora nákladových faktorov najmä nákladov na prácu, čo súviselo viac ako v predchádzajúcom roku s poklesom zamestnancov (7,4 %),
- vplyv klimatických zmien s premenlivým vývojom počasia v priebehu roka s lokálnymi dosahmi na poľnohospodársku produkciu, najmä vplyv prudkých dažďov v prvej polovici roka, ktoré spôsobili podmäčanie porastov v niektorých lokalitách, v druhej polovici roka to bolo sucho s dopadom na vlhový deficit a tým na úrodu a kvalitu jesenných plodín, najmä cukrovej repy, slnečnice, zemiakov pestovaných bez závlah a kukurice na zrno,
- predaj - hedžing - komodít cez futures trh za vopred stanovené ceny,
- nižšia realizácia produkcie a zvyšovanie zásob poľnohospodárskych produktov (4,6 %),
- nesystémové riešenie dane z nehnuteľností, najmä dane z pozemkov,
- podporná politika, najmä priame platby ako dôležitá súčasť príjmov a zabezpečenia úverov, napriek tomu, že dotácie do poľnohospodárstva sa v celkovom objeme znížili o 124,5 mil. € v dôsledku zníženia prostriedkov z Programu rozvoja vidieka 2007-2013 o 35,2 % z dôvodu ich vyčerpania, ako aj mierneho poklesu priamych podpôr z rozpočtu SR.

Výnosy dosiahli úroveň 1883,1 mil. €, čo bolo o 479,8 mil. € menej ako pred rokom. Tento vývoj bol ovplyvnený nielen nižšou produkciou, najmä komodít rastlinnej výroby, ale aj pokračujúcim dovozom komodít živočíšneho pôvodu a to nielen doplnkových sortimentov, ale i takých komodít, ktoré sú slovenskí poľnohospodári schopní vyrobiť. Dovozením hotových potravinárskych výrobkov a zvyšujúcim sa vývozom prvotných poľnohospodárskych surovín sa oslabuje poľnohospodárska výroba, čo prispieva k poklesu zamestnanosti a zníženiu podielu domácej produkcie na slovenskom trhu.

Podnikateľské subjekty zaoberajúce sa špecializovanou rastlinnou výrobou (ovocinárstvom a zeleninárstvom) a živočíšnou výrobou zamestnávajú viac pracovníkov, čo sa odráža na vyšších nárokoch na mzdy a odvody a tým vyššej nákladovosti a stratovosti.

Dopady modulácie podpôr mali dopad aj v roku 2013 na podnikateľské subjekty zamerané na živočíšnu výrobu a to diferencovane v závislosti od počtu VDJ.

Zdraženie vstupov do výroby sa premietlo do zvýšenia nákladovosti výnosov (o 1,8 €), ktorá dosiahla 100,3 €. Aj v roku 2013, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nebolo problematické vzhľadom na disponibilnú výrobnú základňu poľnohospodárskych podnikov vyrobiť komodity, zložitejšia bola ich ďalšia realizácia. Z tohto aspektu niektoré poľnohospodárske podniky, v snahe zabezpečiť odbyt produkcie, využili predaj- hedžing komodít cez futures trh za vopred stanovené ceny.

Značná časť poľnohospodárskych subjektov nakupuje vstupy na založenie úrody (osivá, hnojivá, pesticídy) od dodávateľských firiem zálohovane cez platbu z realizácie produkcie. Cenové podmienky nákupu vstupov, aj keď sú tvorené dohodou medzi predajcom a poľnohospodárskym subjektom, diktuje v rozhodujúcej miere predajca. Z okolitých krajín má Slovensko vyššie ceny osív, hnojív a pesticídov (cca o 20-30 %) a preto finančne stabilnejšie poľnohospodárske subjekty ich nakupujú priamo od zahraničných dodávateľov.

Tržby za predaj vlastných poľnohospodárskych výrobkov dosiahli úroveň 1 515,6 mil. €, z toho za predaj rastlinných výrobkov 804,9 mil. € a predaj živočíšnych výrobkov 710,7 mil. €. Medziročne klesli tržby o 4,3 %, čo súviselo najmä s poklesom tržieb za rastlinné výrobky (10,9 %), pretože tržby za živočíšne výrobky vzrástli (4,3 %).

V početnosti dominovali ziskové podniky s podielom 64 %, ale ich podiel sa medziročne znížil o 9 p.b. Výška výsledku hospodárenia, prepočítaná na podnik, dosiahla v priemere -5 tis. € straty. Pretrvávali rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi podnikmi v rozdielnych prírodných podmienkach a v právnych formách. Takmer 44,2 % ziskových podnikov hospodáril v intervale zisku od 0,1-40 tis. € na podnik. Vysoko prosperujúcich podnikov s ročným ziskom nad 200 tis. € na podnik bolo 4,9 % a tieto vytvorili až 61 % celkového zisku v poľnohospodárstve. Ich podiel na pôde predstavoval 10,4 %. Medziročne sa podiel vysokoziskových podnikov znížil o 3,6 p.b. Na druhej strane až 7,4 % podnikov dosiahli vysoké straty a to nad 200 tis. € na podnik, pričom 4,8 % mali straty viac ako 280 tis. na podnik.

Podniky, v snahe dosiahnuť priaznivejší výsledok hospodárenia, znižovali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nákladové faktory, predovšetkým pracovné náklady, ktoré sa znížili v dôsledku poklesu zamestnancov o 3,8 tis. osôb (7,4 %), a to najmä v obchodných spoločnostiach. Na druhej strane vzrástli osobné náklady (4,1 %) z dôvodu povinností zamestnávateľov odviesť odvody na sociálne a zdravotné poistenie aj za zamestnancov na dohody. Poľnohospodárske podniky uplatňovali flexibilitu uvoľňovania a zamestnávania pracovných síl vzhľadom na sezónnosť a štruktúru výroby. Investície prostredníctvom Programu rozvoja vidieka 2007-2013 prispeli k obnove materiálo-technickej základne a odrazili sa v zníženej potrebe pracovných síl aj v roku 2013. Výnosy mali za posledných 5 rokov variabilný vývoj (Graf 1).

Revenues, Costs and Earnings Development of Agricultural Production (in million EUR)

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR

Pokles výsledku hospodárenia bol dôsledkom aj celkovej finančnej situácie poľnohospodárskych podnikov, čo sa prejavilo v miernom poklese celkovej a bežnej likvidity, a súčasne odrazilo vo finančnej disciplíne a to v predĺžení doby splatnosti krátkodobých záväzkov (13,3 %), doby inkasa krátkodobých pohľadávok (10,9 %), doby obratu zásob (10,5 %), ktorá dosiahla 137 dní. Podobne ako v minulých rokoch aj v roku 2013 významný podiel na výnosoch (15,4 %) poľnohospodárskych podnikov dosiahli neinvestičné podpory z európskych a národných zdrojov, ktoré čiastočne kompenzovali straty. Bez podpôr by väčšina poľnohospodárskych podnikov bola stratová. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov.

Celková zadlženosť majetku v poľnohospodárstve sa medziročne zvýšila (o 1,5 p.b.) na úroveň 45,9 %, a to z dôvodu nárastu záväzkov (4,5 %), najmä krátkodobých (7,3 %). Rok 2013 bol z dlhodobého hľadiska rokom „lacných peňazí“. Táto skutočnosť sa odrazila aj v klesajúcich nákladoch na úvery, t.j. v úrovni úrokových sadzieb a na zvýšenom dopyte poľnohospodárov po úveroch.

Úvery celkom (Tab.3, Graf 2) do odvetvia poľnohospodárstva v roku 2013 vzrástli o 6,1 % a to najmä z dôvodu čerpania projektových podpôr a tým potrieb ich spolufinancovania, najmä v bonitnejších poľnohospodárskych podnikoch. V roku 2013, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, v štruktúre celkových úverov prevládali krátkodobé-preklenovacie úvery s najvyšším podielom 49,9 % s dobou splatnosti do jedného roka. Ich podiel v štruktúre sa medziročne znížil aj keď ich objem vzrástol (5,4 %) a bol najvyšší. Krátkodobé úvery boli objemovo rozhodujúce, najmä z hľadiska prevádzky poľnohospodárskych podnikov a bezproblémových záruk, realizovaných prostredníctvom podpôr – priamych platieb z EÚ. Najnižší podiel v štruktúre úverov mali strednodobé úvery

od jedného do piatich rokov (24,2 %) aj napriek tomu, že ich medziročný nárast bol najvyšší (27,9 %).

Zárukami najmä cez podpory podniky zabezpečili úvery a znížili rizikovosť ich splácania. Podporami poľnohospodárske podniky kryli a splácali úvery a úroky, a tak si udržali ekonomickú bonitu na úverovom trhu o čom svedčí aj nárast krátkodobých úverov (3 %) do tohto odvetvia na financovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby. Komerčné banky vyžadovali od podnikov garancie splátok úverov z priamych platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia. Úrokové zvýhodnenie úverov by znížilo nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov, keďže aj v roku 2013 sa v nedostatočnej hotovostnej likvidite nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovanými podnikateľskými aktivitami. K tomuto trendu prispelo, okrem čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ a tým potrebnej finančnej spoluúčasti z vlastných - podnikových, resp. úverových zdrojov, aj fixovanie úrokových sadzieb pri poskytovaní úverov na investičné projekty.

Výrazne poklesli dlhodobé úvery (7,5 %), čo možno pripísať nielen vyčerpaniu finančných prostriedkov z Programu rozvoja vidieka 2007-2013 a tým poklesu účasti na spolufinancovaní, ale aj zvýšením rizikových úverov a to takmer trojnásobne v porovnaní s rokom 2012. Okrem toho niektoré komerčné banky, podobne ako v roku 2012, ponúkali podnikom flexiúver tzv. investičný úver na kúpu poľnohospodárskej pôdy s dobou splatnosti 7-15 rokov so záložným právom na nakupovanú pôdu, resp. inú pôdu v ucelených parcelách, alebo inú formu zabezpečenia. Poľnohospodárska pôda je v súčasnosti málo využívaným zabezpečením pri poskytnutí úverov a to z dôvodu jej rozdrobenosti a neusporiadaných vlastníckych vzťahov.

Význam úverov, najmä krátkodobých, bol pre poľnohospodárov rozhodujúci hlavne v preklenujúcom období do získania podpory z Poľnohospodárskej platobnej agentúry. Okrem toho poľnohospodári využívali, podobne ako v predchádzajúcom roku, nasledovné možnosti úverovania:

- *Kontokorentný úver ako* - operatívny nástroj financovania okamžitých prevádzkových potrieb a čerpanie úveru zohľadňujúce sezónnosť potrieb.
- *Preklenovací úver pre poľnohospodárov* - na predfinancovanie potrieb poľnohospodárskych podnikov do obdobia poskytnutia priamych platieb z Poľnohospodárskej platobnej agentúry na najbližšie 3 roky, s možnosťou čerpania až do 100 % z výšky očakávaných priamych platieb z PPA.
- *Termínovaný úver zabezpečený záložným právom na skladiskové záložné listy* – na financovanie prevádzkových potrieb s krytím úveru vybranými poľnohospodárskymi komoditami a jeho splatnosť do 1 roka od uzatvorenia úverovej zmluvy.
- *Úver zabezpečený rýchlou zárukou Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, a. s.,* kde výška zabezpečovaného úveru bola maximálne do 1 mil. € a splatnosť maximálne 7 rokov, a u kontokorentných úverov do 1 roka s možnosťou prolongácie.
- *Investičný splátkový úver* na financovanie dlhodobých investičných zámerov s poskytnutím maximálne na 10 rokov od uzatvorenia úverovej zmluvy s možnosťou jeho využitia na spolufinancovanie projektov s podporou fondov EÚ v rámci Programu rozvoja

vidieka - na obstaranie strojov, technológií, poľnohospodárskych objektov, na projekty revitalizácie krajiny, obnoviteľných zdrojov energie, vrátane poradenstva, a tiež s možnosťou poskytnutia zdrojov na nákup poľnohospodárskej pôdy s individuálnym posúdením potreby finančných prostriedkov a so splatnosťou max. do 15 rokov.

- *Komoditné deriváty* - komoditné opcie - na zabezpečenie proti komoditnému riziku pri poľnohospodárskych a energetických produktoch, ako napr. repka olejná, pšenica, kukurica, cukor, sója, bionafta a pod.
- *Finančný lízing* na financovanie poľnohospodárskych, stavebných a manipulačných strojov nových aj použitých.
- *Operatívny lízing* na financovanie poľnohospodárskych strojov formou dočasného nájmu.
- *Obchodný úver* na financovanie poľnohospodárskych strojov, technológií a ďalších investičných zámerov.

Úvery pre poľnohospodárstvo v tis. €, index v %

Loans for Agriculture in thousand EUR, index in %

Tab. 3

Rok ¹	Úvery ²				z toho: rizikové úvery ⁷
	Krátko – dobé ³	Strednodobé od 1 – 5 rokov ⁴	Dlhodobé nad 5 rokov ⁵	Spolu ⁶	
2012	201 501	80 764	119 205	401 470	9 998
2013	212 435	103 273	110 226	425 934	28 865
Index 2013/2012	105,4	127,9	92,5	106,1	288,7

Prameň: NBS, Poznámka: Údaje sú vrátane úverov za lesníctvo a rybolov, rok 2013- predbežné údaje⁸

1/ year, 2/ loans, 3/ short-term, 4/ medium-term from 1 up to 5 years, 5/ long-term over 5 years, 6/ total, 7/ thereof: risk loans

Source: National Bank of Slovakia, Note: The data also include loans for forestry and fishing, year 2013 preliminary data

Loans Structure in Agriculture in %

Graf 2

Prameň: NBS;

Source: National Bank of Slovakia

Ďalším nástrojom ovplyvňujúcim podnikateľské prostredie boli *dane*. V roku 2013 sa znížil objem daní v porovnaní s rokom 2012 (Tab.4, Graf 3). Poľnohospodárske podniky odvedli na daniach do štátneho rozpočtu SR a do rozpočtov miest a obcí 77,3 mil. €, čo bolo o 9,6 % menej ako pred rokom. Zníženie daní bolo v dôsledku zníženia tak priamych (9,6 %) a to dane z príjmov (31,4 %) a dane zo stavieb (4,6 %), ako aj nepriamych daní (9,6 %) a to dane z pridanej hodnoty (9,7 %). Celkové zníženie daní v roku 2013 bolo dôsledkom poklesu výsledku hospodárenia s dosahom najmä na priame dane – daň z príjmov. V štruktúre daní dominovali priame dane (62,5 %) a ich podiel medziročne ostal na rovnakej úrovni. Z priamych daní najvyšší objem (28,1 mil. €) dosiahla daň z nehnuteľností, najmä daň z pozemkov, ktorou sa naplňajú rozpočty miest a obcí. Z daní z nehnuteľností sa najviac zvýšili dane z pozemkov (2,9 %). Klesli dane zo stavieb (95,7 %). Znížila sa aj cestná daň (2,3 %).

Najvyšší objem z nepriamych daní mala daň z pridanej hodnoty, ktorá aj keď medziročne klesla (9,7 %) dosiahla 28,9 mil. €. Najvyšší medziročný nárast bol pri spotrebných daniach (76,1 %), ktoré však objemom (81 tis. €) neboli rozhodujúce.

Dane a platby do fondov za poľnohospodárstvo v tis. €, index v %

Taxes and Payments to Funds for Agriculture in € thousand, index in %

Tab. 4

Ukazovateľ/ rok ¹	2012	2013	Index 2013/2012	Rozdiel 2013-2012
Priame dane ²	53 386	48 283	90,4	-5 103
-daň z príjmov ³	17 855	12 251	68,6	-5 604
-daň z nehnuteľností ⁴	31 760	32 349	101,9	589
z toho z: pozemkov ⁵	27 301	28 093	102,9	792
Stavieb ⁶	4 459	4 256	95,4	-203
- cestná daň ⁷	3 771	3 683	97,7	-88
Nepriame dane ⁸	32 099	29 016	90,4	-3 083
-DPH ⁹	32 053	28 935	90,3	-3 118
-spotrebné dane ¹⁰	46	81	176,1	35
Dane spolu priame a nepriame ¹¹	85 485	77 299	90,4	-8 186
Platby do fondov ¹²	92 684	103 286	111,4	10 602

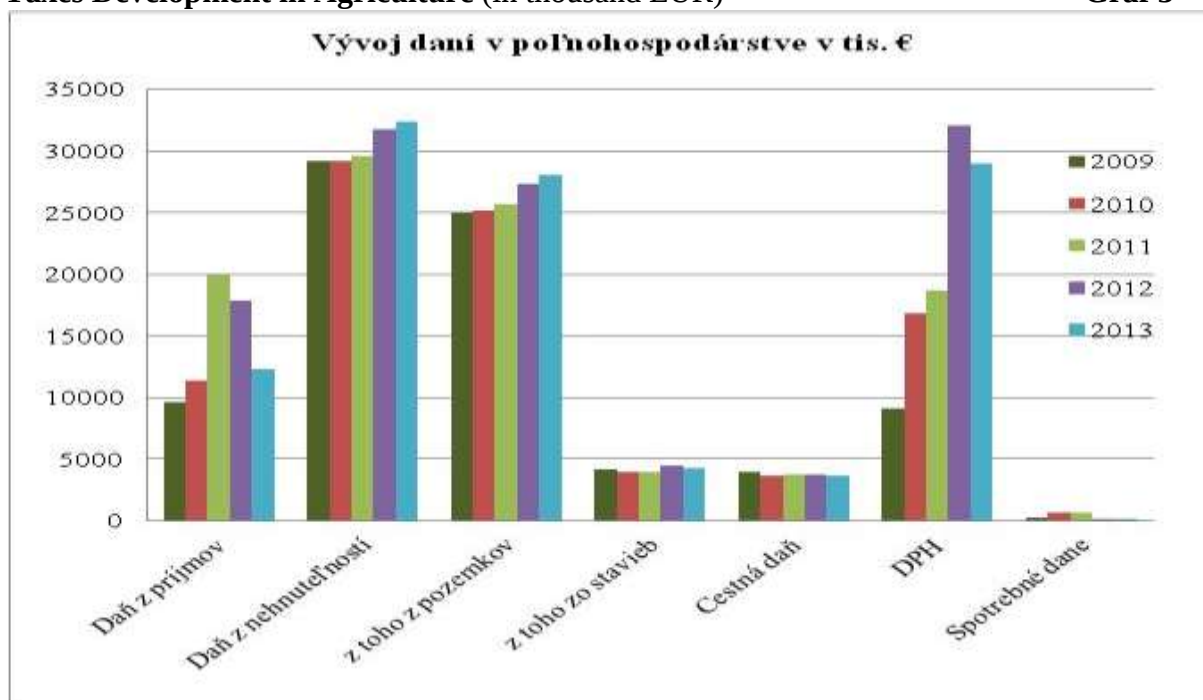
Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP ¹³

1/ indicator/year, 2/ direct taxes, 3/ income tax, 4/ property tax, 5/ of which: land, 6/ buildings, 7/ road tax, 8/ indirect taxes, 9/ VAT, 10/ excise taxes, 11/ direct and indirect taxes in total, 12/ payments to funds, 13/ Source: Central database of MARD SR

Objem platieb do fondov (sociálne poistenie, zdravotné poistenie) sa medziročne zvýšil (11,4 %) k čomu prispelo povinné odvádzanie príspevkov zamestnávateľov do sociálnej a zdravotnej poisťovne aj pri pracovníkoch zamestnaných na dohodu.

Taxes Development in Agriculture (in thousand EUR)

Graf 3

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP
 Source: Central database of MARD SR

Dôležitým nástrojom kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a ostatnom majetku je *poľnohospodárske poistenie*. Jeho dosah je rozhodujúci a docenený formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov v dôsledku škôd. Poistenie je dobrovoľné založené na zmluvných podmienkach. V roku 2013 si poľnohospodárske podniky poistili v komerčných poisťovniach majetok, úrodu a zvieratá. Poistenie úrody vinohradov bolo podporené v rámci Organizácie trhu (PPA), kde bolo v roku 2013 vyplatených 187 tis. €, čo bolo medziročne o 44,7 % menej ako v roku 2012. Okrem možností využitia komerčného poistenia, podniky diverzifikovali vplyv rizík prostredníctvom štruktúry osevu, vlastných finančných rezerv, hedžingu komodít a futures obchodov na burze.

Podľa škodového priebehu rok 2013 bol rizikovo podpriemerný a z celkovo zaplateného poistného bolo podnikom vyplatené menej ako polovica náhrady škôd (Tab.5, Graf 4). Na zaplatenom poistnom za poistené riziká odvodili poľnohospodárske podniky komerčným poisťovniam 22 mil. € a na náhradách škôd dostali 6,7 mil. €. Návratnosť finančných prostriedkov z centralizovaného fondu komerčných poisťovní na náhradách škôd dosiahla 30,3 %. Objemovo najviac poistného bolo zaplatené na poistení majetku, ale aj tu návratnosť dosahovala cez úhrady škôd len 34,8 %. Návratnosť poistného pri plodinách dosahovala 27,2% a najnižšia bola pri zvieratách a to len 12,3 %.

Pol'nohospodárske poistenie v tis. €, index v %

Agricultural Insurance in thousand €, index in %

Tab. 5

Ukazovateľ/ rok ¹	2012	2013	Index 2013/2012	Rozdiel 2013 - 2012
Poistné ²	22 988	22 029	95,8	-959
- majetok ³	13 636	13 172	96,6	-464
- úroda ⁴	6 680	6 836	102,3	156
-zvieratá ⁵	1 988	2 021	101,7	33
Náhrady škôd ⁶	9 922	6 683	67,4	-3 239
- majetok ⁷	4 787	4 578	95,6	-209
- úroda ⁸	4 491	1 856	41,3	-2 635
-zvieratá ⁹	373	249	66,8	-124
Návratnosť poistného v % ¹⁰	43,2	30,3	-	-12,90

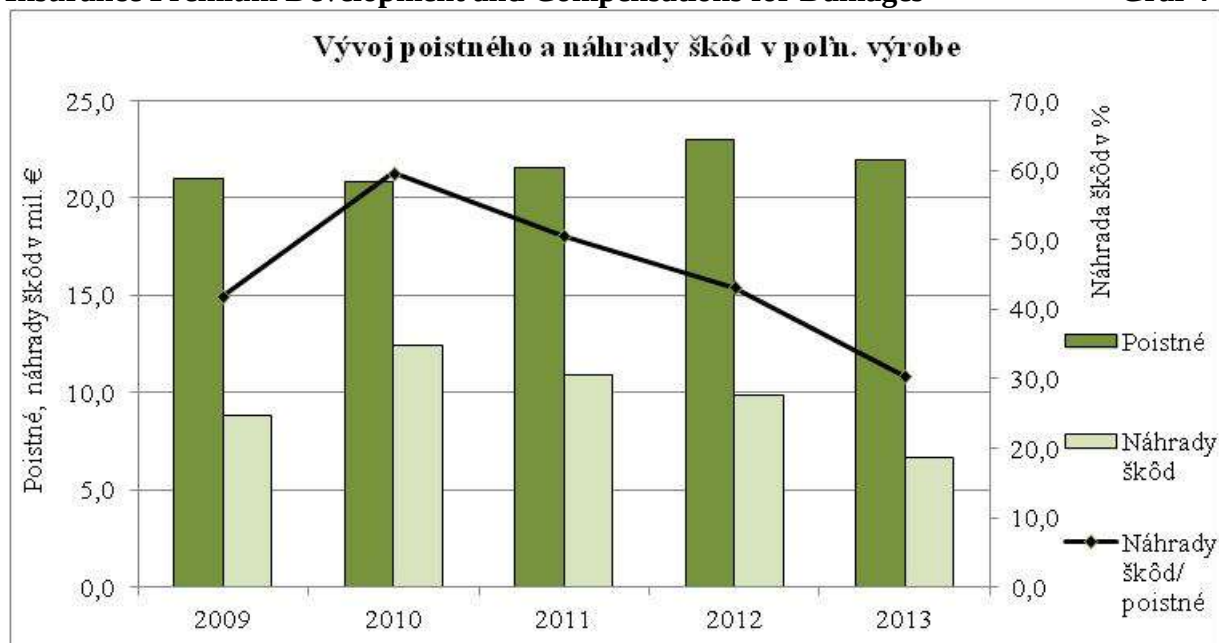
Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Source: Central database of MARD SR ¹¹

1/ indicator/year, 2/ insurance premium, 3/ property, 4/ crop, 5/ animals, 6/ compensations for damages, 7/ property, 8/ crop, 9/ animals, 10/ return on insurance (in percentage)

Insurance Premium Development and Compensations for Damages

Graf 4

Prameň: Informačné listy MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností

V roku 2013, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nielen pretrvávali, ale výrazne sa prehĺbili v priemere rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami. Na základe databázy údajov z Informačných listov

MPRV SR¹⁾ ziskových bolo 64 % podnikov právnických osôb, čo bolo o 9 p.b. menej ako v roku 2012. Napriek tomu väčšina podnikov vykázala aspoň minimálny účtovný zisk kvôli splneniu úverových podmienok požadovaných komerčnými bankami pri poskytovaní úverov.

Úroveň výsledku hospodárenia na ha poľnohospodársky využívannej pôdy dosiahla v priemere stratu -5,3 € (Tab.6, Graf 5), kým v predchádzajúcom roku to bol zisk 34,1 € na ha p.p. Znížil sa podiel ziskových podnikov. Vyšší podiel ziskových podnikov dosiahli obchodné spoločnosti (71 %) ako poľnohospodárske družstvá (50 %). Obchodné spoločnosti skončili hospodárenie s kladným výsledkom hospodárenia (23,8 €·ha⁻¹ p.p.), ktorý sa medziročne znížil o 62 %. Poľnohospodárske družstvá vykázali stratu (-37,81 €·ha⁻¹p.p). Podpory boli poskytnuté podľa rovnakých kritérií a podmienok obidvom právnym formám, tak poľnohospodárskym družstvám ako aj obchodným spoločnostiam.

Základné ekonomické údaje poľnohospodárskych podnikov – právnické osoby

v €·ha⁻¹ p. p., v %

Basic Economic Data of Agricultural Enterprises – legal persons

in EUR per agricultural land hectare

Tab. 6

Ukazovateľ ¹⁾	Právnické osoby ⁹⁾			Poľnohosp. družstvá ¹⁰⁾			Obchodné spoločnosti ¹¹⁾		
	2012	2013	Index	2012	2013	Index	2012	2013	Index
Výsledok hospodárenia ²⁾	34,1	-5,3	-	3,4	-37,8	-	62,7	23,8	37,9
Nákladovosť výnosov ³⁾	98,1	100,3	102,2	99,8	102,6	102,8	97,1	98,8	101,8
Pridaná hodnota ⁴⁾	249,1	226,1	90,8	252,0	227,5	90,3	244,2	222,1	90,9
Zadlženosť majetku v % ⁵⁾	44,4	45,9	-	30,5	34,8	-	54,8	54,4	-
Podiel ziskových podnikov v % ⁶⁾	73	64	-	61	50	-	79	71	-
Podpory spolu ⁷⁾	285	277	97,2	284	281	98,9	285	270	94,7
- neinvestičné podpory ⁸⁾	266	270	101,5	272	276	101,5	259	262	101,2

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP¹²⁾

1/ indicator, 2/ profit or loss, 3/ cost of revenues, 4/ value added, 5/ property indebtedness in %, 6/ share of profitable enterprises in %, 7/ subsidies total, 8/ non-investment subsidies, 9/ legal persons, 10/ agricultural cooperatives, 11/ trading companies, 12/ Source: Questionnaires of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Znížila sa efektívnosť hospodárenia a tvorba pridanej hodnoty v obidvoch právnych formách hospodárenia. Nákladovosť výnosov viac zvýšili poľnohospodárske družstvá, čo sa

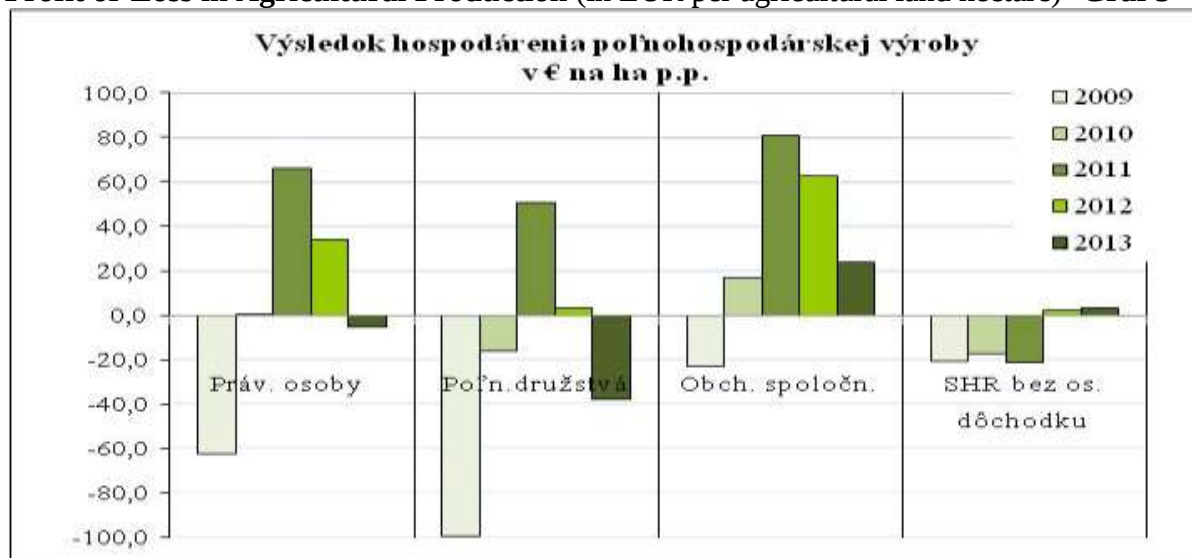
¹⁾ Ekonomické a finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívannej pôdy, boli získané z údajov, ktoré zabezpečilo MPRV SR formou Informačných listov, uložených v CD MP SR na VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 509 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 83 % výmery využívannej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

podpísalo v priemere aj pod ich stratovosť. Obchodné spoločnosti, hospodárili efektívnejšie a dosiahli zisk, napriek tomu úroveň pridanej hodnoty je dlhodobo vyššia v poľnohospodárskych družstvách. Diferencie v efektívnosti v rozdielnych formách hospodárenia sú dôsledkom štruktúry výroby s preferenciou rastlinnej výroby pred živočíšnou a vyššej úspornosti nákladových faktorov, najmä pracovných nákladov. Potvrďuje to aj vyšší podiel mzdových nákladov na celkových nákladoch v poľnohospodárskych družstvách (16,1 %), kým v obchodných spoločnostiach je tento podiel podstatne nižší (8,8 %). Vyššia efektívnosť v obchodných spoločnostiach s nákladovosťou výnosov 98,8 €, môže byť odrazom nielen úspor z výroby s nižším rozsahom najmä živočíšnej výroby, ale aj 4,8-krát vyšších tržieb z predaja tovaru, ako v poľnohospodárskych družstvách.

Viac výrobnej spotreby na tvorbu pridanej hodnoty vynaložili obchodné spoločnosti (4,7 €) ako poľnohospodárske družstvá (3,5 €), čo bolo spôsobené nižšou pridanou hodnotou a vyššou výrobnou spotrebou. Vyššia nákladovosť výnosov v poľnohospodárskych družstvách bola ovplyvnená vyššou zamestnanosťou (2,8 osôb na 100 ha p.p.) ako v obchodných spoločnostiach (2,1 osôb na 100 ha p.p.), čo sa odrazilo vo vyšších pracovných nákladoch. Tým poľnohospodárske družstvá naďalej prispievali k vyššiemu sociálnemu prínosu na slovenskom vidieku v období nedostatočnej tvorby pracovných miest a znižujúcej sa zamestnanosti.

Diferencie medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli aj v zadlženosti majetku. Zadlženosť majetku obchodných spoločností bola vyššia s úrovňou 54,4 %, ako poľnohospodárskych družstiev s úrovňou 34,8 %, čo je dôkazom vyššej ekonomickej bonity obchodných spoločností voči komerčným bankám z hľadiska cash flow a tým splácania najmä dlhodobých úverov, ktoré nie sú kryté podporami z EÚ, naopak pri investičných podporách je potrebné vlastné spolufinancovanie.

Profit or Loss in Agricultural Production (in EUR per agricultural land hectare) Graf 5

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Source: Questionnaires of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Pretrvávajúce diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli spôsobené aj doznievajúcimi vplyvmi vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom ako aj bez vyrovnania podielov, čo predurčilo nižšiu nákladovosť výroby.

Výsledky hospodárenia podľa krajov

Podľa výsledku hospodárenia poľnohospodárskej výroby za rok 2013, v prepočte v € na hektár p.p., len tri z ôsmich krajov SR v priemere dosiahli kladný výsledok (Tab. 7). Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia mal Nitriansky kraj (43 €·ha⁻¹), nižšiu Bratislavský (10 €·ha⁻¹) a Trnavský kraj (2 €·ha⁻¹). Len jeden kraj západného Slovenska bol stratový a to Trenčiansky, ktorý vykázal aj najvyššiu stratu (-57 €·ha⁻¹) v rámci SR. Všetky kraje stredného a východného Slovenska boli v priemere stratové. Medziročne sa vo všetkých krajoch SR znížil výsledok hospodárenia. Najvyšší medziročný prepád bol v Košickom a Bratislavskom kraji, čo nemusí byť spôsobené podnikmi v týchto krajoch, ale daňovou alokáciou vlastníkov poľnohospodárskych podnikov, hospodáriacich aj mimo územia kraja. Pod úrovňou celoslovenského priemeru (-5 €·ha⁻¹ p.p.) sa nachádzali všetkých 5 krajov, ktoré vykázali stratu. Úroveň výsledku hospodárenia, výroby a neinvestičných podpôr podľa okresov bola značne diferencovaná (mapa 1-3).

Ekonomické ukazovatele za poľnohospodársku výrobu

v €·ha⁻¹ p. p.

Economic Indicators for Agricultural Production

In EUR per agricultural land hectare

Tab.7

Kraj ¹	Výsledok hospodárenia ³		Výroba ⁴		Neinvestičné podpory ⁵		Produktivita práce z výroby v € na pracovníka ⁶	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2012
Bratislavský	-73	10	1 587	1 820	270	257	56 797	64 451
Trnavský	55	2	1 789	1 787	252	258	58 593	58 235
Trenčiansky	-21	-57	1 207	1 197	281	286	37 752	38 661
Nitriansky	97	43	1 446	1 431	230	230	59 117	60 066
Žilinský	-17	-26	670	717	324	323	28 040	28 903
Banskobystrický	10	-30	796	743	280	290	40 525	38 259
Prešovský	0	-19	591	607	295	309	27 946	26 870
Košický	78	-17	868	770	249	252	47 600	41 528
SR spolu ²	34	-5	1 128	1 128	266	270	46 851	46 603

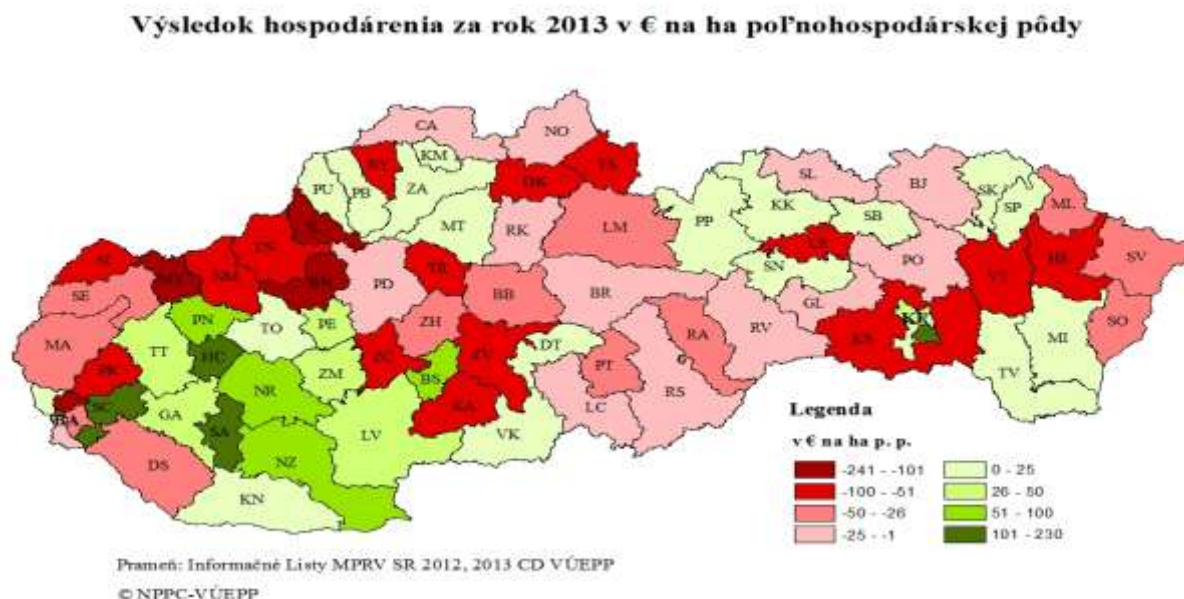
Prameň: Informačné listy MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Poznámka: Výmera poľnohosp. pôdy podľa LPIS⁷

1/ region, 2/ Slovak Republic total, 3/ profit or loss, 4/ production, 5/ non-investment subsidies, 6/ labour productivity from production per employee in €, 7/ Source: Questionnaires of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, NAFC-RIAFE, note: agricultural land according to LPIS

Profit or Loss for year 2013 in EUR per agricultural land hectare

Mapa 1

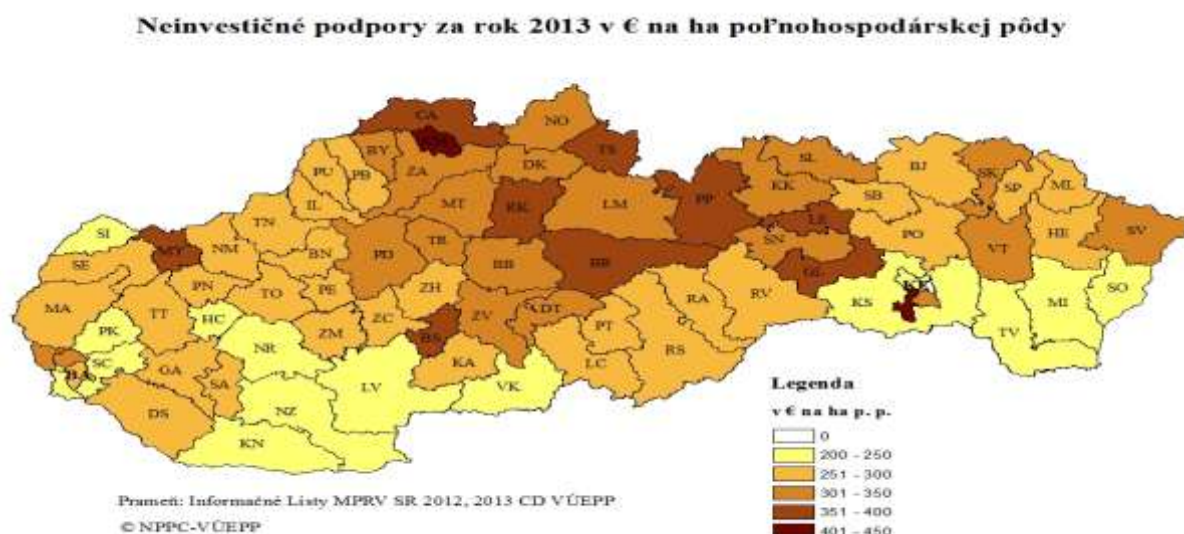
Výroba v € na hektár poľnohospodárskej pôdy bola v jednotlivých krajoch rozdielna. Okrem Bratislavského kraja, kde sa výroba zvýšila, ostatné kraje západného Slovenska zaznamenali len mierny pokles. Výroba sa zvýšila aj v krajoch s menej priaznivými prírodnými podmienkami a to v Žilinskom a v Prešovskom kraji. Najvyšší medziročný prepad výroby bol v Košickom kraji. S diferenciami vo výrobe a poklese počtu zamestnancov sa zmenila aj produktivita práce z výroby, ktorá v rámci SR mierne klesla (0,5 %), ale v jednotlivých krajoch bola rozdielna vzrástla v Bratislavskom (13,5 %), Trenčianskom (2,4 %), Nitrianskom (1,6 %) a Žilinskom kraji (3,1%). Úroveň neinvestičných podpôr v prepočte na hektár p.p. bola diferencovaná a smerovala viac do okresov s horšími prírodnými podmienkami, najviac do severných okresov.

Production for the year 2013 in EUR per agricultural land hectare

Mapa 2

Non-investment Subsidies for the year 2013 in EUR per agricultural land hectare Mapa 3

Výsledky hospodárenia samostatne hospodáriacich roľníkov - fyzických osôb

V roku 2013 bolo v databáze Informačných listov MPRV SR sledovaných 1026 Samostatne hospodáriacich roľníkov (SHR) - fyzických osôb, ktorí obhospodarovali, podľa evidencie LPIS, 8,2 % z celkovo využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Počet sledovaných SHR sa medziročne znížil (4 %) a bol diferencovaný podľa okresov (mapa 4). Dosiahnuté výsledky hospodárenia SHR boli značne rozdielne, ale prevažujúca časť podnikov bola zisková a rozširovala svoj majetok.

Podľa metodiky, zahŕňajúcej osobný dôchodok roľníka do výsledku hospodárenia, vykázalo až 82,7 % podnikov SHR kladný výsledok hospodárenia (rozdiel príjmov a výdavkov) v priemere 51,6 € ha⁻¹ p.p., ktorý sa medziročne znížil o 4 % (Tab.8). Po odpočítaní osobného dôchodku roľníka (vyčísleného na úrovni priemernej mzdy v poľnohospodárstve), by SHR dosiahli výrazne nižší výsledok hospodárenia (2,9 € ha⁻¹ p.p.). Výsledok hospodárenia ovplyvnil pokles príjmov a nárast výdavkov, najmä na služby (147 %) a platby poisťného (17 %) k čomu prispeli opatrenia povinných odvodov za zamestnancov aj na dohody do sociálnej a zdravotnej poisťovni. Okrem toho rozhodujúci bol aj vplyv podpôr, bez ktorých by väčšina SHR bolo stratových, podobne ako pri právnických osobách. Podiel bežných podpôr predstavoval na celkových príjmoch 20,0 %.

Najviac podnikov v roku 2013 hospodáril na výmere od 100 do 500 ha p.p. Diferencie vo výsledku hospodárenia boli aj podľa veľkostných skupín obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy. Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia, vrátane osobného dôchodku, dosiahli SHR hospodáriaci na výmere v intervale do 50 ha p.p. a v intervale nad 500 ha p.p. Po odpočítaní osobného dôchodku bol výsledok hospodárenia podstatne nižší a v subjektoch hospodáriacich na malých výmerách a na výmere od 101 do 500 hektárov boli SHR v priemere stratoví.

Celkové príjmy SHR klesli o 5 %, okrem tržieb z predaja tovaru, ktoré vzrástli (25 %) sa znížili všetky ostatné príjmy. Medziročne klesli tržby tak z rastlinnej (3,5 %) ako zo

živočišnej výroby (4,4 %). Rozhodujúci podiel z príjmov SHR tvorili príjmy z predaja výrobkov a služieb (58,9 %), predovšetkým z rastlinnej výroby, ktoré boli až 9,4 krát vyššie ako príjmy zo živočišnej výroby. Pokles príjmov zmiernila diverzifikácia služieb, najmä v agroturistike ako aj systém ekologického poľnohospodárstva, tak v rastlinnej ako aj v živočišnej výrobe, ale aj predaj tovaru. SHR svoju výrobnú činnosť zameriavali najmä na rastlinnú výrobu, ktorá bola nákladovo menej náročná ako živočišná výroba a prinášala väčšie efekty.

Výsledok hospodárenia a počet podnikov SHR podľa intervalov poľnohospodárskej pôdy v € na ha p.p.

Profit or Loss and Number of Self-employed Farmers according to the Interval of Agricultural Land in EUR per agricultural land hectare **Tab. 8**

Interval poľnoh. pôdy ¹	Počet podnikov 2013 ²	Výsledok hospodárenia s osobným dôchodkom ³			Výsledok hospodárenia bez osobného dôchodku ⁴		
		2012	2013	Index	2012	2013	Rozdiel
0,1 - 50	224	80,1	70,2	87,6	-193,7	-197,0	-3,3
51 - 100	324	40,5	47,1	116,3	-67,3	-55,4	11,9
101 - 500	427	37,9	25,8	68,1	-0,6	-10,8	-10,2
nad 501	51	72,0	106,8	148,3	62,7	97,4	34,7
Spolu	1 026	49,1	51,6	105,1	-2,0	2,9	4,9

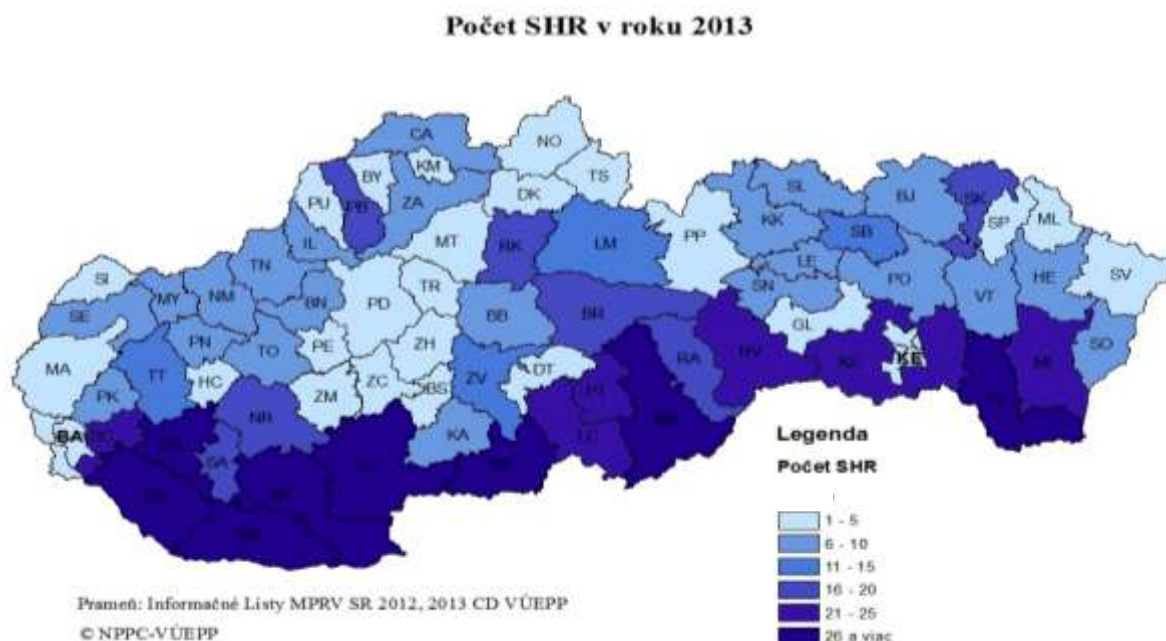
Prameň: Informačné listy MPRV SR, NPPC-VÚEPP Source: Questionnaires of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, NAFC-RIAFE; 1/ interval of agricultural land, 2/ Number of agricultural enterprises, 3/ Profit or loss with personal income, 4/ Profit or loss without personal income

V štruktúre výdavkov najvyššiu položku tvoril najmä nákup materiálu (45,4 %), nákup tovaru (20,6 %). Ostatné výdavky boli vynaložené na mzdy (4,6 %) a platby poistného a príspevky do fondov (3,5 %). Výdavky na prenájom poľnohospodárskej pôdy tvorili 2,6 %, z čoho možno dedukovať, že značná časť SHR hospodári na vlastnej pôde.

SHR financovali investície tak z vlastných ako aj cudzích zdrojov o čom svedčí aj úroveň úverového zadlženia majetku (17,9 %), ktorá na rozdiel minulých rokov je vyššia ako pri právnických osobách. Mierne sa zvýšila úroveň celkového majetku (1,9 %) pod vplyvom zvýšenia dlhodobého nehmotného majetku (17,0 %) a dlhodobého hmotného majetku (1,8 %). SHR mali peniaze uložené aj v tovare, ktorý sa zvýšil o 22,5 %, a na účtoch v bankách, ako aj v pohľadávkach a v zásobách. Realizácia produkcie bola rýchlejšia ako pred rokom, o čom svedčí aj pomalší nárast zásob (1,0 %) a nedokončenej výroby (1,9 %).

Number of Self-employed Farmers in the year 2013

Mapa 4

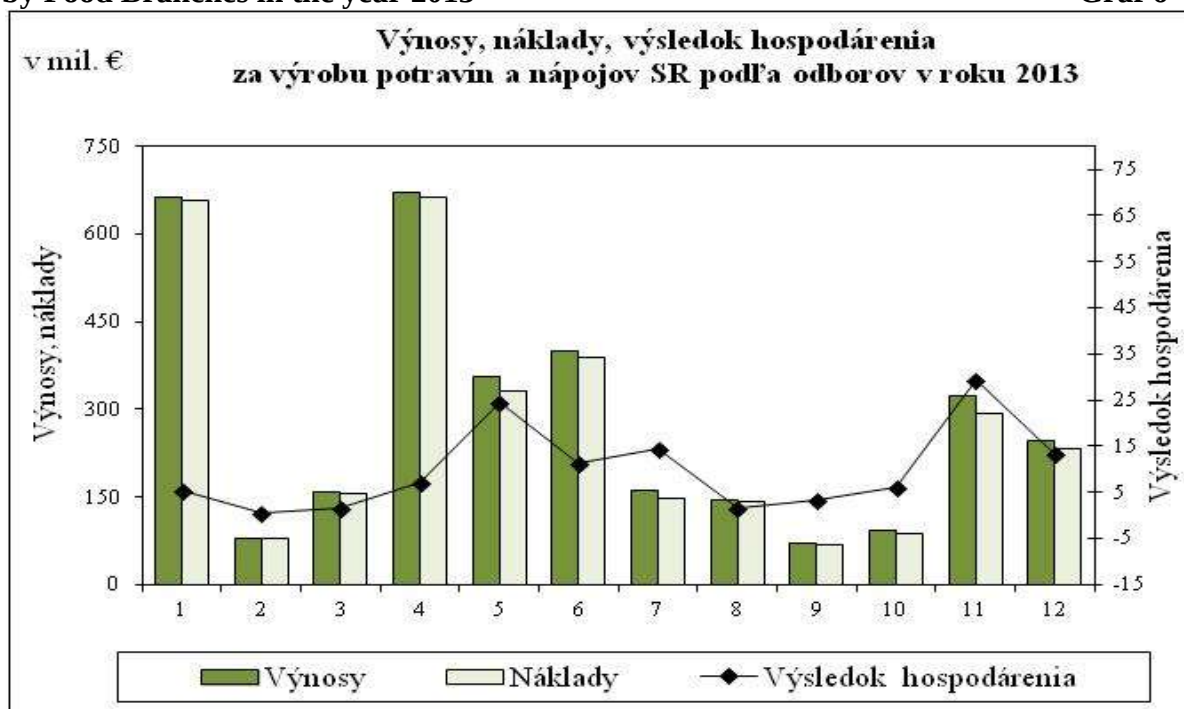
Výsledky hospodárenia v potravinárskom priemysle

Podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR dosiahol potravinársky priemysel SR (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) v roku 2013 kladný výsledok hospodárenia pred zdanením.

Z hľadiska výroby výrobkov rozhodujúci podiel (98,8 %) na výrobe potravinárskych výrobkov mali podniky s 20 a viac zamestnancami (215 podnikov) s vykázaným kladným výsledkom hospodárenia na úrovni 172 mil. €, ktorý medziročne klesol o 4,4 mil. €. Podiel ziskových podnikov medziročne vzrástol (o 2,1 p. b.), z celkového počtu podnikov predstavovali 70,7 % a vytvorili zisk v objeme 197 mil. €. Stratové podniky dosiahli stratu -25 mil. €.

Revenues, Costs, Profit or Loss in Food and Beverages Production in Slovak Republic by Food Branches in the year 2013

Graf 6

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov	7 Výroba kakaa, čokolády a cukrovín
2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov	8 Výroba a príprava krmív pre zvieratá
3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny	9 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu
4 Výroba mliečnych výrobkov	10 Výroba vína
5 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov	11 Výroba piva a sladu
6 Výroba pečiva a múčnych výrobkov	12 Výroba nealkoholických nápojov

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, VÚEPP

1/ Processing and preserving of meat and production of meat products, 2/ Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs, 3/ Processing and preserving of fruit and vegetables, 4/ Manufacture of dairy products, 5/ Manufacture of grain mill products and starch products, 6/ Manufacture of bakery and farinaceous products, 7/ Manufacture of cocoa; chocolate and sugar confectionery, 8/ Manufacture of prepared animal feeds, 9/ Distilling, rectifying and blending of spirits, 10/ Manufacture of wine, 11/ Manufacture of beer and malt, 12/ Manufacture of non-alcoholic beverages

Výsledok hospodárenia zhoršili odbory výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov s výrobou cukru² (36 mil. €), výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (15 mil. €), spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny (12 mil. €) a destilovanie, úprava a miešanie alkoholu (1 mil. €).

Výsledok hospodárenia medziročne najvýznamnejšie zlepšili odbory výroby nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd³ (25 mil. €) a spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov (10 mil. €). Zlepšenie zaznamenali aj výroba pečiva a múčnych výrobkov (7 mil. €), ostatné potravinárske

² v ďalšom texte ako tukový odbor s výrobou cukru (odbory boli sčítané pre účely tejto analýzy) vzhľadom na dôvernú úroveň údajov

³ v ďalšom texte ako výroba nealkoholických nápojov

výroby⁴ (5 mil. €), výroba kakaa, čokolády a cukroviniek (4 mil. €), výroba mliečnych výrobkov (3 mil. €), výroba piva a sladu (3 mil. €), spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov (1 mil. €) a výroba vína (1 mil. €).

Z hodnotených odborov potravinárskeho odvetvia (Graf 6) najvyšší kladný výsledok hospodárenia dosiahli odbory ostatných potravinárskych výrob (39 mil. €), výroba piva a sladu (29 mil. €), výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (24 mil. €). Významnejší kladný výsledok hospodárenia dosiahol tiež odbor výroby kakaa, čokolády a cukroviniek (15 mil. €), tukový s výrobou cukru (14 mil. €), výroby nealkoholických nápojov (14 mil. €), výroby pečiva a múčnych výrobkov (11 mil. €), výroby mliečnych výrobkov (7 mil. €), výroby vína (6 mil. €), spracovania a konzervovania mäsa a mäsových produktov (5 mil. €).

V odvetví sa v priemere na 100 € výnosov vynaložilo 95,9 € nákladov, čo bolo oproti roku 2012 viac o 0,3 €, čím efektívnosť vynaložených nákladov mierne klesla. Nákladovosť výnosov najvýraznejšie vzrástla v odbore tukovom s výrobou cukru (7,9 €), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (6,0 €), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (5,0 €), vo výrobe piva a sladu (2,5 €) a v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (2,0 €).

Nákladovosť výnosov najvýznamnejšie klesla vo výrobe nealkoholických nápojov (9,6 €) a vo výrobe kakaa, čokolády a cukroviniek (5,3 €). Nákladovosť výnosov klesla tiež v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (1,8 €), vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (1,6 €), v odbore ostatných potravinárskych výrob (1,6 €), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (1,5 €), vo výrobe vína (0,7 €) a vo výrobe mliečnych výrobkov (0,5 €).

Najvyššiu úroveň nákladovosti výnosov dosiahli odbory v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (99,2 €), v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (99,1 €), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (99,0 €), vo výrobe mliečnych výrobkov (99,0 €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (98,9 €), odbore tukovom s výrobou cukru (97,3 €), vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (97,2 €).

Najnižšiu úroveň nákladovosti výnosov a súčasne nižšiu ako priemer potravinárstva ako celku dosiahli odbory ostatných potravinárskych výrob (86,7 €), výroby piva a sladu (90,9 €), výroby kakaa, čokolády a cukroviniek (91,0 €), výroby mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (93,1 €), výroby vína (93,5 €), výroby nealkoholických nápojov (94,5 €) a v destilovaní, úprave a miešaní alkoholu (95,5 €).

Z celkových nákladov odvetvia potravinárstva najvyšší podiel pripadá pre výrobnú spotrebu (65 %), náklady na predaný tovar tvorili 18 %, mzdové náklady 6 % a odpisy 4 %.

Výroba výrobkov, v hodnotovom vyjadrení, vzrástla o 4,2 % na 3 116 mil. € (Tab.9) v dôsledku jej najvýraznejšieho zvýšenia v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (50,0 %), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (40,0 %), vo výrobe piva a sladu

⁴ agregácia vytvorená len pre účel tejto analýzy pozostáva z odborov: výroba korenín a chuťových prísad, výroba pripravených pokrmov a jedla, výroba a príprava homogenizovaných a diétnych potravín, spracovanie čaju a kávy a výroba ostatných potravinárskych výrobkov inde neuvedených; ďalej v texte len odbor ostatných potravinárskych výrob

(32,5 %) a v odbore tukovom s výrobou cukru (23,9 %). Výroba výrobkov vzrástla tiež vo výrobe vína (12,0 %), vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (9,4 %), vo výrobe mliečnych výrobkov (5,6 %), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (5,6 %) a vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (4,8 %).

Výroba výrobkov klesla len vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (28,5 %), vo výrobe nealkoholických nápojov (8,4 %), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (6,6 %) a v odbore ostatných potravinárskych výrob (2,9 %).

Výroba a tržby v mil. €

Production and Revenues in millions EUR

Tab. 9

Ukazovateľ ¹	2012	2013	Index 2013/12	Podiel na výnosoch v % ⁶		
				2012	2013	Rozdiel 2013 - 12
Výroba výrobkov ²	2 990	3 116	104,2	72,6	73,8	1,1
Tržby za vlastné výkony a tovar ³	3 808	3 976	104,4	92,8	93,9	1,1
- Tržby za vlastné výrobky a služby ⁴	2 944	3 061	104,0	70,6	72,6	2,0
- Tržby za predaj tovaru ⁵	864	915	105,9	22,2	21,3	-0,8

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

¹⁾ v bežných odbytových cenách výrobcov potravinárskeho priemyslu SR

1/ indicator, 2/ manufacture of products, 3/ revenues from own outputs and merchandise, 4/ revenues from own products and services, 5/ sales revenues, 6/ share on revenues in %

Source: Source: Statement Prod 3-04 SO SR, CD MARV SR, NAFC-RIAFE

1) at current sale prices of producers in Slovak food sector

Pridaná hodnota odvetvia medziročne mierne klesla (1,8 %) na 691 mil. € z dôvodu rýchlejšieho rastu výrobnej spotreby (5,9 %) v porovnaní s rastom výroby výrobkov. Podiel pridanej hodnoty na produkcii výrobkov tvoril 22 %. Pridaná hodnota najvýraznejšie klesla v tukovom odbore s výrobou cukru (46,6 %), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (29,2 %), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (25,0 %), ale klesla tiež vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (14 %) a vo výrobe mliečnych výrobkov (5,6 %). Pridaná hodnota najvýraznejšie vzrástla vo výrobe piva a sladu (45,8 %), v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (42,9 %), ale rast zaznamenali aj výroba a príprava krmív pre zvieratá (9,1 %), destilovanie, úprava a miešanie alkoholu (9,1 %), výroba pečiva a múčnych výrobkov (8,5 %), odbor ostatných potravinárskych výrob (6,8 %), spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov (6,3 %) a výroba nealkoholických nápojov (3,9 %).

Koncentrácia podnikov je diferencovaná podľa výrobných odborov. V 15 odboroch potravinárskeho priemyslu SR, meraná ukazovateľom stupeň koncentrácie³ podľa výroby výrobkov (výkaz MPRV SR), je dlhodobejšie koncentrácia najvyššia v odbore: mraziarenskom, tukovom, hydinárskom, cukrovinkársko-pečivárenskom a pivovarnícko-sladovníckom, čo znamená, že traja výrobcovia v každom z uvedených odborov vyprodukujú 82,1% - 92,5 % výroby výrobkov.

Celkový majetok sa vyvíjal diferencovane podľa odborov. Najvýraznejšie klesol v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (18,0 %), vo výrobe nealkoholických nápojov (17,1 %), výrobe vína (14,3 %), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (4,4 %) a vo výrobe mliečnych výrobkov (0,8 %). Naopak výraznejší nárast majetku bol v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (36,4 %), vo výrobe piva a sladu (21,4 %), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (8,1 %), v destilovaní, úprave a miešaní alkoholu (7,1 %), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (6,1 %), vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (5,8 %).

Záver

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na makroekonomických ukazovateľoch národného hospodárstva sa vyvíjal diferencovane nielen v jednotlivých ukazovateľoch, ale aj v cenových porovnaníach. Vplyvom úspory nákladových faktorov došlo k stabilizácii účasti pôdohospodárstva na hrubej pridanej hodnote (s.c.) na úrovni predchádzajúceho roka, a to pri znížení náročnosti vytvorenej produkcie na medzispotrebu, ale v bežných cenách sa tento podiel znížil.

Vývoj výsledku hospodárenia bol rozdielny. Kým poľnohospodárstvo dosiahlo stratu (-6,3 mil. €), v potravinárstve v podnikoch s 20 a viac zamestnancami bol výsledok hospodárenia kladný (172 mil. €). Z odborov potravinárskeho odvetvia najvyšší kladný výsledok hospodárenia dosiahli odbory ostatných potravinárskych výrob, výroba piva a sladu, výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov.

Koncentrácia podľa výroby výrobkov je dlhodobejšie najvyššia v odbore: mraziarskom, tukovom, hydinaarskom, cukrovinkársko-pečivárskom a pivovarnícko-sladovníckom.

Nízky výsledok hospodárenia v poľnohospodárstve prispieva k nižšej intenzite vkladov do výroby, čo následne znižuje jej efektívnosť a konkurencieschopnosť a tlmí rozsiahlejšiu obnovu a modernizáciu fixného kapitálu. Tento vývoj privádza poľnohospodárstvo do situácie značného utlmenia produkčnej aktivity. Dopad negatívneho cenového vývoja poľnohospodárskych výrobkov, tak rastlinných, ako aj živočíšnych výrobkov, nezmiernil ani nárast prírodnej produkcie hlavných rastlinných a živočíšnych komodít. Ceny výrobcov potravín, nápojov a tabaku vzrástli.

Podnikateľské prostredie v odvetví ovplyvňovali vonkajšie faktory najmä obchodné riziká, vyplývajúce z volatility trhov s poľnohospodárskymi komoditami, systém podpôr v rámci SPP EÚ a interné faktory predovšetkým dopady legislatívy, ekonomických a finančných nástrojov (národné podpory, úvery, poistenie, dane a odvody do fondov...) a samotné rozhodnutia a úsporné opatrenia podnikov.

Problémy pri financovaní prevádzky a investícií poľnohospodárskych podnikov vyplývajú z nedostatku vlastných a cudzích zdrojov, spomalenosti finančných tokov poľnohospodárskych podnikov spôsobených nedostatočnou, resp. oneskorenou realizáciou vyrobenej produkcie, nízkou cenovou úhradou poľnohospodárskych produktov, nedodržiavaním platobnej disciplíny v dodávateľsko-odberateľských vzťahoch, platobnou

neschopnosťou. Rozhodujúcou mierou sa na tom podieľa aj absencia ochrany domáceho trhu, ako aj nedostatočné vybudovanie exportných sietí s prepojením na prvovýrobu.

Priame platby sú stále stabilizátorom väčšiny poľnohospodárskych podnikov. Významný podiel na výnosoch poľnohospodárskych podnikov dosiahli neinvestičné podpory z európskych zdrojov. Podpory boli motivujúcim faktorom na zabezpečenie príjmov. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov, čo sa prejavilo aj v ekonomike hlavných poľnohospodárskych komodít. Ani po 10 ročnom členstve Slovenska v EÚ sa nevyrovnala úroveň priamych platieb a pretrvávali diferencie medzi Slovenskom a pôvodnými štátmi EÚ.

Literatúra

- [1] Belešová, S. – Krížová, S.: Dlhodobá stratégia udržateľnosti rozvoja slovenského potravinárskeho priemyslu a výhľad spotreby potravín, Bratislava 2010, štúdia č. 162/2010, ISBN 978-80-8058-534-1
- [2] Bielík, P. et al. 1998, Agrárna ekonomika. 2. Verzie, vyd. Nitra 1998, 241 s. ISBN 80-7137-480-6.
- [3] Grznár, M. – Szabo, L.: Poľnohospodárske podniky bez pôdy v SR. Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIV. 2 / 2014.
- [4] Chrastinová, Z.: Ekonomické aspekty potravinovej vertikály v podmienkach EÚ: výskumná správa, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2012, 96.s.
- [5] Kotulič, R.: Vybrané aspekty pri posudzovaní prosperity a efektívnosti podnikateľských činností v manažmente poľnohospodárskych podnikov 2003. Elektronická publikácia. Prešovská univerzita, Prešov, http://pulib.sk/elpub2/FM/Kotulic13/pdf_doc/06.pdf
- [6] Zoborský, I.: Ekonomika poľnohospodárstva, 2001, Nitra: SPU 2001 s.58, ISBN 80-7137-941-7

Došlo 1.8. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava SR

tel. 58243 231 e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

tel. 58243 295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

Zoltán Zéman – Kálmán Komáromi – Zuzana Kapsdorferová – László Hajós – Judit Bárczi

Tasks of Financial Management and Controll

Úlohy finančného manažmentu a kontroly

Abstract *The importance of financial management has increased in the recent decade that was proven by many researchers. To make the financial management able to fulfil its new and common tasks, and to support the board, and the CEO with the required financial information, an information system is needed. With the help of this information system that should be based on financial accounting and controlling system information can realize an effective financial decision-making on the strategic and annual time dimension. Our study we going to examine the main factors that have to determine the role of financial control mechanisms. To get a proper picture about financial control- what its role, tasks and tools are-we accomplish an international overview of scientific literature.*

Key words *financial management - corporate finances - financial goals - control*

Abstrakt *Význam finančného riadenia v poslednom desaťročí vzrástol, čo dokázali mnohí výskumníci. Aby bolo finančné riadenie schopné splniť nové a obvyklé úlohy, podporovať správnu radu a výkonného riaditeľa požadovanými finančnými informáciami je potrebný informačný systém. Spomocou tohto informačného systému, ktorý musí byť založený na informáciách o finančnom účtovníctve, o kontrolnom systéme, sa môže uskutočňovať efektívne finančné rozhodovanie v strategickom a ročnom časovom rozmere. V našom výskume budeme skúmať hlavné faktory, ktoré musia vymedziť úlohu finančného kontrolného mechanizmu. Pre získanie správneho obrazu o finančnej kontrole – aká je jej funkcia, úlohy a nástroje – sme uskutočnili prehľad vedeckej literatúry.*

Kľúčové slová *finančné riadenie – podnikové financie – finančné ciele – kontrola*

The controlling function is a management subsystem that performs coordination connecting the processes of planning, reviewing and information support to satisfy the information needs and realize company goals both on the annual and strategic levels (Horvath, P., 1990). The coordination activity is interpreted as system development and system harmonization, synchronization. The basic controlling system consists of management accounting, planning and reporting systems and the system like synchronization of them. Financial control is a functional control area that puts the support of financial management decisions into foreground besides fulfilling the common controlling principles. Financial control means (Sinkovics, A., 2010) the use of basic controlling tasks on the field of corporate

finances. (planning the financial activities, financial standards, requirements, measuring fact data, indexes, performing plan-fact analysis, financial problems, bad tendencies, activities, management policies, and development of correction proposals) So to define financial control the tasks of financial management, and financial aims, the controlling principles and their relation to the realization of financial goals have to be cleared. Basic task of financial controlling is to prepare financial plans in accordance with strategic goals, to ensure the realization and actual performance of these plans, as well as the evaluation and control of an enterprise's financial performance. The accomplishment of the above mentioned tasks can be ensured by operating a coordinated system of financial planning, operative directing, controlling and information providing procedures.

In the process of financial planning on the basis of strategic schemes plans covering several years of time scale are made. In these plans the actions to follow are outlined. On the basis of plans of several years the operative annual plans are drawn up. They are divided further on by operative financial directing in accordance with the shortest reporting interval in the system of financial reporting. The most important task of operative financial directing is to continuously control the liquidity of ventures, to compare plans or standards with achievements, to analyze deviations and to take necessary corrective actions.

Comparing requires a unified coordinated system of plans and results in terms of contents.

The information providing task of financial controlling is functionally embedded in the procedure of planning, operative directing and controlling.

The most important output document of providing information is represented by financial plans and reporting. The input data of financial controlling mostly derive from the financial accounting system.

The tasks of central financial directing is appropriately supported by financial, accounting data aggregated at the level of a company, whereas the financial directing at the level of an organizational unit requires a separated survey of financial and accounting data at the organizational unit level.

To provide data divided in the above mentioned way creates the task of coordinating to be performed by financial controlling.

Components of Financial Controlling

Components of a financial controlling system are defined by its tasks. The most important components are the following:

- Financial accounting system, database
- Management accounting system
- Financial planning
- Coordinating operative directing
- Controlling, feedback
- Organization of controlling

Financial management, definition, tasks, goals

The evaluation of financial management definitions it has been found that authors try to make definitions from the aspect of task and functions. The orientation and tasks of financial management are basically influenced by the stakeholders' expectations, and financial management priorities.

The theory of financial management can be looked at as an extension of corporate theory. Considering that traditional emphasis of microeconomics lays on the connection of the level of yield and output –beside a fix level of capital- financial management concerned with the connection of the profitability the volume of capital employed. (Solomon, E., 1963)

Brealy-Myers (2005) put emphasis on financial managers' intermediary role between the company and the financial markets. The term of financial management is used for that person, who is responsible for the investment and financial decisions. The highlights for these decisions are usually more than one person is responsible, so it is not an easy question to define the role of the financial manager. This leads to the conclusion that the personalized appearance of financial managements' functions depends on the size of the company, and the necessity of tight cooperation with other top managers.

Busse (2003) makes a difference between the tasks of financial management. He separates the leading task of financial processes, from the tasks that are in connection with the financial structure in accordance with the planning and decision-making levels (dispositive, operational, strategic). (Table 1)

The strategic task definition of financial management includes the stable corporate value growth beside the operational goal of ensuring liquidity. (Figure 1)

As a summary we can define the financial management as an element of the corporations' management system. It is a subsystem that is responsible to do the governing, planning, organizing and controlling of financial processes and coordinates the financial function on the operational and strategic level according to the company goals. Within this framework it takes a part in determining of the strategy beside the top management and supporting it simultaneously. It is responsible for the realization of the financial strategy and the realization of the supporting operational plans, for developing the organization, information system and other conditions.

What is a good financial management like?

To answer this question is not an easy task. In the entrepreneurial sector the primary task of a good financial management is to provide useful information in order to reach an established decision.

In the state sector, in the sector of public resources the situation differs to a certain extent. Financial Management there should firstly bear in mind to comply with the regulations of law. On the other hand there is no doubt about the fact that many financial management decisions in the state sector are affected by political realities and not by consideration of their possible future financial consequences.

The basic tasks of business financial management involve the obligation to finance, control, analyze and inform.

The tasks of financial management

Úlohy finančného riadenia

Table 1

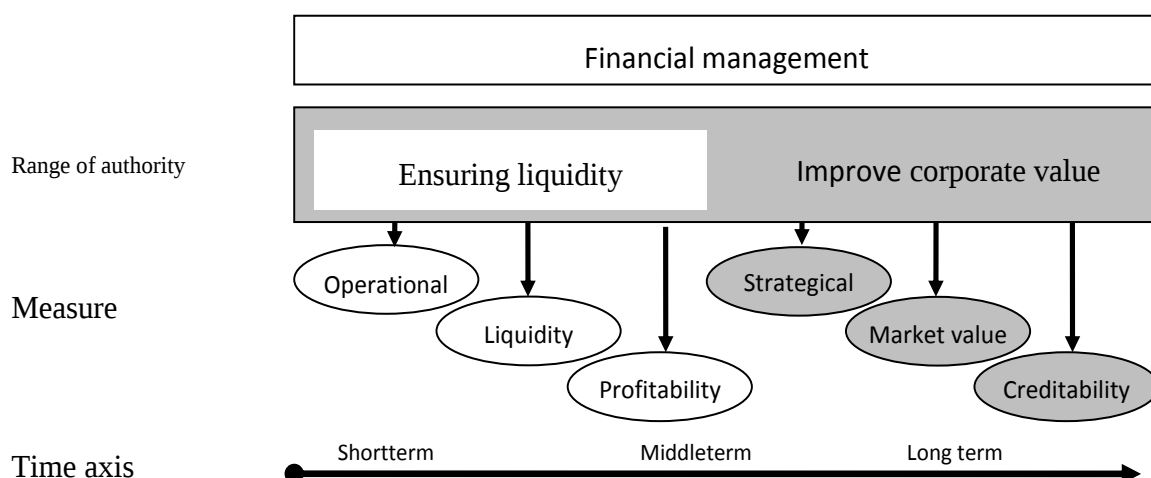
Tasks of managing the financial processes	Tasks of managing the financial structure
- The development of corporations' optimal financial flows, that include • governance, • organizing, • planning, • control, according to well-defined goal criteria - Preparation and realization of taking credit - Preparation and realization of raising owners capital	- Examination of financial sources' volume needed for operating - Sketching alternative financing possibilities - Optimization of • Capital structure • Asset structure - according to goal criteria
In its sphere of authority - Permissive and - Operational decision- making level (planning- and decision- making in the short or middle-long term: max 4-5 years)	In its sphere of authority - Strategic decision- making level (planning and decision-making on long-term: more than 5 years)

Source: Busse, 2003, p. 822

Main goals of financial management

Hlavné ciele finančného manažmentu

Figure 1

Source: Assembled by the authors on the basis of Prätsch, 2007, p. 3

The financial management is characterized by the following tasks in both sectors:

- Analysis and evaluation of managerial decisions' financial effects before and after implementation.
- Providing financial assets needed to accomplish the planned performance and its functioning.
- Protecting resources with the help of appropriate financial controlling.
- Creating the financial frames of future performances and functioning.
- Establishing an event-recording system which provides information for the control of planned performances and their functioning.
- Evaluating and reporting on the implemented financial performance.
- Liquidity management, sustainability of solvency and profitability.

It is interesting to follow through the procedure of changes occurred in the role and place of enterprises' financial management from a historical point of view. Until the middle of the nineteenth century the management of a company was featured by one main character, by the owner- manager.

After the industrial revolution a special emphasis was put on the distribution of managerial roles in the organizational development of companies, as a result the system of management decision of allocation was established.

Place and Role of Financial Management

- Good financial management
- Tasks of financial management
 - Entrepreneurial sector
 - State sector
- Historical overview
 - Until the middle of the nineteenth century
 - The period after the industrial revolution
 - The first half of the twentieth century
 - The second half of the twentieth century

Tasks of Financial Management related to analysis

- Assessment of efficiency and profitability of entrepreneurial activity
 - Economic efficiency
 - Complex efficiency
 - The most frequently applied yield categories
 - Net sales revenues
 - Gross production cost
 - Production cost regardless materials
 - Net production cost
 - Added value
 - Entrepreneurial income

- Examination of enterprises' profitability
 - The most frequently used performance indicators: ROE, ROA, ROI
 - ROA: Return on assets
 - ROE return on equity
 - ROI: return on investment
 - Market ratios
- Methods of analyzing results
 - The method of subsequent, non-detailed result analysis
 - Factors influencing the amount covering the costs:
 - Change of prices
 - Change of volume
 - Change of composition
 - Change of direct overhead expenses
 - Examinations related to break-even point

Concept of Financial Controlling

- Financial controlling is the coordinated system of financial planning, operative directing, controlling and information providing procedures which are in accordance with the strategic goals and structure of an enterprise.

Not only have the internal factors of an enterprise but also the economic environment a relevant influence on establishing a financial controlling system.

Regarding finances to create the possibility of a quick response to the changes occurred in the economic environment is of great significance.

Definition of controlling

The interpretation of controlling –goal, content, tool system, possibility of application – is different according to theoretic and praxis professionals. The literature offers two aspects for the interpretation. The first is the system approach (e.g. Noszkay, 1994, Pál 1996, Gál 1997) that captivates the role of data processor, interpreter, plan-fact analyzer, decision preparatory, the second is the management theory approach (e.g. Anthony 2009, Bodnár 1997/a), that explains the control functions a management function.

According to Körmendi – Tóth [1996]; and Francsovcics [2005] controlling consists of the following functions:

1. Determining the corporate goals, and goal setting process (strategic and operational level), economic planning,
2. Reviewing of results, comparison of plan- fact values (detailed cost, earnings and performance settlement system (management oriented accounting), development of index-number systems, examination of the deviations from plans,
3. Data collecting, processing for decision preparation and selecting intervention areas,
4. Information service for the correspondent management levels, and the improvement of management information system.

Soós (2003) breaks up the controlling task into two groups, the system developer functions, so the ones that develop, create, and improves the structures needed by the controlling and the system operator functions, that operate the structures.

Basic data are coming from the records of the financial and managerial accounting. In determination of the plan and fact positions data that are coming from the different special functional areas of operation in daily, weekly frequency play determining role. Among the information sources we can make differences according to inner (e.g. accounting, finance, different functional areas) and outer (e.g. market information) sources.

„The content of information system depends on the size, level of improvement, branch of activity and the position of the life cycle” (Hanyecz, 2009) The task of controlling as an information system is the procession of and framing these data into information.

Francsovics (2005) determines the information demand as a social- economics environment, the organizational and legal form of the company, its size, proper scope, the type of information, frequency (periodical or occasional) and the determination of cost/benefit.

From the aspect of controlling tools Becker and Baltzer (2009) opposites more factors according to the tools are from toolbar of controlling, business economy, management or other functional areas. So they indentify as a special controlling tools (the reporting system, the cost calculations and environment analysis) comprehending two areas (e.g. Balanced scorecard, budget calculation, conjoint analysis, lifecycle calculation, rentability calculations) comprehending of more than two areas (e.g. ABC analysis, benchmarking, break-even point analysis, decision tree, experiential curve, GAP analysis, index number/ index number systems, investment calculations, portfolio analysis, forecasting methods, risk analysis, sensitivity analysis etc).

The authors introduce the controlling tool usage of the different functional fields. Among the functional fields the production and the financial field lean on the controlling tools to the highest degree. Financial control consists of the former mentioned common controlling elements, but serving the financial management has an elemental priority.

Financial controlling supports the financial management decision process with a function comprehensive governing toolbar through goal oriented information collecting and processing. Besides it fulfils an important coordination role. The system developer function develops the financial controlling function itself; in holds the system linked functions and the coordination of financial management system and other subsystems of the company. Financial controlling provides such an efficient tool system to the financial management that performs a systematic short and long term planning and its necessary control according to the desired financial company goals. As an information source it uses the past oriented data of financial accounting, and the future oriented information like its self-made financial plans

Prätsch, (2007) posts the reporting and documentary, system developer (besides the system usage) and corporate economic advising tasks to financial controlling.

In the concept of Witt-Witt (1994) these standpoints are also to be found, but highlight the role of liquidity, the forecast of balance shield, and income statement, the budget calculations,

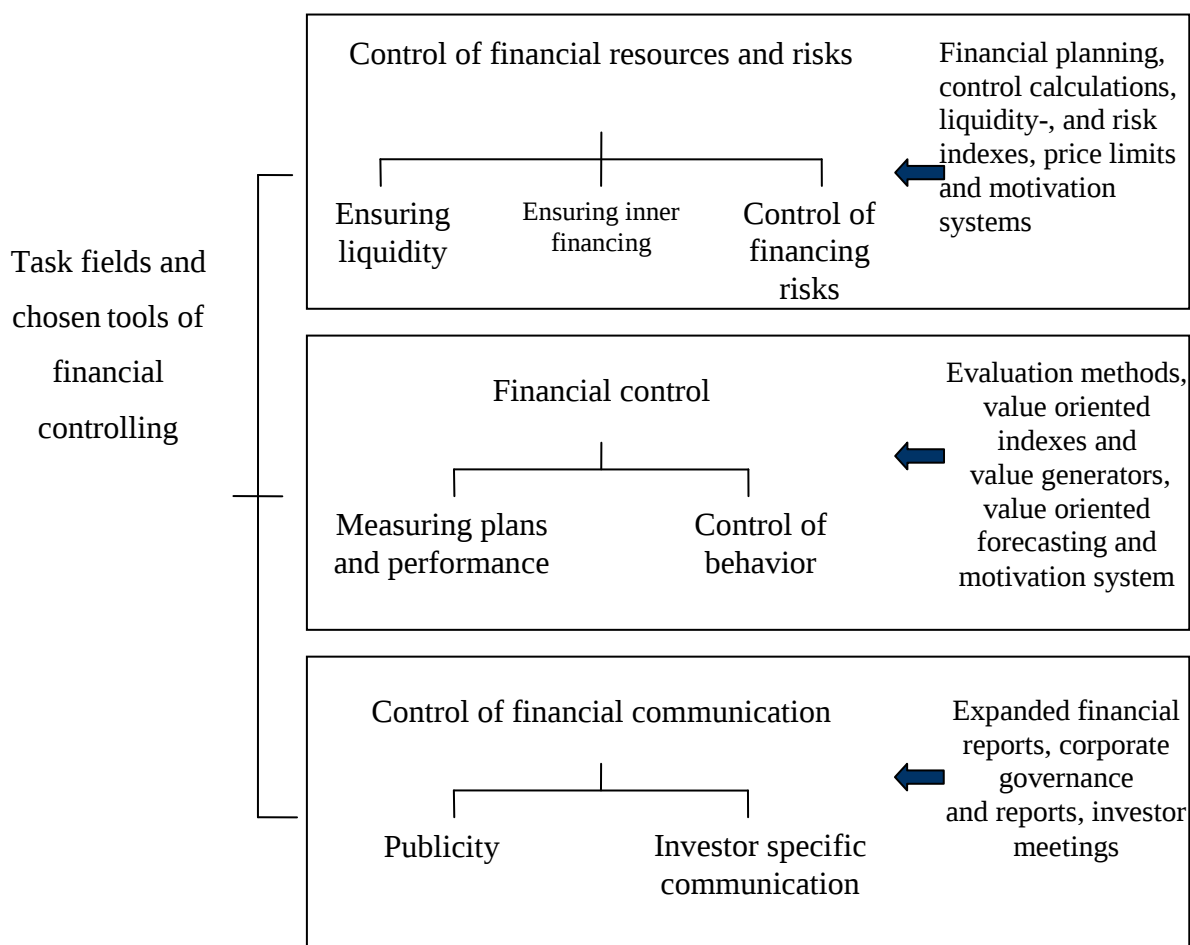
and the development of financial index numbers. According to the size of the company they mark the necessity of integration to a unified controlling concept as the most important building stone

In the phases of the financial department's leading and decision-making processes (financial planning, realization, control) the following tasks has to be done (Figure 2.)

Task fields and chosen methods of financial control

Polia úloh a vybrané metódy finančnej kontroly

Figure 2

Source: Gillenkirch, 2008

Conclusions

Financial controlling can be a very important tool for financial management, as it takes over some management functions, according to working mechanism of common controlling.

It fulfils the financial planning on the strategic and operational levels and it synchronizes and coordinates the development and realization of financial plans with the other subsystems' information, to get a consistent corporate plan as a result.

Financial controlling focuses on the financial structure of the company beside the flow like motions, to keep stable financial positions, liquidity and desired rate of returns of capital, profitability and stable growth in corporate value.

Bibliography

- [1] PRÄTSCH, J. – SCHIKORRA, U. – LUDWIG, E. (2007): Finanzmanagement, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, p. 315
- [2] HORVÁTH, P. – DOBÁK, M. (1990): A kontrolling a sikeres vezetés eszköze, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, p.227
- [3] KÖRMENDI, L. – TÓTH, A. (1996): Kontrolling a hazai vállalkozások gyakorlatában, Tudex Kiadó Kft., Budapest, p. 245
- [4] BUSSE, F. J. (2003): Grundlagen der betrieblichen Finanzwirtschaft, 5. völligüberarbeitete und wesentlich erweiterte Auflage, München
- [5] BREALEY-MYERS, (2005): Modern vállalati pénzügyek, Panem Kiadó, Budapest, p. 1175
- [6] WITT, F.-J. – WITT, K. (1997): Kontrolling- Kis- és középvállalkozások számára, Springer Hungarica Kiadó, Budapest, p. 278
- [7] GILLENKIRCH, R. M. (2008): Finanzkontrolling, Konzeption, Aufgaben, Istrumente. Kontrolling & Management, pp.19-23
- [8] BECKER, W.- BALTZER, B. (2009): Kontrolling eine Instrumentelle Perspektive, Deloitte. Mittelstandsinstitut, Universitaet Bamberg, Bamberg, p. 67
- [9] NOSZKAY, E. (1994) A vállalkozási informatika és a menedzsment, Ipagazdaság, 1994/4, pp. 9-14
- [10] BODNÁR, V. (1997): Menedzsment kontroll, controlling, vezetői számvitel: Nemzetközi elmélet és gyakorlat – hazai tapasztalatok. A controlling vezetési megközelítése, Vezetéstudomány, 1997/5 pp. 3-12
- [11] SINKOVICS, A. (2010): Vállalati pénzügyi tervezés, Complex Kiadó, Budapest, p. 294

Delivered August 19, 2014

Contact address

Zoltán ZÉMAN

Kálmán KOMÁROMI

László HAJÓS

Judit BÁRCZI

Szent István University, Faculty of Economics and Social Sciences, Gödöllő, Hungary

e-mail: info@gtk.szie.hu

doc. Ing. Zuzana KAPSDORFEROVÁ, PhD.

Slovak University of Agriculture, Faculty of Economics and Management, Nitra, Slovak Republic

e-mail: zuzana.kapsdorferova@uniag.sk

Dagmar Matošková – Jozef Gálik – Mária Jamborová

Situácia v sektore hydínového mäsa na Slovensku v rokoch 2009-2013¹

The situation in poultry meat sector in Slovakia in 2009-2013

Abstract *The contribution was aimed at the analysis of the situation in poultry meat sector of Slovakia in the period of 2009-2013. Decreasing poultry meat production has not cover its domestic consumption and so a part of domestic consumption must be supplemented through import. Competitiveness measured through the share of Slovak poultry meat products at domestic market has been deteriorated. According to the revealed comparative advantage indicator, we obtain competitiveness only with live poultry at EU and third countries markets. Negative is the fact, that Slovak poultry meat products with higher value added are not competitive at international markets.*

Key words *poultry meat - food vertical - poultry industry - competitiveness – prices – consumption – foreign trade*

Abstrakt Cieľom príspevku bolo zhodnotiť situáciu v sektore hydínového mäsa na Slovensku v období rokov 2009-2013. Klesajúca produkcia hydínového mäsa domácu spotrebu plne nepokrýva, preto je nutné časť domácej spotreby dopĺňať dovozom, pričom podiel slovenských výrobkov hydínárskeho priemyslu sa na domácom trhu v čase znižuje. Podľa ukazovateľa komparatívnych výhod na trhoch EÚ a tretích krajín vykazujeme konkurencieschopnosť len so živou hydinou. Alarmujúcim je fakt, že so spracovanými výrobkami s vyššou pridanou hodnotou na medzinárodných trhoch konkurencieschopní nie sme.

Kľúčové slová hydínové mäso - potravinová vertikála – hydínársky priemysel-konkurencieschopnosť – ceny – spotreba – zahraničný obchod

Hydínové mäso je nevyhnutnou súčasťou modernej a racionálnej stravy. V rámci neho sa na Slovensku konzumujú prevažne kurčatá, ktorých mäso má cenné dietetické vlastnosti, pričom konzumenti oceňujú rýchlosť jeho prípravy a cenovú dostupnosť. Konečnú cenu hydínového mäsa a výrobkov z neho okrem iného ovplyvňuje aj kvalita dodávateľsko-odberateľských vzťahov v rámci potravinovej vertikály (prvovýroba – spracovanie - obchod) a tým aj ich konkurencieschopnosť na domácom a zahraničnom trhu, ktorá je kľúčovou pre udržanie dostatočného produkčného zázemia a prijateľnej miery sebestačnosti v produkcii jatočnej hydiny na Slovensku.

Príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Konkurencieschopnosť agropotravinárskeho sektora Slovenskej republiky“, ktorý sa rieši na výskumnom ústave

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0894-11.

ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v rokoch 2013-2015. Bol tiež podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0894-11. Analýza sektora hydiny je z ekonomického hľadiska spracovaná vo viacerých vedeckých a odborných publikáciách. V posledných rokoch sa ňou zaoberali Jamborová, M. (2004-2012), Roubalová, M. (2013), Gálik, J. (2011-2013), Matošková, D. (2009, 2011, 2013).

Metodický postup

Zvolený metodický postup sa odvíjal od vecného zamerania príspevku orientovaného na analýzu situácie v potravinovej vertikále jatočnej hydiny vrátane trhovno-odbytových vzťahov a identifikáciu príčin daného stavu s dopadom na konkurencieschopnosť sledovaných komodít na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2009-2013.

Prezentované poznatky sú výsledkom analýzy a syntézy disponibilnej poznatkovej a numerologickej databázy. Konkrétne išlo o kombináciu analýzy založenej na

- existujúcich informáciách (analýzy a publikácie VÚEPP, ŠÚ SR, rezortná štatistika MPRV SR) a
- riadených rozhovorov s komoditnými expertmi (PPA-SR), Úniou hydínárov a pracovníkmi MPRV SR.

V práci boli použité

Ukazovateľ preukázaných komparatívnych výhod (RCA)

$RCA = [\ln (X_i/M_i : X/M)]$, kde

X_i - hodnota exportu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ do sledovanej krajiny

M_i - hodnota importu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „i“ zo sledovanej krajiny

X - hodnota celkového exportu agropotravinárskeho tovaru do sledovanej krajiny

M - hodnota celkového importu agropotravinárskeho tovaru zo sledovanej krajiny

- Ak $RCA > 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej výhode.
- Ak $RCA < 0$, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej nevýhode.
- Ak $RCA = 0$, nejde ani o komparatívnu výhodu ani o nevýhodu.

Vlastná práca

1 Situácia na úrovni prvovýroby jatočnej hydiny

Pre chov hydiny Slovensko disponuje dostatočnou krmovínovou základňou, jej stav však v období rokov 2009-2013 klesol o 18,6%. Z hľadiska jednotlivých kategórií sa redukovali stavy najmä kurčiat a sliepok, pri ostatnej hydine boli zaznamenané opačné tendencie.

Vývoj početných stavov hydiny (tis. ks)

Development of poultry number (th. pc)

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Hyd. spolu ²	13 483	12 992	11 376	11 850	10 969	81,4
-sliepky ³	6 252	6 266	6 183	6 266	5 681	90,9
-kurčatá ⁴	8 210	6 253	4 746	5 100	4 741	57,7
-husi ⁵	32	32	28	31	33	103,1
-kačice ⁶	179	179	171	166	192	107,3
-morky ⁷	123	116	123	131	139	113,0

Prameň: ŠÚ SR - Súpis hospodárskych zvierat, vlastné výpočty⁸

1/ Indicator, 2/ poultry in total, 3/ hens, 4/ chickens, 5/ geese, 6/ ducks, 7/ turkeys, 8/ Source: SO SR – Register of farm animals, own calculations

V roku 2013 sa na slovenských farmách chovalo 11 mil. ks hydiny (Tab. 1). Na celkovom počte hydiny sa najviac podieľali sliepky (51,8%) a kurčatá (43,2%). Zvyšok tvorili kačice (1,8%), morky (1,3%) a ostatné druhy (2,0%). Podiel husí bol zanedbateľný (0,3%). Čo sa týka produkcie mäsa, najvýkonnejšou kategóriou hydiny sú kurčatá, ktorých podiel na celkovej produkcii hydínového mäsa je viac ako 90%-ný.

Príčinou klesajúceho počtu jatočnej hydiny je vstup Slovenska do Európskej únie, etablovanie zahraničných obchodných reťazcov na našom trhu plne využívajúcich liberalizáciu medzinárodného obchodného prostredia, výrazné rozdiely v dotačnej podpore do poľnohospodárstva medzi jednotlivými členmi EÚ a nízka úroveň lokálnopatriotizmu našich spotrebiteľov preferujúcich produkty v nižších cenových reláciách bez ohľadu na krajinu pôvodu. K danej situácii okrem nízkych realizačných cien prispel aj rast nákladov v súvislosti s plnením legislatívnych opatrení týkajúcich sa trhu s hydinou, rast cien vstupov a následná finančná poddimenzovanosť sektora prvovýroby a spracovania hydiny.

Čo sa týka **použitia hydiny na farmách**, prevažnú časť produkcie chovatelia predávajú obchodným a spracovateľským organizáciám, podstatne menšiu časť produkcie hydiny vyvezú priamo do zahraničia a zvyšok predávajú priamo na trhoch, vo vlastnej predajni, súkromníkom a organizáciám (napr. školy, domovy a iné organizácie verejného stravovania) pre ich vlastnú spotrebu. Chovatelia majú možnosť hydinu poraziť na vlastných bitúnkoch. Uvedené skutočnosti platia pre celkový predaj hydiny vo všeobecnosti.

V rámci obchodných organizácií je možné odbyť jatočnú hydinu prostredníctvom **odbytových organizácií výrobcov**. Podľa údajov PPA SR na Slovensku vzniklo 7 odbytových organizácií výrobcov v sektore hydiny a vajec, z ktorých dve vznikli v rámci Plánu rozvoja vidieka na roky 2004-2006 a ostatných päť v rámci Programu rozvoja vidieka na roky 2007-2013. Tieto organizácie v roku 2012 zastrešovali 39 podnikov, z toho niektoré sa zaoberali výlučne odbytom vajec. Vyjednávací sila jednotlivých združení nie je veľká, nakoľko sú tvorené 5 až 7 podnikmi.

Vývoj priemerných **cien** jednotlivých druhov **jatočnej hydiny** bol v období rokov 2009-2013 variabilný, avšak v porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia bol zaznamenaný rastúci trend.

Priemerné farmárske ceny jatočnej hydiny triedy I. (EUR/t jat. hm.)

Average farm prices of I. class slaughter poultry (EUR/t of carcass weight)

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Kurčatá jatočné ²	793	788	912	938	999	126,0
Sliepky jatočné ³	571	564	558	636	605	106,0
Morky brojľ. ⁴	1 318	1 283	1 454	1 477	1 479	112,2

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁵

1/ Indicator, 2/ slaughter chickens, 3/ slaughter hens, 4/ broiler turkeys, 5/ Source: SO SR; own calculations

Z údajov NPPC-VÚEPP vyplýva, že za predpokladu abstrahovania od finančnej podpory sme v sledovanom období boli pri výkrme jatočných kurčiat v prvých troch rokoch sledovanej analýzy stratoví (Tab. 3). Významný obrat sme zaznamenali v rokoch 2012 a 2013, kedy pokles výrobných nákladov a výrazné zvýšenie realizačnej ceny viedli k jednotkovému profitu 0,22 a 0,78 EUR na kg živej hmotnosti. Napriek uvedenému bude musieť sektor hydiny v budúcnosti naďalej hľadať rezervy v chove jatočnej hydiny, zvýšiť efektivitu výroby a investovať viac do vstupov.

Zisk/strata pri výkrme kurčiat (EUR/kg ž. hm.)

Profit/loss of chickens feeding (EUR/kg of live weight)

Tab. 3

Rok ¹	Výr. náklady (EUR/kg ž.h.) ²	Realiz. cena ³ (EUR/kg ž.h.)	Zisk/strata ⁴ (EUR/kg ž.h.)
2009	0,87	0,80	-0,07
2010	0,86	0,80	-0,06
2011	1,11	0,99	-0,12
2012	0,98	1,20	+0,22
2013	0,99	1,77	+0,78

Prameň: Vlastné náklady a výsledky hospodárenia poľn. podnikov v SR za roky 2009-2013. Bratislava: VÚEPP, 2010-2014; vlastné výpočty⁵

1/ Year, 2/ production costs (EUR/kg of live weight), 3/ sale price, 4/ profit/loss, 5/ Source: Own costs and profit/loss of agricultural enterprises in the SR in 2004, 2008-2012. Bratislava, RIAFE, 2005, 2009-2013; own calculations

Únia hydínárov spolu so Zväzom výrobcov krmív, skladovateľov a obchodných spoločností v roku 2013 vypracovala materiál s názvom Podpora živočíšnej výroby - koncept pre hydinu, v ktorom sa okrem iného uvádza, že na celkových nákladoch živočíšnej výroby sa najviac podieľajú krmivá, ktoré v prípade hydiny a vajec oscilujú na úrovni 59-74%. Podiel zastúpenia obilnín (pšenica a kukurica) sa v krmných zmesiach pohybuje v rozmedzí 65-70%, a to v závislosti od druhu krmnej zmesi a následne ovplyvňuje aj cenu krmných zmesí.

Pozitívne hodnotíme skutočnosť, že z hľadiska kvalitatívnych parametrov jatočnej hydiny patríme podľa Únie hydínárov medzi špičkových chovateľov v EÚ. V globalizovanom ekonomickom prostredí dokážu prosperovať len silné farmy, ktoré dokážu promptne reagovať na potreby odberateľov a budú vybavené skúseným manažmentom a dostatočným kapitálom na modernizáciu technologických zariadení, strojového a vozového vybavenia.

2 Hydinársky priemysel

Hydinársky priemysel spracováva hydinu a produkuje z nej výrobky, ktoré tvoria značnú časť spotrebného koša nášho obyvateľstva. Napriek tomu konkurencieschopnosť hydinárskeho priemyslu meraná podielom jeho výrobkov na slovenskom trhu sa od roku 2009 veľmi znížila (Tab. 4).

Podiel slovenských výrobkov hydinárskeho priemyslu na slovenskom trhu (%)

The share of Slovak poultry industry products at Slovak market (%)

Tab. 4

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Hydinársky ²	66,0	36,1	48,0	42,6	44,7	-21,3

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty³

1/ Indicator, 2/ poultry meat industry, 3/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

Hospodárske výsledky hydinárskeho priemyslu boli v období rokov 2009-2013 variabilné, o čom svedčia ukazovatele rentability (Tab. 5). V posledných troch rokoch sa hydinárske podniky prepádli do straty, ktorá v roku 2013 dosiahla finančný objem 720 tis. EUR.

Rentabilita nákladov hydinárskeho priemyslu (%)

Profit/cost ratio of poultry industry (%)

Tab. 5

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013
Rent. nákladov ²	3,6	0,9	-1,3	-0,3	-0,3

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty³

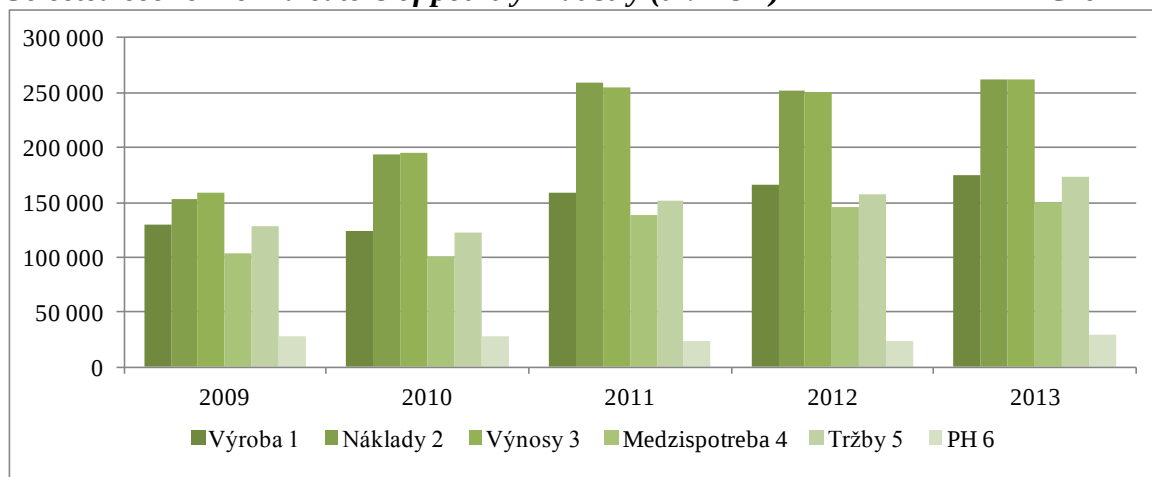
1/ Indicator, 2/ profit/cost ratio, 3/ Source Potrav (MARD SR), own calculations

Čo sa týka ďalších ekonomických ukazovateľov (Graf 1), tržby za vlastné výrobky a služby sa na výnosoch v roku 2013 podieľali 66,0%-ami, ich hodnota od roku 2009 vzrástla o 34,2%. Rastúci trend bol zaznamenaný aj pri výrobe (+35,1%), výnosoch (+65,3%) a pridanej hodnote (+8,7%).

Nákladovosť výnosov v sledovanom priemysle je pomerne vysoká, na 100 EUR výnosov sa v roku 2013 vynaložilo 100,3 EUR nákladov. V štruktúre nákladov predstavovala medzispotreba 57,0%, čo bolo o 10,9 p.b. menej ako v roku 2009. Celkové náklady na materiál, energiu a služby v posledných piatich rokoch vzrástli o 44,1%. Mzdové náklady sa na celkových nákladoch v roku 2013 podieľali 6,0%-ami. Priemerný zamestnanec hydinárskeho priemyslu v roku 2013 zarobil 748 EUR za mesiac. V uvedenom roku v hydinárskych podnikoch pracovalo 1 755 zamestnancov, čo bolo o 7,8% viac ako pred piatimi rokmi. Pridaná hodnota na jedného pracovníka v rokoch 2009-2013 kolísala, celkovo však vzrástla len o 0,8%. Jej tempo zaostávalo za tempom rastu miezd, čo je signálom pre hľadanie skrytých rezerv potrebných pre pozitívnejší vývoj hydinárskeho priemyslu a jeho prosperity.

Vybrané ekonomické ukazovatele hydinaárskeho priemyslu (tis. EUR)
Selected economic indicators of poultry industry (th. EUR)

Graf 1

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁷

1/ Production, 2/ costs, 3/ revenues, 4/ inter-consumption, 5/ sales, 6/ value added, 7/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

Hodnota **dlhodobého hmotného a nehmotného majetku** hydinaárskeho priemyslu v monitorovanom období vzrástla o 2,6%. V roku 2013 sa preinvestovalo o jednu tretinu (33,9%) finančných prostriedkov menej ako v roku 2009, pričom **obstarané investície** smerovali do technológií (47,2%) a budov a stavieb (51,9%). Financovanie investícií bolo zabezpečované hlavne len z vlastných zdrojov (91,3%) a tuzemských úverov (7,9%). Opatrebovanosť majetku sa v čase zvyšovala a v roku 2013 dosiahla 64,7%, čo je o 5 p.b. viac ako v referenčnom roku.

V období rokov 2009-2013 v hydinaárskom odvetví pribudli 3 podnikateľské subjekty, pričom rast sa netýkal stredných podnikov. Podľa výkazu Potrav (MPRV SR) v roku 2013 na Slovensku spracovávali hydinu dva veľké podniky zamestnávajúce viac ako 250 zamestnancov, 4 stredné podniky a 3 podniky s maximálnym počtom 49 zamestnancov.

Počet podnikov v hydinaárskom priemysle
The number of enterprises in poultry industry

Tab. 6

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013	Rozdiel ² 2013/09
Celkom, z toho³:	6	5	7	7	9	3
Podľa počtu zamestnan.⁴						
mikro ⁵ (0-9)	0	1	0	0	1	1
malé ⁶ (10-49)	1	0	2	3	2	1
stredné ⁷ (50-249)	4	2	4	3	4	0
veľké (250-viac) ⁸	1	2	1	1	2	1

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁹

1/ Indicator, 2/ difference, 3/ total, out of which, 4/ according the employees number, 5/ micro, 6/ small, 7/ medium size, 8/ large (250-more), 9/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

Podniky hydinárskeho priemyslu svoje výrobné kapacity nevyužívali naplno (Tab. 7), pričom ich využívanie je v súčasnosti nižšie ako na začiatku sledovaného obdobia, čo negatívne vplýva na efektívnosť výroby. Ide o výrobu chladenej, mrazenej a delenej hydiny.

Využitie výrobných kapacít v hydinárskom priemysle (%)

Using of production capacities in poultry industry (%)

Tab. 7

Komodita ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/2009 (rozdiel v p.b.) ²
Hydina mrazená ³	27,5	30,2	40,7	44,7	26,7	-0,8
Hydina chladená ⁴	72,3	61,9	43,1	48,7	45,8	-26,5
Hydina porciovaná a delená ⁵	52,6	67,3	56,1	37,9	49,8	-2,8
Hydinové výrobky ⁶	79,6	81,0	76,7	79,2	79,6	0,0

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁷

1/ Commodity, 2/ difference in p.p., 3/ poultry frozen, 4/ poultry chilled, 5/ poultry carved, 6/ poultry products, 7/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

V období rokov 2009-2013 sa zvýšila výroba väčšiny kategórií spracovanej hydiny (Tab. 8). Pokles (-19%) bol zaznamenaný pri chladenej hydine.

Výroba výrobkov hydinárskeho priemyslu (t)

Production of poultry industry products (t)

Tab. 8

Komodita ¹	2009	2010	2 011	2012	2013	2013/09 (%)
Hydina mrazená ²	8 966	9 835	18 350	20 136	10 293	114,8
Hydina chladená ³	28 058	23 215	24 517	28 242	19 934	71,0
Hydina porc. a delená ⁴	26 792	38 906	32 751	22 065	38 517	143,8
Hydinové výrobky ⁵	7 538	7 662	8 069	8 272	9 589	127,2

Prameň: Potrav (MPRV SR), vlastné výpočty⁶

1/ Commodity, 2/ poultry frozen, 3/ poultry chilled, 4/ poultry carved, 5/ poultry products, 6/ Source: Potrav (MARD SR), own calculations

3 Celková ponuka a použitie hydínového mäsa

Z celkovej bilancie hydínového mäsa v období rokov 2009-2013 vyplýva, že naturálny objem dovozu hydínového mäsa na Slovensko sa zvýšil o štvrtinu, hrubá domáca produkcia klesla o 10,7%, pričom objem ponuky na domácom trhu sa zvýšil o 5,2% (Tab. 9). Na dovoze klesol podiel živej hydiny v prospech mäsa a výrobkov z neho (čerstvé, chladené a mrazené mäso, spracované mäso a konzervy). Vzhľadom na pretlak dovezeného hydínového mäsa v maloobchodných reťazcoch, slovenskí výrobcovia hľadali možnosti uplatnenia sa na zahraničných trhoch, čo sa prejavilo takmer dvojnásobným vzrastom vývozu. Pri poklese domácej spotreby o 18,6% sa v období 2009-2013 naturálny objem celkového použitia hydínového mäsa zvýšil o 7,8%. Priaznivým je fakt, že v danom čase sa zvýšil podiel hydínového mäsa na celkovom vývoze (zo 62,2% na 91,7%) na úkor vývozu živej hydiny, ktorá disponuje nižšou pridanou hodnotou (Tab. 10).

Bilancia hydinového mäsa (t jat. hm.)

The poultry meat balance (tons of carcass weight)

Tab. 9

Ukazovateľ ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Počiatkové zásoby ²	6 019	7 999	3 058	3 232	4 237	70,4
Hrubá produkcia ³	79 088	87 998	72 253	76 042	70 596	89,3
Dovoz ⁴	71 275	71 817	87 899	88 532	89 632	125,8
Celková ponuka⁵	156 383	167 816	163 212	167 805	164 465	105,2
Vývoz ⁶	35 585	61 559	55 846	69 856	68 170	191,4
Spotreba mäsa ⁷	112 798	103 197	104 134	93 712	91 810	81,4
Celkové použitie⁸	148 383	164 756	159 980	163 568	160 010	107,8
Konečné zásoby ⁹	7 999	3 058	3 232	4 237	4 535	56,7

Prameň: VÚEPP, MPRV SR, Ponuková bilancia hydinového mäsa, vlastné výpočty¹⁰

1/ Indicator, 2/ beginning stocks, 3/ gross production, 4/ import, 5/ total supply, 6/ export, 7/ meat consumption, 8/ total using, 9/ ending stocks, 10/ Source: RIAFE, MARD SR, Supply balance of poultry meat, own calculations

Podiel jednotlivých kategórií na celkovom dovoze a vývoze mäsa z hydiny (%)

The share of single categories on total import and export of poultry meat (%)

Tab. 10

Podiel ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013-09
živej hydiny na: dovoze ²	14,2	7,6	9,9	9,2	6,6	-7,6
vývoze ³	37,8	36,8	31,2	28,8	8,3	-29,5
hydín. mäsa na: dovoze ⁴	85,8	92,4	90,1	90,8	93,4	7,6
vývoze ⁵	62,2	63,2	68,8	71,2	91,7	29,5

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁶

Poznámka: kalkulácie boli vykonané na základe naturálneho objemu dovozu a vývozu^{7/}

1/ Share, 2/ of live poultry on import, 3/ export, 4/ of poultry meat on import, 5/ export, 6/ Source: SO SR, own calculation, 7/ Note: calculations were done pursuant to natural volume of export and import

V roku 2013 sa zo Slovenska vyviezlo 68,2 tis. ton hydinového mäsa v prepočte na jatočnú hmotnosť. Tento objem činil 96,6% objemu domácej výroby a 74,3% domácej spotreby hydinového mäsa na Slovensku. Uvedené podiely sa v posledných piatich rokoch pomerne výrazne zmenili, nakoľko v roku 2009 sme zo Slovenska vyviezli len 45,0 % z objemu domácej produkcie a 31,5% z domácej spotreby (Graf 2). V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že vzhľadom na reexporty nie je možné exaktne zistiť, aký bol skutočný objem vyvezeného hydinového mäsa domácej proveniencie. Okrem toho existuje aj možnosť, že časť vyvezenej živej hydiny sa na Slovensko vrátila vo forme hydinových výrobkov. V posledných piatich rokoch sa výrazne menili aj podiely dovozu hydinového mäsa na Slovensko na domácej spotrebe (zo 63,2% v roku 2009 na 97,6% v roku 2013) a produkcii (z 90,1% v roku 2009 na 127,0% v roku 2013).

Z okolitých krajín majú najvyššiu nadprodukciu Poľsko a Maďarsko. Veľká časť tejto nadprodukcie smeruje k slovenským spotrebiteľom. Veľkým problémom sú ambulantné predaje a predaje pri cestách. Napriek prijatým opatreniam sa prostredníctvom nich sa na náš trh stále dostáva mnoho neoznačeného a neskontrolovaného hydinového mäsa.

Čo sa týka **kvalitatívnych parametrov**, slovenskí producenti hydiny spĺňajú všetky požiadavky EÚ, pričom naša právna úprava neumožňuje žiadne výnimky z plnenia týchto noriem. Slovenskí spracovatelia hydiny produkujú vzduchom chladenú hydinu. Poľskí výrobcovia majú výnimky z plnenia noriem EÚ na prechodné 10-ročné obdobie, výsledkom je výroba menej kvalitného vodou chladeného mäsa. O kvalite slovenskej produkcie svedčí aj fakt, že podnikateľské subjekty majú zavedené systémy manažérstva kvality podľa noriem ISO a systémy HACCP. Okrem toho slovenské farmy aj porážkarne podliehajú neustálemu veterinárnemu dozoru.

Vývoj **spotreby** hydinového mäsa v prepočte na obyvateľa (Tab. 11) mal variabilný priebeh s najvyššou hodnotou 20,7 kg v roku 2009, čo bolo spôsobené hlavne priaznivejšími cenovými reláciami hydiny v maloobchode. Mierny rast spotrebiteľských cien, konkurencia bravčového mäsa a pokračujúca hospodárska recesia spôsobili, že v roku 2013 sa podľa odhadu VÚEPP na obyvateľa skonzumovalo 17,2 kg hydinového mäsa, čo bolo o 17% menej ako vo východiskovom roku predmetnej analýzy.

Vývoj spotreby hydinového mäsa na obyvateľa (kg/rok)

Development of poultry meat consumption per inhabitant (kg/year)

Tab. 11

Komodita ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2013/09
Hydina ²	20,7	19,0	19,9	17,7	17,2	83,0

Prameň: ŠÚ SR³

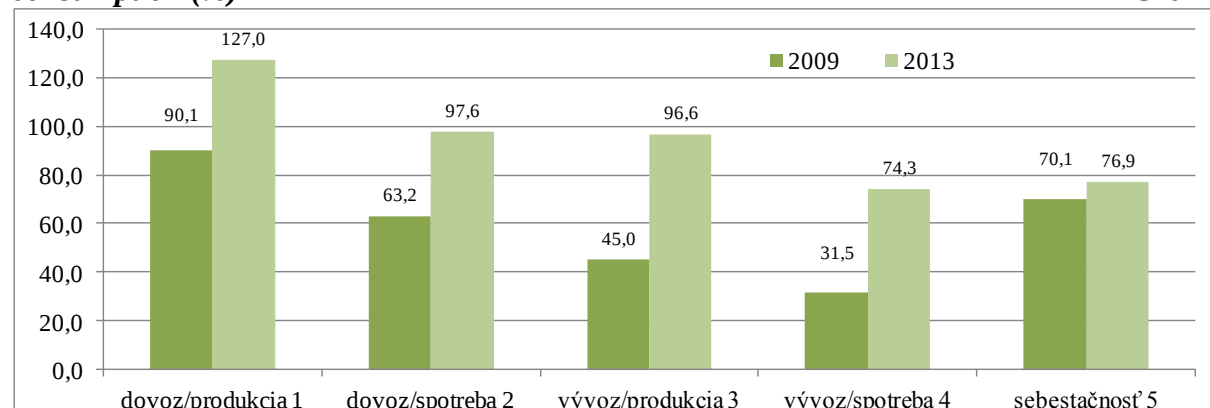
1/ Commodity, 2/ poultry, 3/ Source: SO SR

Adekvátne vývoju domácej produkcie a spotreby sa v jednotlivých rokoch menili aj hodnoty **sebestačnosti** Slovenska (Graf 2). Pri porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia však došlo k nárastu tohto ukazovateľa zo 70,1% na 76,9%.

Vývoj sebestačnosti a podielu dovozu a vývozu na produkcii a spotrebe (%)

Development of self-sufficiency and import and export share on production and consumption (%)

Graf 2

Prameň: VÚEPP⁶

1/ Import/production, 2/ import/consumption, 3/ export/consumption, 5/ self-sufficiency, 6/ Source: RIAFE

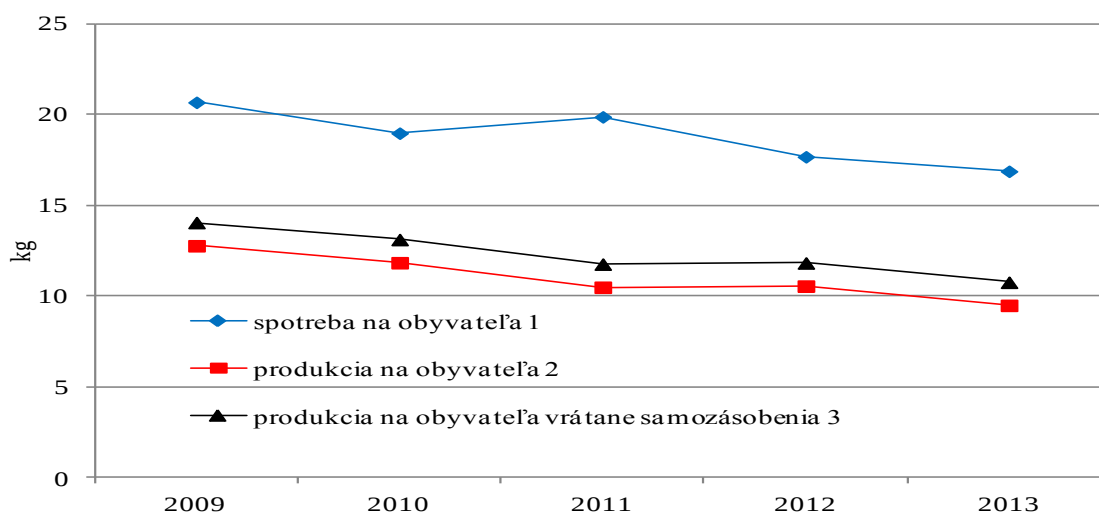
4 Analýza vybraných ukazovateľov konkurencieschopnosti vo vertikále hydínového mäsa

Intenzita chovu hydiny

Medzinárodná komparácia intenzity chovu hydiny a výroby hydínového mäsa v rámci EÚ je vzhľadom na dostupnosť údajov z Eurostatu značne komplikovanejšia ako u ostatných druhov hospodárskych zvierat. Z pohľadu tvorby exportovateľných prebytkov a zabezpečenia domácej spotreby z vlastných zdrojov je najnázornejší prepočet produkcie hydínového mäsa na 1 obyvateľa krajiny. V roku 2013 bolo jednoznačným lídrom Poľsko (42,9 kg) a Maďarsko (39,8 kg), pričom výrazne nadpriemerné hodnoty vykazoval aj spracovateľský priemysel Belgicka (34,8 kg), Litvy (30,2 kg), Španielska (28,7 kg), Dánska (28,6 kg), Portugalska (27,8 kg), Slovinska (27,7 kg) a Veľkej Británie (26,0 kg).

Porovnanie vývoja slovenskej produkcie a spotreby hydínového mäsa

Comparison of Slovak production and poultry meat consumption development Graf 3

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁴

1/ Consumption per inhabitant, 2/ production per inhabitant, 3/ production per inhabitant including self-supply, 4/ Source: SO SR, own calculations

Slovenskí spracovatelia boli v roku 2009 schopní vyprodukovať ešte 14,1 kg hydínového mäsa na každého obyvateľa, pričom produkcia neustále klesala až na 10,8 kg v roku 2013 (celkový pokles až o 23,4%). Vzťah prepadu výkonnosti spracovateľského priemyslu na domácej spotrebe jasne odzrkadľuje graf 3. Špecifikom slovenskej produkcie hydínového mäsa je, že zhruba 10% celkovej produkcie predstavuje odhad samozásobenia. Pri mierne klesajúcej domácej spotrebe bol však celkový pokles produkcie výraznejší. Je evidentné, že spracovateľský priemysel vrátane samozásobenia nebol schopný kryť spotrebu hydínového mäsa z domácich zdrojov. Pokým v roku 2009 bolo 32,0% a v roku 2010 “len” 30,8% domácej spotreby nutné vykryť dovozom hydínového mäsa, v roku 2013 to bolo až 36,2% (v roku 2011 dokonca 40,8%).

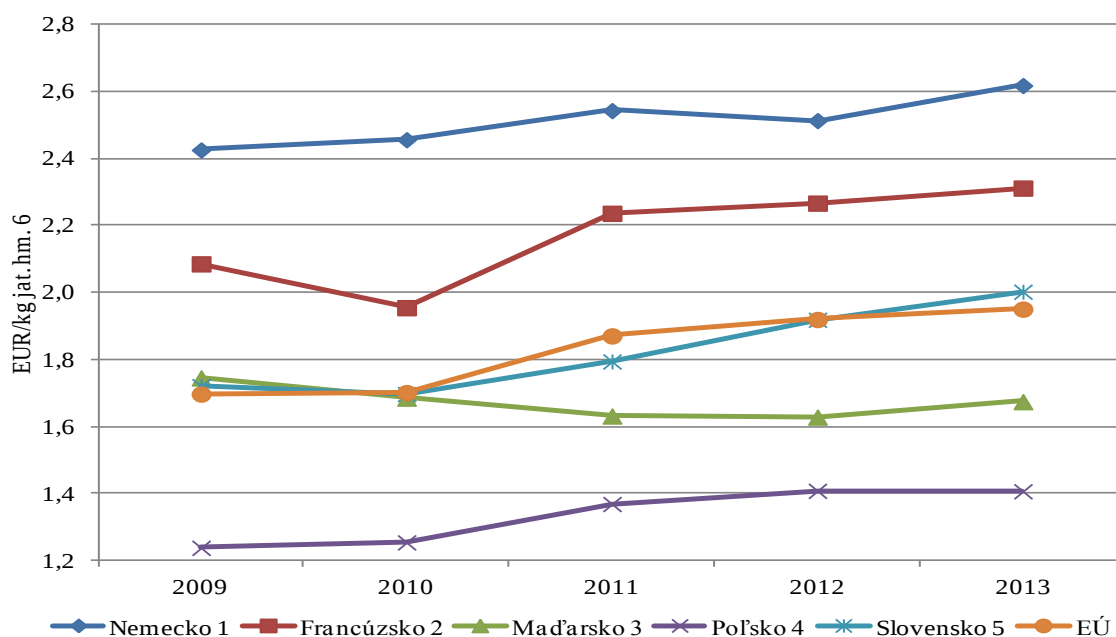
Komparácia odbytových cien kurčiat v Európskej únii

Z údajov CIRCA vyplývajú značné rozdiely v cenách kurčiat v jednotlivých členských krajinách. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ceny v krajinách EÚ-15 sú prevažne vyššie ako v krajinách EÚ-13. Priemerná cena kurčiat v mäse v EÚ-28 vykazuje rastúci trend, nakoľko v roku 2009 dosahovala úroveň 1,70 EUR a v roku 2013 už 1,95 EUR za kg jatočnej hmotnosti (+14,9%). Cenový vývoj v jednotlivých členských krajinách EÚ počas sledovaného obdobia prevažne kopíroval vývoj cien kurčiat v EÚ, avšak na značne rozdielnych cenových hladinách. Výnimkou bolo Maďarsko, kde zaznamenávame postupný cenový pokles (Graf 4).

Porovnanie odbytových cien kurčiat v SR voči vybraným krajinám EÚ (EUR/kg jat. hm.)

Comparison of chickens processor prices in the SR with selected EU countries (EUR/kg of carcass weight)

Graf 4

Prameň: CIRCA, vlastné výpočty⁷

1/ Germany, 2/ France, 3/ Hungary, 4/ Poland, 5/ Slovakia, 6/ EUR/kg of carcass weight, 7/ Source: CIRCA, own calculations

Vývoj na Slovensku počas sledovaného obdobia kopíroval vývoj cien kurčiat v EÚ. Pokým v bázičkom roku 2009 bola priemerná cena kurčiat na úrovni 1,72 EUR, v poslednom sledovanom roku 2013 už 2,00 EUR za kg jatočnej hmotnosti (+16,4%). Cenový rozdiel SR voči najväčším európskym producentom hydinového mäsa, ktorí majú najväčší vplyv aj na priemernú európsku cenu, bol výrazný. V porovnaní s Francúzskom boli na Slovensku odbytové ceny kurčiat nižšie o 13 - 20% a v porovnaní s Nemeckom dokonca o 23 - 31%. Opačným extrémom je vzájomné porovnanie cien SR s extrémne nízkou cenovou hladinou v Poľsku. V priebehu celého sledovaného obdobia boli ceny kurčiat v Poľsku o 24 až 30% pod úrovňou cien v Slovenskej republike. Extrémne cenové rozdiely spojené s vysokou produkčnou schopnosťou Poľska dlhodobo znižujú konkurenčnú schopnosť slovenských producentov hydinového mäsa, čo sa v konečnom dôsledku prejavuje v rastúcej hodnote jeho dovozu.

Konkurencieschopnosť na základe zahraničnej obchodnej výmeny

Konkurencieschopnosť agropotravinárskych produktov patriacich do vertikály mäsa na medzinárodných trhoch je možné identifikovať na základe ukazovateľov obchodu. K základným ukazovateľom patrí objem dovozu a vývozu, k sofistikovanejším patrí ukazovateľ komparatívnych výhod (index RCA). Hodnoty **ukazovateľa komparatívnych výhod (RCA)** potvrdzujú výsledky analýzy zahraničného obchodu. Z údajov v Tab. 12 je evidentné, že Slovensko je dlhodobo konkurencieschopné so živou hydinou hlavne na trhoch tretích krajín. S krajinami EÚ dosahujeme konkurencieschopnosť od roku 2009 tiež, avšak kladné hodnoty indexu RCA sú niekoľkonásobne nižšie ako pri tretích krajinách.

Pri hydinovom mäse situácia nie je pozitívna, o čom svedčia záporné hodnoty ukazovateľov komparatívnych výhod vypočítaných nielen zo vzájomnej obchodnej výmeny Slovenska s krajinami EÚ, ale aj s tretími krajinami.

Konkurencieschopnosť živej hydiny a hydínového mäsa podľa indexu RCA

Competitiveness of live poultry and poultry meat according to RCA

Tab. 12

	Komodita ¹	Teritórium ²	2009	2010	2011	2012	2013
0105	Živá hydina ³	Svet ⁴	0,65	0,66	0,57	0,49	0,70
		EÚ-28	0,45	0,58	0,51	0,42	0,51
		TK ⁵	5,23	3,70	2,89	3,55	5,91
0207	Hydínové mäso ⁶	Svet	-0,49	0,00	-0,26	-0,16	-0,11
		EÚ-28	-0,43	0,08	-0,25	-0,16	-0,08
		TK	-2,40	-0,64	-0,67	-0,72	-0,91

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty

1/ Commodity, 2/ territorium, 3/ live poultry, 4/ world, 5/ third countries, 6/ poultry meat, 7/ Source: SO SR, own calculations

Záver

Cieľom predkladaného príspevku bolo zhodnotiť situáciu v sektore hydínového mäsa na Slovensku v období rokov 2009-2013 v súvislosti s konkurencieschopnosťou našich produktov na domácom a zahraničnom trhu. Primárna produkcia hydínového mäsa, ktoré je základnou surovinou do spracovateľského priemyslu domácu spotrebu nepokrýva, v roku 2013 sme dosiahli sebestačnosť na úrovni 76,9%. Hydínársky priemysel dlhodobo dosahuje negatívne hospodárske výsledky, pričom konkurencieschopnosť výrobkov z hydiny meraná ich podielom na domácom trhu v sledovanom období výrazne klesla (zo 66,0% na 44,7%). Na zahraničných trhoch dosahujeme konkurencieschopnosť len so živou hydinou. Pri spracovaných produktoch s vyššou pridanou hodnotou konkurencieschopnosť nedosahujeme.

Situáciu v prvovýrobe, ale hlavne v spracovateľskom priemysle výrazne ovplyvňuje politika obchodných reťazcov, ktoré na Slovensko dovážajú príliš mnoho hydínárskych výrobkov zo zahraničia, ktoré cenovo konkurujú slovenským produktom. Uvedená situácia by sa mohla v blízkej budúcnosti ešte zhoršiť vzhľadom na možné riziko dovozu lacného hydínového mäsa v dôsledku dočasného zrušenia cla s Ukrajinou.

Literatúra

1. GÁLIK, J. a kol.: Dosahy rozhodnutí svetovej obchodnej organizácie na agropotravinársky zahraničný obchod Slovenskej republiky. Štúdia č. 170/2011. Bratislava: VÚEPP, 2011, 150 s. ISBN 978-80-8058-555-6
2. GÁLIK, J. a kol.: Analýza a prognóza konkurencieschopnosti poľnohospodárskej a potravinárskej výroby Slovenskej republiky. Štúdia č.177/2012. Bratislava: VÚEPP, 2012. 214 s. ISBN 978-80-8058-575-4.
3. JAMBOROVÁ, M.: Hydina a vajcia. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: VÚEPP, MPRV SR, 2005 až 2013. ISSN 1338-7884
4. MATOŠKOVÁ, D. a kol.: Prierezové charakteristiky súčasného agropotr. dodávateľského reťazca s akcentom na komodity živočíšneho pôvodu. Štúdia č.172/2011. Bratislava: VÚEPP, 2011. 128 s. ISBN 978-80-8058-557-0.
5. MATOŠKOVÁ, D. a kol.: Slovenský trh potravín, poľnohospodárskych a nepotravinárskych produktov a perspektívy jeho špecifickej ponuky. Štúdia č. 144/2009. Bratislava: VÚEPP, 2009, 126 s. ISBN 978-80-8058-496-2
6. MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J.: Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov živočíšneho pôvodu. Bratislava: VÚEPP, 2013. 166 s. V texte tabuľkové prílohy, grafy, schémy. ISBN 978-80- 8058- 594- 5. (CD). Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
7. ROUBALOVÁ, M.: Drúbež a vejce. Situační a výhledová zpráva. Praha: MZe ČR, 2013, 48 s. ISBN 978-80-7434-125-0
8. Spotreba potravín v SR. Bratislava: ŠÚ SR, 2011, s. 29. ISBN 978-80-8121-056-3
9. Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2004, 2008-2012 v triedení podľa výrobných oblastí. Bratislava: VÚEPP, 2005, 2009-2013. ISBN 80-8058-525-9
10. www.ec.europa.eu

Došlo: 9. 9. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

Ing. Mária JAMBOROVÁ

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava

tel. č. 02 58243 273; 037 6410 194

e mail:

dagmar.matoskova@vuepp.sk; jozef.galik@mail.t-com.sk; maria.jamborova@vuepp.sk

Anna Trubačová

Vývoj ekonomickej efektívnosti vybraných poľnohospodárskych komodít

Economic efficiency development of selected agricultural commodities

Abstract Article informs about efficiency of selected commodities in vegetal and animal production. It evaluates profitability of selected agricultural products in time series of years 2010 to 2012 based on results of questionnaire survey selected set of agricultural enterprises that comprise agricultural cooperatives and trading farm companies. Results of analysis indicates that vegetal commodities production is able to be effective within economic and climate favourable conditions also without subsidy incentives. Contrary, selected animal commodities were loss-making without support in all three assessed years. Economic efficiency of agricultural products is significantly influenced by input prices, intensity and usefulness of production, sale prices and climate conditions. Important task in effective production plays also the level of direct subsidies from EU and national subsidies.

Key words costs – crop – average sale price – profitability – support - commodity

Abstrakt Príspevok informuje o efektívnosti vybraných komodít rastlinnej a živočíšnej výroby. Hodnotí rentabilitu vybraných výrobkov poľnohospodárstva v časovej rade rokov 2010 – 2012 na základe výsledkov dotazníkového prieskumu vybraného súboru poľnohospodárskych podnikov, ktorý tvoria poľnohospodárske družstvá a obchodné spoločnosti. Výsledky analýzy ukazujú, že výroba rastlinných komodít dokáže byť v ekonomicky a klimaticky priaznivých podmienkach efektívna aj bez dotačných stimulov. Naopak vybrané komodity živočíšnej výroby boli bez podpory stratové vo všetkých troch hodnotených rokoch. Ekonomickú efektívnosť výrobkov v poľnohospodárstve významne ovplyvňujú ceny vstupov, intenzita a úžitkovosť výroby, realizačné ceny a klimatické podmienky. Významnú úlohu pri efektívnej výrobe zohráva aj úroveň priamych podpôr EÚ a národných podpôr.

Kľúčové slová náklady – úroda – priemerná realizačná cena – rentabilita – podpora – komodita

Na efektívnosť výroby vplýva vzťah medzi nákladmi a výnosmi poľnohospodárskych komodít, ktorý v konečnom dôsledku je výsledkom ziskovosti alebo stratovosti výroby. Objektívne kalkulácie vlastných nákladov v ekonomike celej poľnovýroby, sú a budú nutnosťou pre prežitie každého prvovýrobcu (Daňo, J., Huba, J., Krupová, Z., 2011). Najdôležitejšími faktormi pôsobiacimi na efektívnosť výroby sú ceny vstupov, ceny poľnohospodárskych výrobkov a poskytnutá podpora, ktorej smerovanie je v kompetencii manažérov poľnohospodárskych podnikov (Chrastinová, Z., 2013). Ekonomické výsledky

jednotlivých fariem sú tiež ovplyvňované rozdielnou technológiou výroby, veľkosťou farmy, formou vlastníctva, výškou poskytnutých podpôr, vývojom cien na svetových a vnútorných trhoch. Predovšetkým v krajinách EÚ vyrovnávajú nepriaznivé dopady pôdno klimatických podmienok a nízkych realizačných cien platné nástroje SPP (Janotová, B. Boudný, J., 2013). Pre hodnotenie celkovej efektívnosti jednotlivých výrobkov je nutné okrem tržieb za výrobky brať do úvahy tiež podpory a dotácie poskytované poľnohospodárstvu v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ (Poláčková, J, a kol., 2010).

Cestou k zlepšovaniu výsledku hospodárenia nemusí byť len vyššia intenzita výroby, ale prispôbenie výšky nákladov danej úrovni produkcie. Takáto optimalizácia je navyše podľa (Michaličková, M. – Krupová, Z. – Krupa, E., - Koleno, A.) trvalejšia a stabilnejšia a hlavne pomáha pri poznaní rezerv a operatívnom riešení problémov. Rovnica ekonomickej rovnováhy má aj druhú stranu, a to výnosy. Kým náklady dokáže chovateľ relatívne ovplyvniť racionálnou spotrebou faktorov, s výnosmi je to ťažšie (Michaličková, M. – Krupová, Z. – Gondeková, M. – Huba, J., 2013).

Metodický postup

Cieľom príspevku je hodnotenie ekonomickej efektívnosti komodít rastlinnej a živočíšnej výroby v období rokov 2010 - 2012. Analýza je zameraná na výsledok hospodárenia (zisk, stratu) a rentabilitu výroby vybraných komodít rastlinnej a živočíšnej výroby bez podpory a s použitím podpory. Pri hodnotení boli použité poznatky získané z úlohy výskumu a vývoja Ekonomické parametre slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte štátov EÚ [4], riešenej v rámci projektu Ekonomická výkonnosť slovenského agropotravinárstva. Údaje sú získané z databázy o vlastných nákladoch, spracovaných na VÚEPP z vybraného súboru podnikov. Po získaní údajov pomocou dotazníka vo vybranom súbore 72 podnikov a ich viacnásobnej kontrole sa vypracovali výsledné zostavy, ktoré poskytujú údaje o nákladoch, výnosoch, podpore a výsledku hospodárenia. Ekonomická efektívnosť bola analyzovaná za vybrané odvetvia rastlinnej a živočíšnej výroby. Boli to nasledovné výrobky: pšenica, jačmeň, kukurica na zrno, repka olejná, zemiaky, cukrová repa, dojnice-mlieko, výkrm hovädzieho dobytky a ošípaných.

Skúmanie a hodnotenie ekonomickej efektívnosti výrobných odvetví sa uskutočnilo na základe výrobnno-ekonomických ukazovateľov:

- výrobné náklady v € (N) na hektár a tonu aj v štruktúre nákladových položiek,
- intenzita výroby (ha úrody a úžitkovosť v naturálnom vyjadrení),
- ceny – priemerné realizačné v € za tonu vo vybranom súbore,
- zisk resp. strata (Z, S) v €, kvantifikovaná ako rozdiel ceny a nákladov

$$Z (S) = C - N.$$

Boli vypočítané nasledovné ukazovatele:

- nákladová rentabilita kvantifikovaná v dvoch variantoch:

R_1 = nákladová rentabilita ako podiel Z (S) a N (bez podpory)

R_2 = nákladová rentabilita súhrnná ako podiel zisku vrátane podpory (Z+PP) a N.

Ukazovatele zisku – straty a rentability boli základnými ukazovateľmi na posúdenie efektívnosti výrobných odvetví. Na základe nich, ako aj ďalších ukazovateľov (nákladov, cien a podpory) boli identifikované faktory, ktoré ovplyvňujú ekonomickú efektívnosť.

$$R_1 = \frac{Z}{N} \times 100$$

$$R_2 = \frac{Z + PP}{N} \times 100$$

Vlastná práca

Hodnotenie ekonomickej efektívnosti výrobných odvetví

Z analýzy ekonomickej efektívnosti výrobných odvetví v období rokov 2010 - 2012 vyplynulo, že najpriaznivejším rokom pre poľnohospodársku výrobu bol rok 2011. V nasledujúcom roku (2012) sa efektívnosť výroby zhoršila, a to tak pri komoditách rastlinnej ako aj živočíšnej výroby. Väčšina poľnohospodárskych komodít dosahovala zisk iba za pomoci dotačných stimulov. Extrémne such počas vegetačného obdobia spôsobilo v roku 2012 výrazné škody na obilninách, čo ovplyvnilo efektívnosť rastlinnej výroby. Na komodity živočíšnej výroby nepriaznivo pôsobili vysoké jednotkové náklady na výrobu. Sledované komodity živočíšnej výroby boli bez podpory stratové počas celého trojročného obdobia. Zisk, resp. stratu vybraných poľnohospodárskych komodít vo vybranom súbore podnikov VÚEPP v sledovanom období prezentuje tabuľka č. 1.

Zisk-strata vybraných poľnohospodárskych komodít v rokoch 2010 – 2012 v €·t⁻¹
Profit or Loss of Selected Agricultural Commodities in the years 2010-2012 in €/ton

Tab. 1

Komodity ¹	Bez podpory ²			S podporou ³		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
pšenica ⁴	-4,60	17,91	-0,84	31,60	46,44	46,42
jačmeň ⁵	-32,61	38,77	20,79	-2,81	70,44	64,96
cukrová repa ⁶	-3,59	6,09	-3,55	7,25	11,30	16,71
repka ⁷	-20,83	96,03	19,54	73,39	192,84	144,77
zemiaky ⁸	-165,23	2,21	-13,01	-95,23	56,40	13,00
kukurica na zrno ⁹	10,94	52,56	45,99	32,10	72,72	79,63
hovädzí dobytok €·kg ⁻¹ ¹⁰	-0,73	-0,60	-0,53	0,45	0,25	0,12
ošípané v €·kg ⁻¹ ¹¹	-0,46	-0,25	-0,12	-0,17	0,01	0,17
dojnice a mlieko v €·l ⁻¹ ¹²	-0,10	-0,04	-0,09	0,06	0,08	0,01

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP¹³

1/ commodities, 2/ without support, 3/ with support, 4/ wheat, 5/ barley, 6/ sugar-beet, 7/ rapeseed, 8/ potatoes, 9/ grain maize, 10/ bovine animals, 11/ pigs, 12/ dairy cows and milk, 13/ Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Rastlinná výroba

Pšenica a jačmeň

Od začiatku sledovaného obdobia sa náklady na ha pšenice zvyšovali a v roku 2012 boli vyššie o 18 %. Sledované podniky zaznamenali od roku 2010 50 %-ný nárast nákladov na odpisy HIM. Priame materiálové náklady sa zvýšili o 40 %. Najväčší podiel na zvýšení

priamych materiálových nákladov mali náklady na hnojivá, ktoré vzrástli o 67 %. Pre nepriaznivé počasie vo vegetačnom období v roku 2012 nedosahovali napriek zvýšeným nákladom sledované podniky úrodu ako v predchádzajúcom roku. Nepriaznivé počasie sa podpísalo pod medziročný pokles hektárových úrod pšenice o 26 %. V ostatnom sledovanom roku bola výroba pšenice najdrahšia, jej výroba stála $199 \text{ €} \cdot \text{t}^{-1}$, čo bolo o 27 % viac ako v roku 2010. Najvyšší nárast jednotkových nákladov na pšenicu bol v roku 2012, kedy po medziročnom poklese v roku 2011 vzrástli o 39 %.

Náklady aj úrody jačmeňa mali v trojročnom sledovanom období kolísavý trend. V poslednom sledovanom roku sa po medziročnom náraste v roku 2011 o 25 % náklady na 1 hektár jačmeňa medziročne znížili o 2 %. Od začiatku sledovaného obdobia sa náklady na 1 hektár jačmeňa zvýšili o 22 %. Najväčší podiel na zvýšených nákladoch mali náklady na osivá, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 vyššie o 61 %. Vysoký nárast sme zaznamenali aj pri nákladoch na hnojivá, ktoré boli v roku 2012 o 56 % vyššie ako na začiatku sledovaného obdobia. Kolísavý trend mala aj dosahovaná úroda jačmeňa, ktorá v klimaticky priaznivom roku 2011 medziročne narástla o 39 % a naopak v roku 2012 bola úroda jačmeňa o 16 % nižšia. V porovnaní s rokom 2010 bola však úroda jačmeňa vyššia o 17 %. Medziročné zníženie hektárových úrod a nákladov malo nepriaznivý vplyv na jednotkové náklady, ktoré sa medziročne zvýšili o 16 %. V porovnaní s prvým sledovaným rokom (2010) bola výroba jačmeňa v roku 2012 o 6 % drahšia. Vývoj nákladov a hektárových úrod pšenice a jačmeňa prezentuje tabuľka 2.

Náklady a hektárové úrody pšenice a jačmeňa v rokoch 2010 – 2012 $\text{€} \cdot \text{ha}^{-1}$

Costs and Yield per hectare of wheat and barley in the years 2010-2012 $\text{€} \cdot \text{ha}^{-1}$

Tab. 2

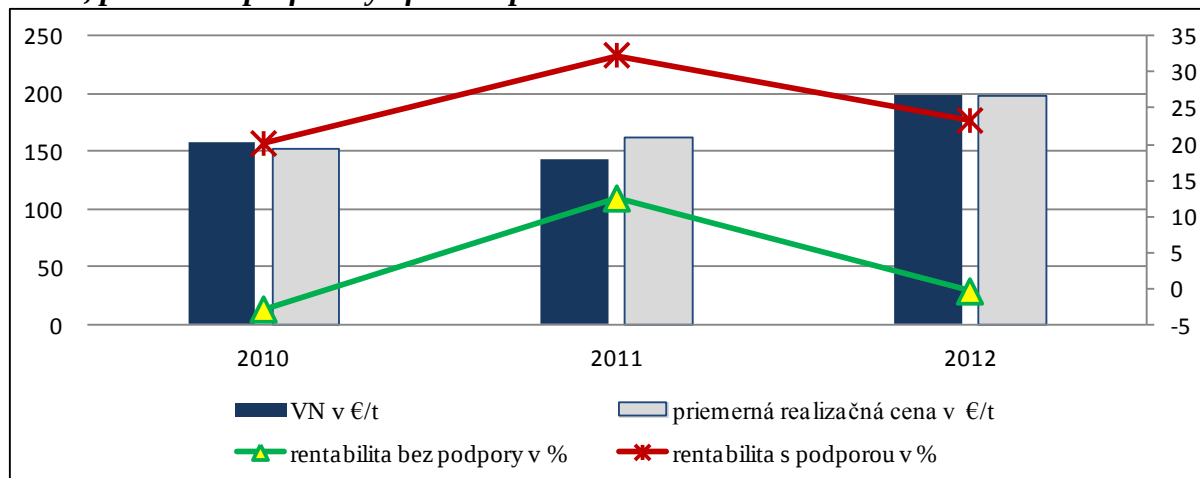
Ukazovateľ ¹	Pšenica ¹⁵			Jačmeň ¹⁶		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Priame materiálové náklady celkom ²	217,55	283,46	305,13	182,89	256,20	264,82
z toho: -osivá spolu ³	52,84	64,60	71,00	47,69	80,28	76,94
- hnojivá spolu ⁴	95,86	142,40	159,94	74,39	101,52	116,28
- chem. ochr. prostriedky ⁵	68,85	76,46	74,19	60,81	74,40	71,60
Ostatné priame náklady a služby ⁶	107,29	122,22	108,75	93,53	109,82	108,27
Mzdové a sociálne náklady ⁷	19,37	26,16	20,53	23,54	28,12	18,35
Odpisy HIM ⁸	5,85	6,55	8,78	5,53	6,18	8,16
Náklady pomocných činností ⁹	163,73	176,92	167,14	155,59	189,60	159,97
Réžia spolu ¹⁰	127,21	127,34	145,16	112,20	127,83	141,63
Vlastné náklady celkom na 1 ha ¹¹	641,00	742,65	755,49	573,28	717,75	701,20
Hektárová úroda ($\text{t} \cdot \text{ha}^{-1}$) ¹²	3,92	5,05	3,72	3,03	4,22	3,56
Vlastné náklady na 1 tonu ($\text{€} \cdot \text{t}^{-1}$) ¹³	157,27	143,70	199,47	182,26	166,93	193,19
Počet podnikov ¹⁴	74	78	67	65	64	57

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP¹⁷

1/ indicator, 2/total direct material costs, 3/ of which: seeds, 4/ fertilisers, 5/ chemical protective products, 6/ other direct costs and services, 7/ labour and social costs, 8/ tangible and investment property depreciation, 9/ auxiliary activities costs, 10/total overheads, 11/ total own costs per hectare, 12/ yield per hectare, 13/ own costs per tonne, 14/ number of enterprises, 15/ wheat, 16/ barley, 17/ Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe pšenice
Costs, prices and profitability of wheat production

Graf 1

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: *Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012 and own calculations*

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
 —●— profitability with subsidies in %

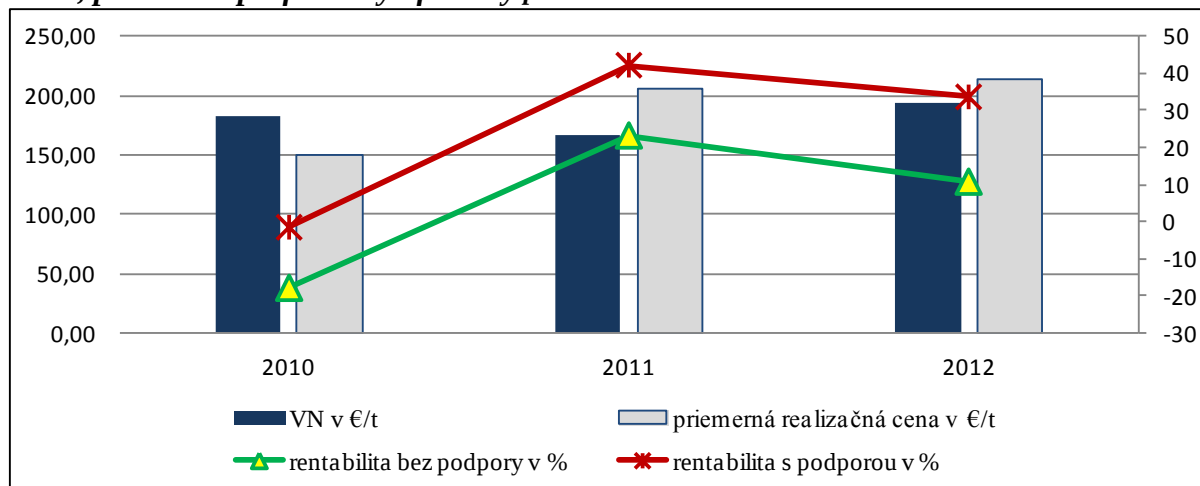
Vývoj jednotkových nákladov, priemernej realizačnej ceny a rentability pšenice a jačmeňa zobrazujú grafy 1 a 2. Cena pšenice v roku 2012 napriek medziročnému zvýšeniu zo 161,61 € na 198,63€ za tonu nepokryla jednotkové náklady na jej výrobu. Po priaznivom roku 2011, kedy dosahovala po stratovom roku 2010 jej výroba zisk a rentabilitu 12,46 % sa v roku 2012 dostala pod hranicu rentability (-0,42 %). Pri výrobe pšenice v roku 2012 významnú úlohu zohrala podpora, s ktorou bola výroba pšenice aj v tomto nepriaznivom roku rentabilná na 23,27 %.

Priemerná realizačná cena jačmeňa v období rokov 2010 - 2012 rástla. V porovnaní s rokom 2010 sa cena jačmeňa zvýšila o 43 %, a to zo 150 €/t v roku 2010 na 214 €/t v roku 2012. Vplyvom priaznivému vývoju priemernej realizačnej ceny bola výroba jačmeňa napriek nepriaznivým klimatickým podmienkam v roku 2012 rentabilná (10,76 %). Zisk z jeho výroby sa síce medziročne znížil, no v porovnaní s rokom 2010, kedy bola jeho výroba stratová, sa situácia vo výrobe jačmeňa zlepšila, a od roku 2011 sa vyrábal so ziskom aj bez podpory.

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe jačmeňa

Costs, prices and profitability of barley production

Graf 2

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011

Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012 and own calculations

own costs in EUR/tonne average sale price in EUR/tonne profitability without subsidies in %
profitability with subsidies in %

Kukurica na zrno a repka olejná

Náklady na 1 hektár kukurice na zrno v sledovanom trojročnom období mali kolísavý vývoj. Po medziročnom zvýšení v roku 2011 o 23 % sa v roku 2012 hektárové náklady na kukuricu medziročne znížili o 2 %. Najväčšou položkou pri výrobe kukurice na zrno boli priame materiálové náklady (osivá, hnojivá a chemické ochr. prostriedky). Obdobný kolísavý vývoj počas sledovaného obdobia mali pri kukurici na zrno aj hektárové úrody. Kým úroda z 1 ha kukurice na zrno dosahovala v roku 2010 5,5 tony, v roku 2011 vzrástla na 8,28 t/ha. V roku 2012 sa tento trend otočil a úroda kukurice sa znížila na 6,17 t/ha. Nepriaznivý vývoj jednotkových nákladov, ktoré sa medziročne zvýšili o 31 %, bol spôsobený medziročným znížením vynaložených nákladov na hektár a s tým spojeným znížením úrody kukurice na zrno. Na konci sledovaného obdobia sa vyrobila 1 tona kukurice na zrno za 153 €, čo bolo o 8 % drahšie ako v roku 2010.

Na repku olejnú sa počas celého trojročného obdobia hektárové náklady sledovaným subjektom zvyšovali a v roku 2012 boli o 36 % vyššie ako v roku 2010. Najvyšší nárast bol zaznamenaný u priamych materiálových nákladov, a to najmä u hnojív. Hektárová úroda repky olejnej sledovaným subjektom po medziročnom zvýšení v roku 2011 o 12 % (na 2,55 t.ha⁻¹), v ostatnom sledovanom roku klesla takmer na úroveň roku 2010 a dosahovala 2,32 t/ha. Vyššie náklady na 1 hektár repky olejnej a pokles úrody mali nepriaznivý vplyv na jednotkové náklady. Náklady na tonu repky vzrástli od začiatku sledovaného obdobia o 33 %, t.j. z 350 € na 465 € (tab 3).

Náklady a hektárové úrody kukurice na zrno a repky olejnej v rokoch 2010 – 2012 v €·ha⁻¹

Costs and yield per hectare of grain maize and rapeseed in the years 2010-2012 €·ha⁻¹

Tab. 3

Ukazovateľ ¹	kukurica na zrno ¹⁵			repka olejná ¹⁶		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Priame materiál. náklady celkom ²	274,76	343,10	379,63	369,14	456,44	563,57
z toho: -osivá spolu ³	108,19	124,45	132,53	44,72	49,67	63,58
- hnojivá spolu ⁴	101,00	142,60	167,24	146,87	195,58	252,79
- chem. ochr. prostriedky ⁵	65,57	76,05	79,86	177,55	211,19	247,20
Ostatné priame náklady a služby ⁶	149,94	169,42	151,70	108,55	127,63	120,04
Mzdové a sociálne náklady ⁷	31,14	42,97	37,33	14,08	15,90	17,25
Odpisy HIM ⁸	10,51	12,56	13,95	5,20	7,54	6,55
Náklady pomocných činností ⁹	177,86	237,60	175,39	161,08	191,79	200,98
Réžia spolu ¹⁰	142,45	163,24	186,91	139,81	154,98	174,63
Vlastné náklady celkom ¹¹	786,66	968,89	944,91	797,86	954,28	1083,02
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹²	5,50	8,28	6,17	2,27	2,55	2,32
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹³	142,02	117,11	153,18	349,85	373,75	465,44
Počet podnikov ¹⁴	46	52	46	58	57	44

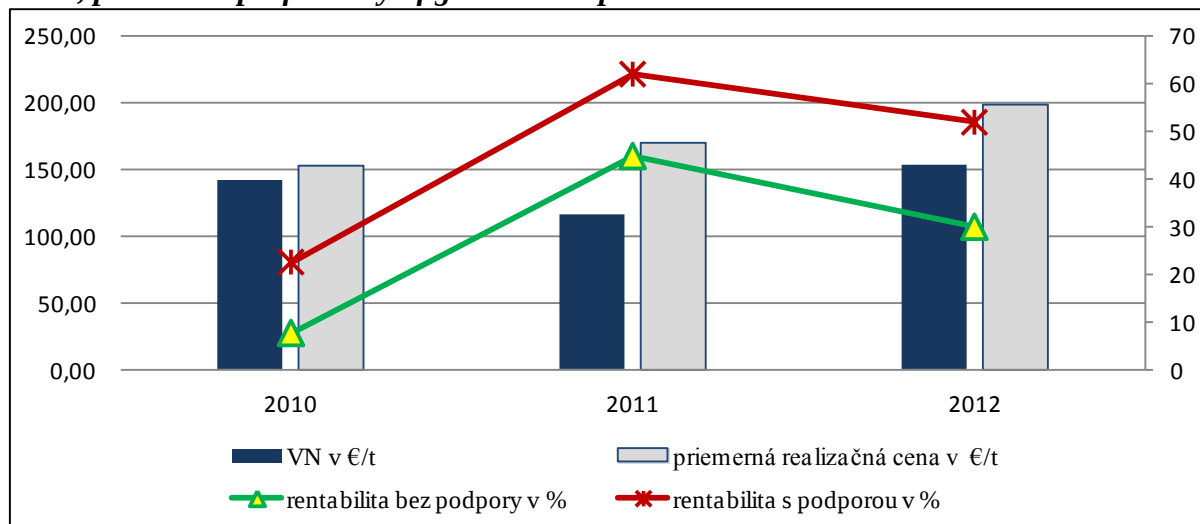
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP ¹⁷

1/ indicator, 2/total direct material costs, 3/ of which: seeds, 4/ fertilisers, 5/ chemical protective products, 6/ other direct costs and services, 7/ labour and social costs, 8/ tangible and investment property depreciation, 9/ auxiliary activities costs, 10/total overheads, 11/ total own costs, 12/ yield per hectare, 13/ own costs per tonne, 14/ number of enterprises, 15/ grain maize, 16/ rapeseed, 17/ Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics

V grafoch 3 a 4 vidno vývoj jednotkových nákladov, cien a rentability kukurice na zrno a repky olejnej v hodnotenom období. Priemerná realizačná cena kukurice na zrno počas celého sledovaného obdobia rástla a v roku 2012 dosiahla 199 € za tonu. Napriek medziročnému zvýšeniu nákladov na tonu vyrobenej kukurice na zrno bola jej výroba vplyvom rýchlejšieho rastu realizačnej ceny aj v roku 2012 zisková. Zisk z výroby kukurice na zrno sa však medziročne znížil. Kým v roku 2011 dosahovala rentabilita kukurice na zrno 45 % bez podpory, v roku 2012 to bolo 30 %. Najefektívnejšia bola výroba kukurice na zrno v roku 2011, keď pod vplyvom medziročného zníženia jednotkových nákladov a rastu priemernej realizačnej ceny dosahovala rentabilitu bez podpory 45 %. V roku 2012 sa rentabilita výroby kukurice na zrno znížila, napriek tomu bola rentabilná aj bez dotačných stimulov (30 %).

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe kukurice na zrno Costs, prices and profitability of grain maize production

Graf 3

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

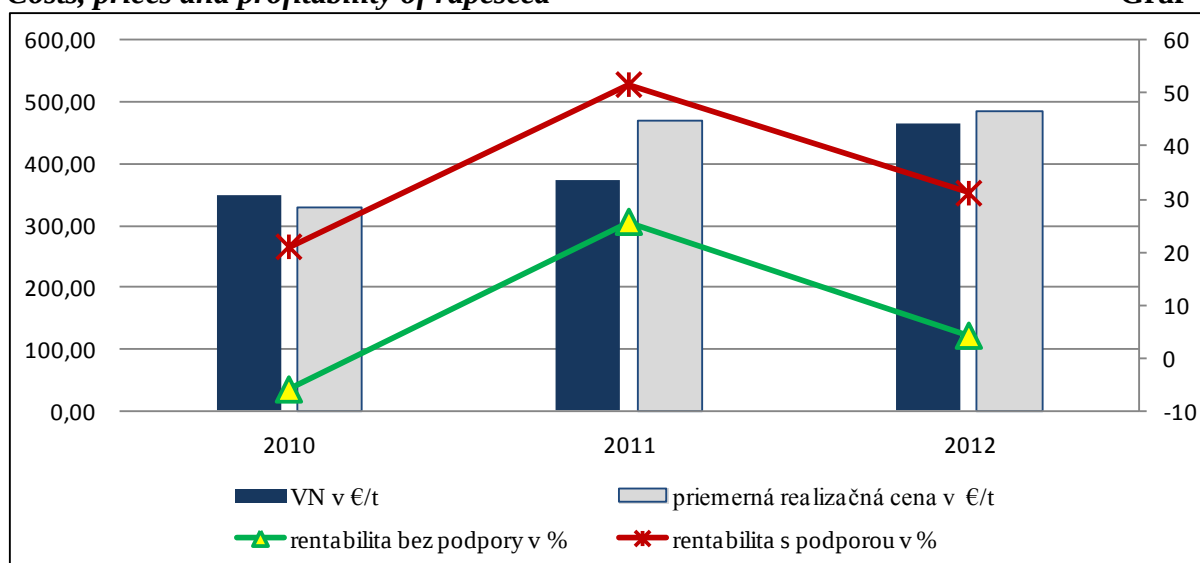
Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
—●— profitability with subsidies in %

Priemerná realizačná cena repky olejnej od roku 2010 rástla a v roku 2012 dosiahla 485 € za tonu. Na začiatku sledovaného obdobia, v roku 2010 bola výroba repky bez podpory stratová a dosahovala rentabilitu – 6 %. Priaznivým vývojom priemernej realizačnej ceny repky olejnej boli v nasledujúcich dvoch rokoch pokryté jednotkové náklady na jej výrobu. V roku 2011 bola výroba repky rentabilná aj bez podpory (26 %). Menej priaznivým pre repku bol rok 2012, kedy dosahovala rentabilitu 4 %.

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe repky olejnej Costs, prices and profitability of rapeseed

Graf 4

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: *Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics*

■ own costs in EUR/tonne □ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
 — profitability with subsidies in %

Zemiaky a cukrová repa

V ostatnom sledovanom roku sa hektárové náklady na zemiaky medziročne znížili takmer o 2 %, no neboli nižšie ako v roku 2010. Od začiatku hodnoteného obdobia náklady na 1 hektár zemiakov vzrástli o 5 %. Najvyšší nárast nákladov oproti roku 2010 bol zaznamenaný u osív (40 %) a mzdových a sociálnych nákladov (41 %). Úroda zemiakov respondentom, ktorých väčšina hospodárila v horskej oblasti, počas celého sledovaného obdobia rástla a v roku 2012 dosiahla 19,31 t.ha⁻¹, čo bola o 81 % vyššia úroda, ako v prvom hodnotenom roku. Opačný trend ako náklady na ha mali jednotkové náklady na tonu, keď sa v ostatnom hodnotenom roku tona zemiakov vyrobila o 42 % lacnejšie ako v roku 2010.

Náklady na 1 hektár cukrovej repy od roku 2010 rástli a najvyššie boli v poslednom sledovanom roku, kedy dosahovali 2 045 €/ha. Od začiatku sledovaného obdobia sa hektárové náklady na cukrovú repu zvýšili o 7 %. Respondentom sa zvýšili najmä náklady pomocných činností (traktorové práce, nákl. doprava, závlahy atď.), a to o 40 %. Náklady na hnojivá sa zvýšili o 22 % a na osivá o 10 %. Vývoj úrody cukrovej repy mal v sledovanom období kolísavý trend. V roku 2011 sa hektárová úroda cukrovej repy medziročne zvýšila o 6 %, kým v roku 2012 sa medziročne znížila o 32 % a bola o 28 % nižšia ako v roku 2010. Tona cukrovej repy sa v roku 2012 vyrobila o 47 % drahšie ako na začiatku sledovaného obdobia. Kým v prvých dvoch hodnotených rokoch vyrobili sledované podniky tonu cukrovej repy za 30 €, v roku 2012 sa vyrábala za 43 €/t (Tab. 4).

Náklady a hektárové úrody zemiakov a cukrovej repy v rokoch 2010 – 2012**Costs and yield per hectare of potatoes and sugar beet in the years 2010-2012** (v €·ha⁻¹)**Tab. 4**

Ukazovateľ ¹	Zemiaky ¹⁵			cukrová repa ¹⁶		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Priame materiálné náklady celkom ²	1 329,65	1 671,54	1 556,00	690,23	732,20	769,52
z toho: -osivá spolu ³	700,62	1 127,74	981,73	179,83	178,14	198,31
- hnojivá spolu ⁴	367,07	282,00	234,98	157,22	189,25	192,40
- chem. ochr. prostriedky ⁵	261,96	261,80	339,29	353,18	364,81	378,81
Ostatné priame náklady a služby ⁶	747,90	444,61	463,99	285,36	292,07	234,23
Mzdové a sociálne náklady ⁷	322,66	449,47	455,99	76,97	77,19	26,02
Odpisy HIM ⁸	93,66	203,46	111,41	29,82	29,30	9,93
Náklady pomocných činností ⁹	780,90	514,11	567,27	411,76	506,02	577,37
Réžia spolu ¹⁰	565,32	796,77	867,98	414,76	388,00	427,68
Vlastné náklady celkom ¹¹	3 840,09	4 079,96	4 022,64	1 908,90	2 024,78	2 044,75
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹²	10,65	16,31	19,31	63,95	68,03	46,25
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹³	360,60	250,20	208,37	29,57	29,56	43,61
Počet podnikov ¹⁴	13	10	9	14	17	15

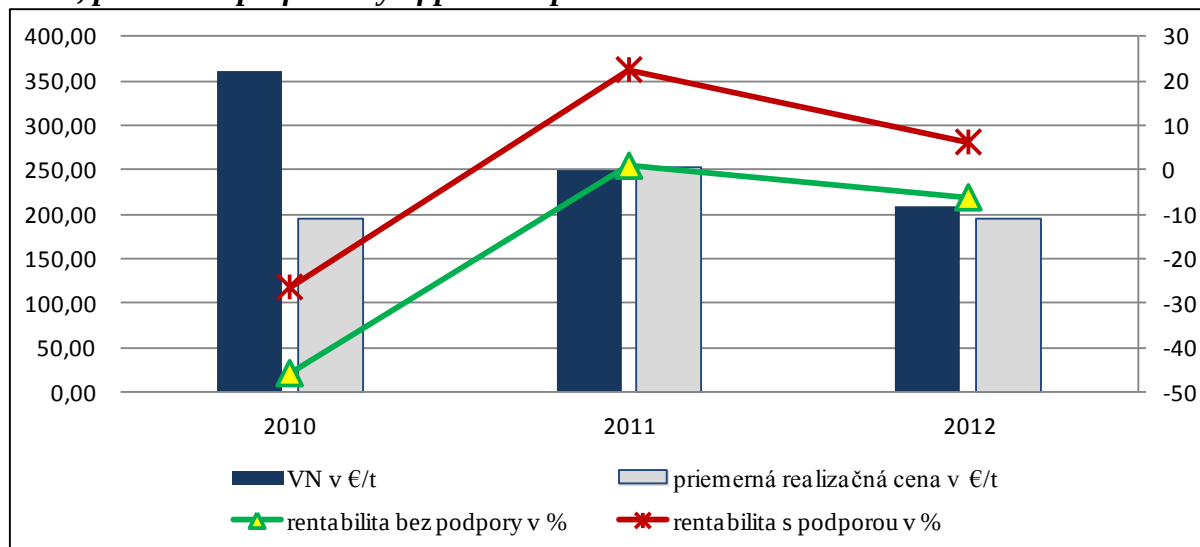
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP ¹⁷

1/ indicator, 2/total direct material costs, 3/ of which: seeds, 4/ fertilisers, 5/ chemical protective products, 6/ other direct costs and services, 7/ labour and social costs, 8/ tangible and investment property depreciation, 9/ auxiliary activities costs, 10/total overheads, 11/ total own costs per hectare, 12/ yield per hectare, 13/ own costs per tonne, 14/ number of enterprises, 15/ potatoes, 16/ rapeseed, 17/ Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Priemerná realizačná cena zemiakov sa medziročne znížila rýchlejšie ako jednotkové náklady na ich výrobu (graf 5). Pre nepriaznivý vývoj ceny neboli v poslednom sledovanom roku pokryté náklady na ich výrobu. Cena zemiakov sa medziročne znížila o 23 % a dosiahla úroveň roku 2010 (195 €/t), kým jednotkové náklady sa znížili o 17 %. Zemiaky boli pre výrobcov bez podpory v roku 2012 nerentabilné (- 6 %). Dôležitú úlohu zohrala podpora výroby zemiakov, s ktorou boli zemiaky rentabilné na 6 %. Situácia vo výrobe zemiakov v roku 2012 bola priaznivejšia ako v roku 2010, kedy bola ich výroba nerentabilná aj s použitím podpory (-26 %).

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe zemiakov
Costs, prices and profitability of potatoes production

Graf 5

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

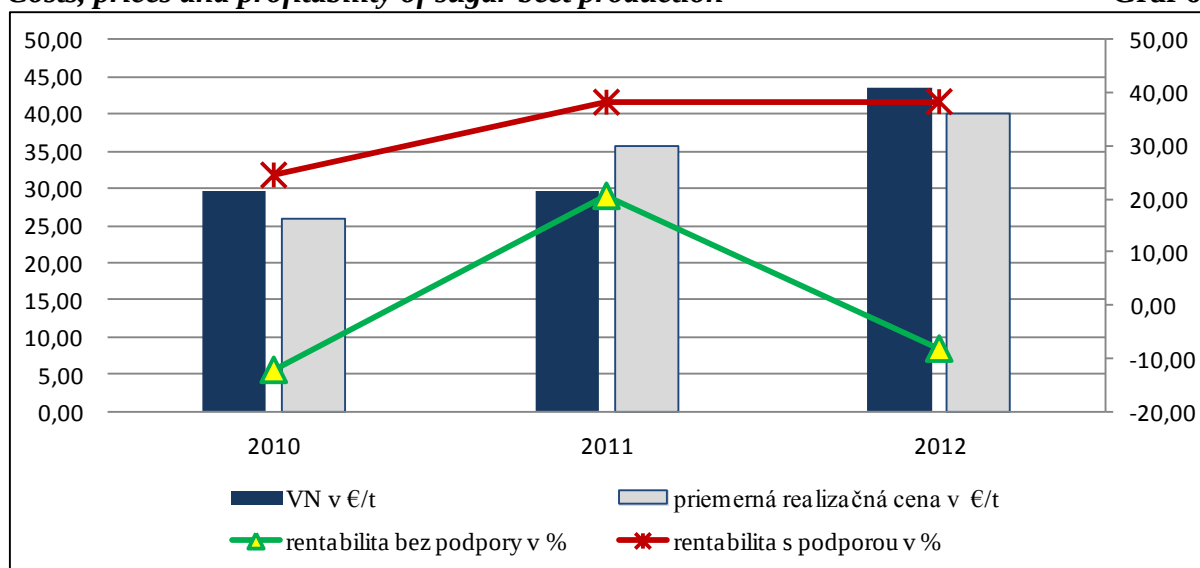
Source: *Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, own calculations*

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
 —●— profitability with subsidies in %

Priemerná realizačná cena cukrovej repy mala počas celého hodnoteného obdobia rastúcu tendenciu. Kým v roku 2010 priemerná realizačná cena cukrovej repy bola 26 €/t v roku 2012 to bolo 40 €/t. Cena však napriek priaznivému vývoju nepokrývala jednotkové náklady na výrobu cukrovej repy. Výroba cukrovej repy bola v sledovanom období s výnimkou roka 2011 bez podpory nerentabilná (graf 6). Významnú úlohu pri tejto komodite zohrávala počas celého sledovaného obdobia podpora, s ktorou dosahovala cukrová repa rentabilitu od 25 % (2010) do 38 % (2011 a 2012).

Náklady, ceny a rentabilita vo výrobe cukrovej repy *Costs, prices and profitability of sugar beet production*

Graf 6

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: *Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, own calculations*

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
—*— profitability with subsidies in %

Živočíšna výroba

Dojnice – mlieko

Z tabuľky 5 a grafu 7 vyplýva, že napriek rastúcemu vývoju úžitkovosti bola výroba mlieka počas celého hodnoteného obdobia bez podpory stratová. Vývoj priemernej realizačnej ceny mlieka mal počas sledovaného obdobia kolísavý trend. Po medzoročnom zvýšení v roku 2011 z 0,29 €/l na 0,39 €/l sa v roku 2012 znížila na 0,31 €/l. Náklady na liter mlieka sa v sledovanom období zvýšili o 3 % a v roku 2012 sa liter mlieka vyrobil za 0,40 €.

Náklady a ceny pri dojniciach a mlieku

Costs and prices in milking cows breeding and milk production

Tab. 5

	2010	2011	2012
Úžitkovosť v l.100 KD ⁻¹ ⁽¹⁾	1 545,54	1 558,12	1 576,51
Náklady v €.100 KD ⁻¹ ⁽²⁾	655,8	747,01	709,58
VN v €.l ⁻¹ ⁽³⁾	0,39	0,43	0,40
Priemerná realizačná cena v €.l ⁻¹ ⁽⁴⁾	0,29	0,39	0,31
Podpora celkom v €.l ⁻¹ ⁽⁵⁾	0,16	0,12	0,10

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP Source: *Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012*

1/ milk performance in liters per 100 feeding days, 2/ costs per 100 feeding days, 3/ own costs, 4/ average price in EUR, 5/ total support in EUR

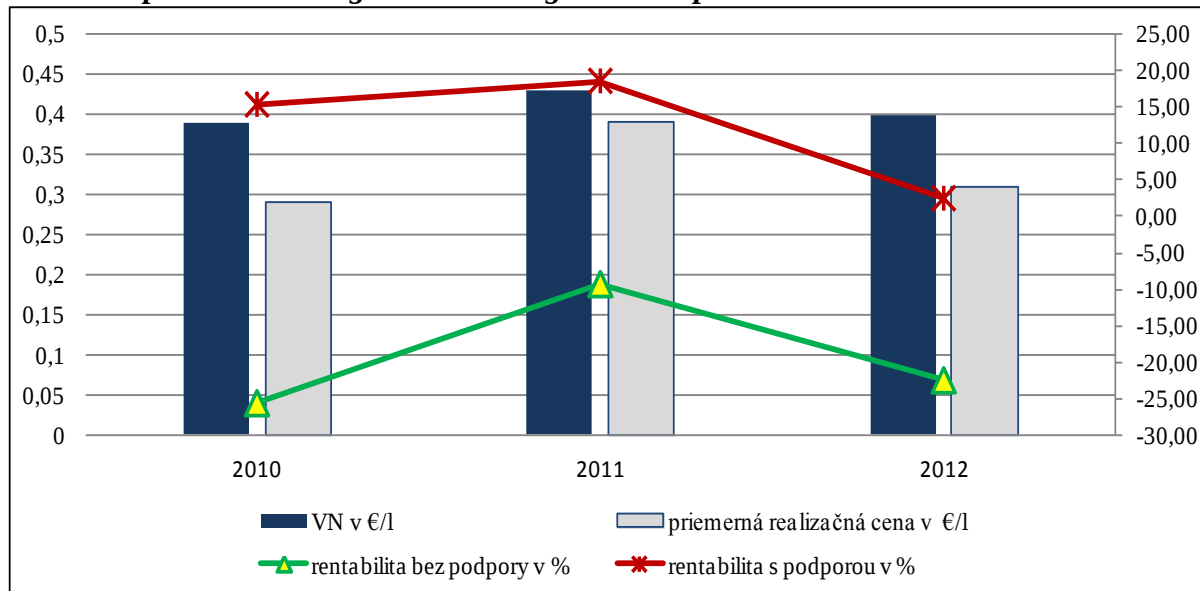
Podpora na liter mlieka sa od roku 2010 znižovala. Kým v roku 2010 dosahovala 0,16 € na liter mlieka, v roku 2012 to bolo 0,10 €. Znižovanie podpory mlieka spôsobilo aj zníženie

efektívnosti jeho výroby s podporou. V roku 2012 sa oproti dvom predchádzajúcim rokom výrazne znížila rentabilita výroby mlieka s podporou a to medzioročne z 18,6 % na 2,5 %.

Náklady, ceny a rentabilita pri dojniciach a mlieku

Costs and prices in milking cows breeding and milk production

Graf 7

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, own calculations

own costs in EUR/tonne average sale price in EUR/tonne profitability without subsidies in %
profitability with subsidies in %

Výkrm hovädzieho dobytku a ošípaných

Priemerná realizačná cena za 1 kg ž.h. hovädzieho dobytku počas celého trojročného sledovaného obdobia rástla. V roku 2012 bola cena 1 kg ž.h. hovädzieho dobytku o 30 % vyššia ako v roku 2010. Počas sledovaných troch rokov rástli aj náklady na 1 kg ž.h. HD a v roku 2012 boli o 11 % vyššie ako na začiatku sledovaného obdobia.

Výkrm hovädzieho dobytku bol od roku 2010 bez podpory neefektívny. Pozitívny vývoj realizačnej ceny neefektívnu výrobu zmierňoval a v roku 2012 sa záporná rentabilita výkrmu HD zmiernila z -33 % v roku 2010 na -22 %. Tak ako pri mlieku, aj pri výkrme HD sa v sledovanom období odzrkadlilo znižovanie podpôr na rentabilite. Kým rentabilita výkrmu hovädzieho dobytku s podporou v roku 2010 dosahovala 21 %, v roku 2012 bol výkrm HD s podporou rentabilný na 5 %.

Priemerná realizačná cena počas sledovaného obdobia rástla aj pri výkrme ošípaných a v roku 2012 bola o 25 % vyššia ako v roku 2010. Vo všetkých troch hodnotených rokoch bola však nižšia ako náklady na kg živej hmotnosti, ktorých vývoj mal kolísavý trend. Náklady na 1 kg ž.h. ošípaných sa respondentom v roku 2011 medzioročne znížili o 8 %, no v roku 2012 sa medzioročne náklady na 1 kg ž.h. ošípaných zvýšili o 4 %.

Napriek tomu, že väčšina chovateľov, ktorí v chove ošípaných dosahovali podpriemerné výsledky s chovom skončila sa ani sledovaným podnikom, pre ktoré bol chov ošípaných

efektívnejší nepodarilo dosahovať zisk. Chov ošípaných bol bez podpory nerentabilný počas celého sledovaného obdobia. Záporná rentabilita sa od roku 2010 zmiernila z -29 % na -8 %. V chove ošípaných zohrala významnú úlohu medziročne zvýšená podpora a v roku 2012 dosahovali respondenti s podporou tejto komodity rentabilitu 11 %. Vývoj nákladov, ekonomickej efektívnosti hovädzieho dobytku a ošípaných dokumentujú tabuľka 6 a grafy 8 a 9.

Náklady a ceny vo výkrme hovädzieho dobytku a ošípaných *Costs and prices in cattle and pigs fattening*

Tab. 6

Ukazovateľ	výkrm hovädzieho dobytku			výkrm ošípaných		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Úžitkovosť v kg .100 KD ⁻¹ ⁽¹⁾	73,55	83,78	87,76	59,32	53,58	60,98
Náklady v €.100 KD ⁻¹ ⁽²⁾	167,23	245,88	244	78,01	77,53	88,54
VN v €.kg ⁻¹ ⁽³⁾	2,18	2,26	2,41	1,58	1,46	1,52
Priemerná realizačná cena v €.kg ⁻¹ ⁽⁴⁾	1,45	1,55	1,88	1,12	1,21	1,40
Podpora celkom v €.kg ⁻¹ ⁽⁵⁾	1,18	0,85	0,65	0,29	0,26	0,29

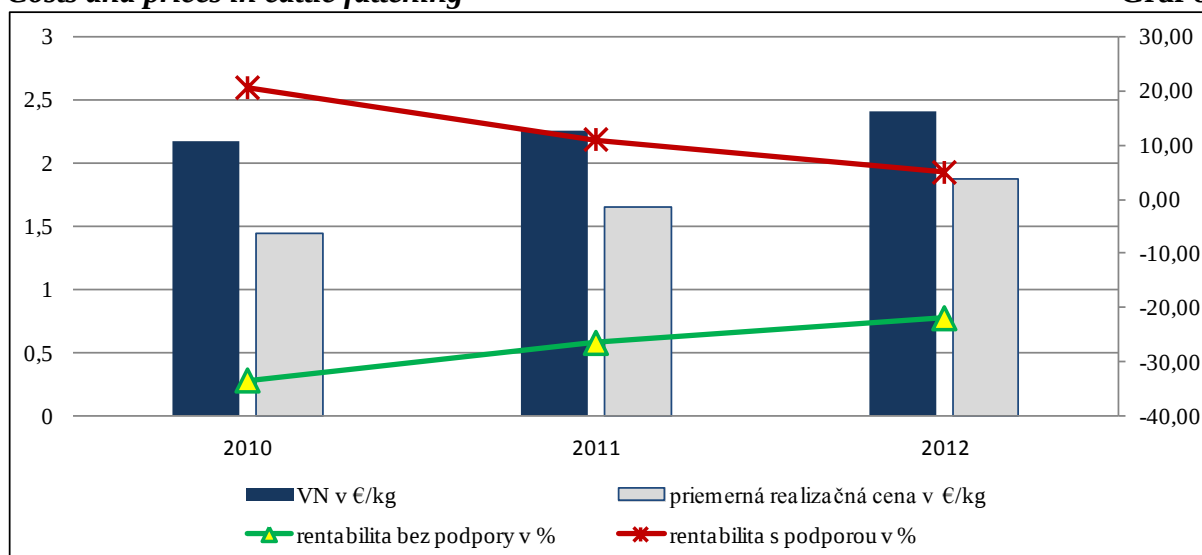
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010 a 2012, VÚEPP

Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012

1/ performance per 100 feeding days, 2/ costs per 100 feeding days, 3/ own costs in kg, 4/ average price in EUR, 5/ total support in EUR

Náklady, ceny a rentabilita vo výkrme hovädzieho dobytku *Costs and prices in cattle fattening*

Graf 8

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

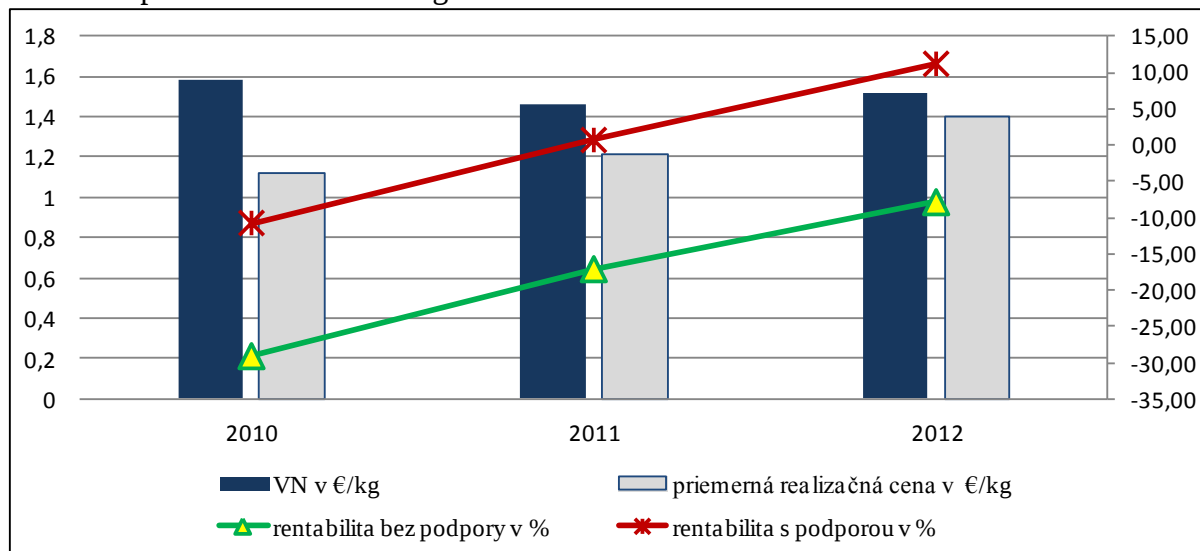
Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, own calculations

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
— profitability with subsidies in %

Náklady, ceny a rentabilita vo výkrme hovädzieho dobytku

Costs and prices in cattle fattening

Graf 9

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011,

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR 2010, 2012 a vlastné výpočty

Source: Costs and Revenues of Agricultural Products in the Slovak Republic 2011, Costs of Agricultural Products in the Slovak Republic 2010 and 2012, own calculations

■ own costs in EUR/tonne ■ average sale price in EUR/tonne ▲ profitability without subsidies in %
 —●— profitability with subsidies in %

Záver

Počas hodnoteného obdobia rokov 2010 – 2012 bol vývoj efektívnosti výroby vybraných poľnohospodárskych komodít v jednotlivých rokoch ovplyvnený tak ekonomickými, ako aj klimatickými podmienkami. Klimatické podmienky ovplyvňovali najmä komodity rastlinnej výroby, ktorých výroba bola najefektívnejšia v klimaticky priaznivom roku 2011. V tomto roku dosahovali sledované subjekty pri výrobe všetkých vybraných rastlinných komodít zisk aj bez dotačných stimulov. Naopak v roku 2012, ktorý sa vyznačoval suchým a horúcim počasím počas vegetačného obdobia, čo spôsobilo výrazné škody na komoditách rastlinnej výroby sa efektívnosť ich výroby výrazne zhoršila. Pšenica, ktorá v roku 2011 dosahovala rentabilitu 12,46 sa dostala v roku 2012 pod jej hranicu (-0,42 %). Rentabilita cukrovej repy medziročne klesla z 20,60 % na -8,14 % a zemiakov z 0,88 % na -6,24 %. Pri takmer všetkých hodnotených komoditách rastlinnej výroby (okrem zemiakov), najmä pri cukrovej repe k výraznému zníženiu rentability popri nepriaznivých klimatických podmienkach pomohol aj rýchlejší medziročný rast jednotkových nákladov ako realizačnej ceny. Tonu zemiakov výrobcovia v roku 2012 vyrobili síce lacnejšie, ako v predchádzajúcom roku, no výraznejšie ako jednotkové náklady klesla realizačná cena zemiakov, čo sa nepriaznivo prejavilo na efektívnosti ich výroby. Napriek uvedenému faktom dosahuje na Slovensku rastlinná výroba lepšie výsledky ako živočíšna výroba.

Na efektívnosť sledovaných komodít živočíšnej výroby nepriaznivo pôsobili vysoké jednotkové náklady na výrobu a nízka realizačná cena. Sledovaní respondenti, ktorí sa venovali chovu dojníc, alebo výkrmu hovädzieho dobytku a ošípaných boli bez podpory stratoví počas celého hodnoteného trojročného obdobia. Subjekty zamerané na živočíšnu výrobu boli dlhodobo odkázané na podporu.

Literatúra

- [1] DAŇO, J. HUBA, J., KRUPOVÁ, Z.: Kalkulácie jednotkových vlastných nákladov budú nutnosťou pre prežitie. Agromagazín, roč. XIII., číslo 1/2011
- [2] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky. VÚEPP Bratislava, 2013, ISBN 978-80-8058-589-1
- [3] JANOTOVÁ, B. BOUDNÝ, J.: Mezinárodní komparace nákladů a výnosů vybraných zemědělských komodit. Praha, Bulletin ÚZUE, č. 3/2013
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomické parametre slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte štátov EÚ, výskumná správa VÚEPP, Bratislava 2013
- [5] POLÁČKOVÁ, J a kol. : Metodika kalkulací nákladů a výnosů v zemědělství, ÚZEI, Praha 2010, ISBN 978-80-86671-75-8
- [6] MICHALIČKOVÁ M.,- KRUPOVÁ Z., - KRUPA E., - KOLENO A.: Ekonomika výkrmu býkov v roku 2012 v súbore hodnotených podnikov, Agromagazín, roč. XVI, č.1, 2014
- [7] MICHALIČKOVÁ M. – KRUPOVÁ Z. – GONDEKOVÁ M. – HUBA J.: Ekonomika výroby mlieka v roku 2012: Rast úžitkovosti a stabilita vo výške nákladov na kŕmny deň. Ale..., Agromagazín, roč. XV, č.9, 2013

Došlo: 26. 5. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Anna TRUBAČOVÁ

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum, Hlohovecká 2, 951 41 Lužianky
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80
Bratislava, SR
Tel. 02/582 43 296 e-mail: anna.trubacova@vuepp.sk

Veronika Tóthová – Milan Fiľa

Hodnotenie diverzifikácie poľnohospodárskych subjektov v kontexte rozsahu obhospodarovanej pôdy

Evaluation of diversification level of agricultural entities in context of size of cultivated area

Abstract Using selected statistical methods, the article analyses level of diversification of farms in Slovakia and European Economic Area. Simultaneously, it examines existence of correlation between diversification level of farm and its cultivated area applied on sample of examined farms in Nitra region. Within selected set of farms the level of diversification is examined based on Herfindahl index and through regression analysis it assesses relation between index and area of farms.

Key words diversification – farm – agriculture - Slovakia

Abstrakt Príspevok pomocou vybraných metód analyzuje úroveň diverzifikácie poľnohospodárskych podnikov v Európe a na Slovensku a zároveň skúma existenciu závislosti diverzifikácie podnikov od rozlohy obhospodarovanej plochy pôdy v rámci výberového súboru skúmaných poľnohospodárskych podnikov Nitrianskeho kraja. Diverzifikáciu v rámci podnikov výberového súboru skúma na základe Herfindálovho indexu a za pomoci regresnej analýzy hodnotí vzťah medzi ním a rozlohou podnikov.

Kľúčové slová diverzifikácia – poľnohospodársky podnik – poľnohospodárstvo – Slovensko

V posledných rokoch môžeme sledovať snahu európskych špičiek o zmeny v tradičnom chápaní poľnohospodárstva ako takého a jeho transformáciu na poľnohospodárstvo multifunkčné. Súčasťou tejto transformácie je aj podpora diverzifikácie smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam, ktorá je zároveň jedným z cieľov európskej poľnohospodárskej politiky a jej úlohou je udržanie farmárov vo vidieckom prostredí.

Z hľadiska chápania samotnej diverzifikácie nachádzame v domácich i zahraničných zdrojoch rôzne pohľady na túto problematiku, no výsledok je vždy principiálne rovnaký – je to najčastejšia metóda znižovania nepriaznivých dôsledkov rizík v podnikoch.

Hnilica – Fotr (2009) poukazujú na to, že diverzifikáciou (realizáciou portfólia) možno dosiahnuť len zníženie nesystematického (jedinečného, špecifického) rizika. Diverzifikáciu však nemožno chápať len z hľadiska portfólia novo pripravovaných investičných projektov, ale tiež z pohľadu väzieb nových projektov k predchádzajúcej podnikateľskej činnosti firmy, ktorú zabezpečujú už v minulosti realizované projekty.

Diverzifikácia ako najčastejšia metóda znižovania nepriaznivých dôsledkov rizík v podnikoch bola tradične používaná a neustále sa aj používa v investovaní, pričom klasické pravidlo pre diverzifikáciu majetku znie: „1/3 majetku vlož do nehnuteľností, 1/3 majetku do zlata a umeleckých predmetov a 1/3 podrž v hotovosti“ (Smejkal – Rais, 2010).

Cieľom diverzifikácie je podľa autorov Zuzáka – Königovej (2009) rozdelenie podnikových a podnikateľských aktivít takým spôsobom, aby rizikové faktory ovplyvnili len jednu alebo niektoré z nich a podnik ako celok nebol postihnutý krízou väčšieho rozsahu. Autori pritom za najčastejšie používanú diverzifikáciu považujú výrobnú diverzifikáciu (diverzifikáciu podnikových aktivít), avšak poznajú aj diverzifikáciu trhov a teritoriálnu diverzifikáciu.

Podľa Kasprika (2002) je diverzifikácia pomocou riešenia problému získavanie takých zákazníckych skupín, ktorým neboli doteraz poskytnuté žiadne služby zo strany podniku. Rozoznáva:

- horizontálnu diverzifikáciu,
- vertikálnu diverzifikáciu,
- ďalej pozná laterálnu diverzifikáciu.

Ak hovoríme o diverzifikácii v poľnohospodárstve, tak existujú rozličné možnosti kombinovania kapitálových prostriedkov a pôdy na farme, ktoré spolu s prácou tvoria jadro pokusov o vytvorenie myšlienky diverzifikácie, s čím súvisí rôzne chápanie diverzifikácie (Farm diversification activities, 2002).

Schöpe (2011) považuje diverzifikáciu za základný znak zmeny štruktúry poľnohospodárstva. Okrem toho tiež uvádza, že diverzifikácia v poľnohospodárskej praxi znamená vytváranie nových podnikových odvetví, ktoré nie je možné priradiť k originálnej poľnohospodárskej produkcii avšak sú odkázané na typické zdroje poľnohospodárskeho podniku. Podľa neho je ekonomicky zmysluplné diverzifikovať vtedy, ak chceme vyrovnať riziko.

Viacerí autori (ako napr. Blank a Thompson, 2004; Jolly, 1998; Gillespieet. al. 1994; LaDue a Smith, 2001) odporúčajú malým farmám diverzifikáciu ako spôsob odstránenia nevýhod trhovej štruktúry, pričom sa zameriavajú na diverzifikáciu činností vykonávaných na farme a na diverzifikáciu príjmu pochádzajúceho zo zdrojov mimo farmy. V rámci prvého spôsobu odporúčajú malým farmám, skôr než sa spoliehať na jeden alebo viacero druhov plodín alebo hospodárskych zvierat, ako jediný príjem rodiny, zamerať sa na rozšírenie svojich výrobných činností, ako napr. podniková diverzifikácia, produkčná diverzifikácia, produkty s pridanou hodnotou, resp. služby. V rámci druhej skupiny diverzifikačných opatrení poukazujú na to, že príjmy z mimofarmových zdrojov v niektorých prípadoch poskytujú úmerne vyšší príjem ako príjmy viazané na činnosti farmy (Small farm viability today, 2011).

Kuehnle (2011) sa odvoláva na Ilberyho, ktorý identifikoval 5 rozličných oblastí diverzifikácie v poľnohospodárstve:

- cestovný ruch spojený s farmou (ubytovanie s raňajkami, kemping, atď.),

rekreácia na farme (farmárske čajovne, kurzy golfu, atď.),
 pridaná hodnota ku konvenčným aktivitám (spracovanie syra, priamy predaj, atď.),
 nekonvenčné aktivity (ovčie mlieko, tritikale, atď.),
 prídavné/ pomocné budovy/ zdroje (zalesnené plochy na farme, nepotrebné budovy, atď.).

Rowland (2009) poukazuje na to, že diverzifikácia mnohokrát ponúka značný priestor pre zlepšenie ekonomickej životaschopnosti mnohých poľnohospodárskych podnikov, a tým zároveň znižuje ich závislosť na výrobe primárnych dotovaných poľnohospodárskych komoditách. Tiež uvádza, že ju môžeme chápať aj ako podnikateľské využívanie poľnohospodárskych zdrojov na nepoľnohospodárske účely za účelom komerčného zisku.

V rámci poľnohospodárskych činností je možné rozlišovať medzi diverzifikáciou a špecializáciou, ktoré majú opačný vplyv na variabilitu príjmov. Špecializácia síce na jednej strane umožňuje dosiahnuť vyššieho príjmu redukciou fixných nákladov a lepším využitím nových technológií a manažérskej kvalifikácie, na druhej strane však zvyšuje riziko variability príjmov. Naproti tomu diverzifikácia znižuje príjmové riziko, ale je náročnejšia na vstupný kapitál a manažérske kapacity. Vzhľadom k dlhodobému charakteru produkcie v poľnohospodárstve je potrebné eliminovať príjmové riziká v agrosektore rozložením tržieb rovnomerne do celého roka (Špička, 2006).

Diverzifikácia ako taká má teda pomôcť poľnohospodárskym subjektom rozšíriť svoj výrobný sortiment, zvýšiť konkurencieschopnosť a zároveň získať dodatočné finančné prostriedky pre ďalší rozvoj agrosubjektu, čo nesporne patrí k jej výhodám. Dôležitou však zostáva otázka, ktorú formu diverzifikácie uprednostniť, a teda či zostať v odvetví poľnohospodárstva a rozšíriť existujúci výrobný program, alebo sa pokúsiť o diverzifikáciu do nepoľnohospodárskych aktivít, ktoré aspoň čiastočne naviažu na existujúcu výrobu. To je hlavná otázka, ktorá trápi všetkých poľnohospodárov zvažujúcich ďalší rozvoj podniku a to formou diverzifikácie.

Metodický postup

Pri spracovávaní a tvorbe vedeckého príspevku boli použité poznatky a informácie získané tak z primárnych ako aj sekundárnych zdrojov.

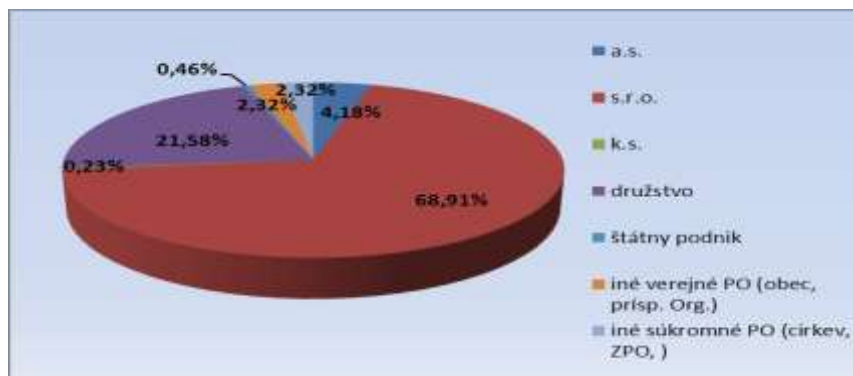
Sekundárnymi zdrojmi informácií boli údaje a poznatky získané štúdiom, spracovaním a analýzou vedeckých a odborných publikácií, ako aj dostupných štatistík zo štatistickej databázy Eurostat, kde sledujeme priemernú rozlohu fariem ako aj úroveň diverzifikácie v rámci EÚ-28.

Primárnym zdrojom informácií bol nami realizovaný výskum za použitia štruktúrovaného dotazníka a jeho následného vyhodnotenia za použitia nižšie definovaných štatistických metód. Dotazník bol realizovaný na poľnohospodárskych subjektoch Nitrianskeho samosprávneho kraja ako regiónu s najvyšším podielom poľnohospodárskej prvovýroby v SR.

Rozdelenie podnikov právnických osôb podnikajúcich v poľnohospodárstve v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja

Classification of legal entities operating in the area of agriculture in Nitra Self Governing Region

Graf 1

Prameň: PPA 2013, vlastné spracovanie
Source: APA 2013, own modification

Základným súborom pre realizáciu výskumu boli všetky agrosubjekty vykonávajúce podnikateľskú činnosť v odvetví pôdohospodárstva a sú teda považované za poľnohospodárske podniky na území Nitrianskeho samosprávneho kraja (NSK). Z hľadiska relevancie sú pre nás významné len podniky podnikajúce ako právnické osoby (PO). Ich celkový počet bol k sledovanému obdobiu (rok 2013) spolu 431 podnikov.

Výber kraja bol cielený, založený na predchádzajúcej štúdii dostupných štatistík z oblasti poľnohospodárstva. Nitriansky samosprávny kraj je v rámci Slovenskej republiky považovaný za poľnohospodársky najvyspelejší a najúrodnejší región so štatisticky najväčším zastúpením agropodnikov vytvárajúcich najväčší počet pracovných miest v poľnohospodárstve.

Na testovanie výpovednej hodnoty výberového súboru podnikov sme použili Chí – kvadrát test dobrej zhody, ktorého testovacia štatistika je:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \frac{(n_i - e_i)^2}{e_i}$$

Táto štatistika má asymptoticky χ^2 rozdelenie s $r-1$ stupňami voľnosti. Tento test vychádza z tzv. frekvenčných tabuliek a testuje nulovú hypotézu tvrdiacu zhodu empirického rozdelenia so známym teoretickým rozdelením.

H0: Rozdelenie empirických početností je totožné s rozdelením základného súboru – výberový súbor je reprezentatívny.

H1: Rozdelenie empirických početností nie je totožné s rozdelením základného súboru – výberový súbor nie je reprezentatívny.

Z nami realizovaného výpočtu testovacej charakteristiky a jej porovnania s tabuľkovou (teoretickou) hodnotou môžeme potvrdiť nulovú hypotézu, v ktorej sme predpokladali

reprezentatívnosť výberového súboru. Na základe uvedeného teda považujeme výberovú vzorku skúmaných poľnohospodárskych podnikov v Nitrianskom samosprávnom kraji za reprezentatívnu.

Pri štatistickom vyhodnocovaní výsledkov nášho výskumu zameraného na diverzifikáciu poľnohospodárskych podnikov sme využili Herfindálov index celkovej diverzifikácie, ktorý patrí podľa autorského kolektívu Smejkal – Raisa (2010) k najznámejším prístupom k meraniu diverzifikácie, pričom

$$H = 1 - \sum_{i=1}^n p_i^2$$

kde: n = počet predmetov podnikania,

p_i – pomer zamestnancov podniku v i -tej oblasti podnikania k celkovému počtu zamestnancov.

Index H nadobúda hodnoty z intervalu $(0;1)$. Ak je $H = 0$, potom je firma aktívna len v jednej oblasti, pokiaľ sa hodnota H blíži k 1, potom sa aktivita firmy rovnomerne rozkladá do nekonečného počtu odvetví.

Zo získaných dát sme zisťovali závislosť diverzifikácie podnikov od rozlohy obhospodarovanej plochy v hektároch.

Pre zistenie vzťahu/ závislosti medzi diverzifikáciou podniku a rozlohou obhospodarovanej plochy podnikom sme použili regresnú analýzu, ktorá skúma lineárnu závislosť medzi dvoma a viacerými premennými. Úlohou je odhadnúť β_j v rovnici:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_{i1} + \beta_2 x_{i2} + \dots + \beta_n x_{in} + \varepsilon_i$$

kde:

y_i – hodnota závislej premennej Y (kritéria) v i -tom pozorovaní

x_{ij} – hodnota j -tej nezávislej premennej X (prediktora) v i -tom pozorovaní ($i = 1, 2, \dots, m$)

β_j – neznámy regresný koeficient j -tej premennej X ($j = 1, 2, \dots, n$)

ε_i – náhodná chyba i -teho pozorovania

Regresný problém sa tradične rieši metódou najmenších štvorcov, ktorá zvolí b (odhady neznámych parametrov β) tak, aby sa minimalizoval súčet štvorcov rezíduí.

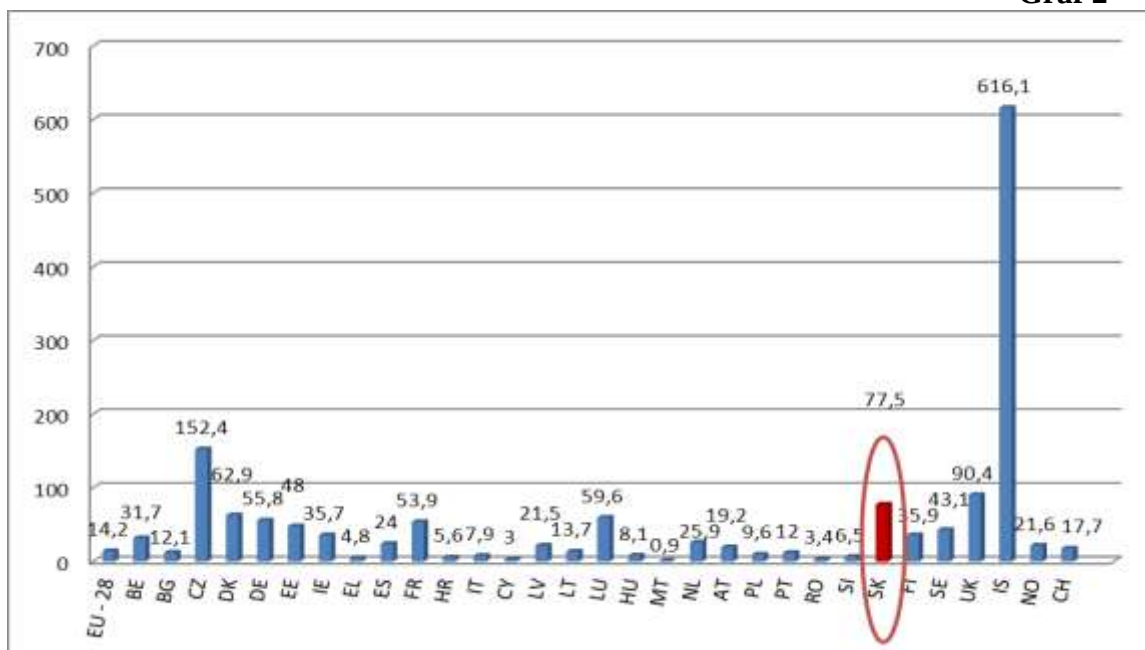
Vlastná práca

Poľnohospodárske podniky sú základom pre zabezpečenie potravinovej bezpečnosti každej krajiny. Túto skutočnosť si uvedomuje aj Európska únia, ktorá prakticky takmer od svojho vzniku realizuje Spoločnú poľnohospodársku politiku. Tak ako je rozmanitá Európska

únia z hľadiska kultúrnych, spoločenských či veľkostných štruktúr jednotlivých členských štátov, tak rozmanitá je aj v oblasti poľnohospodárstva. Kým v niektorých krajinách dominujú malé prevažne rodinné farmy, v iných sú to veľké podniky obhospodarujúce aj stovky hektárov poľnohospodárskej pôdy.

Priemerná plocha na farmu (v ha)
Average area of farm (hectars)

Graf 2

Prameň: Eurostat 2014, vlastné spracovanie
 Source: Eurostat 2014, own modification

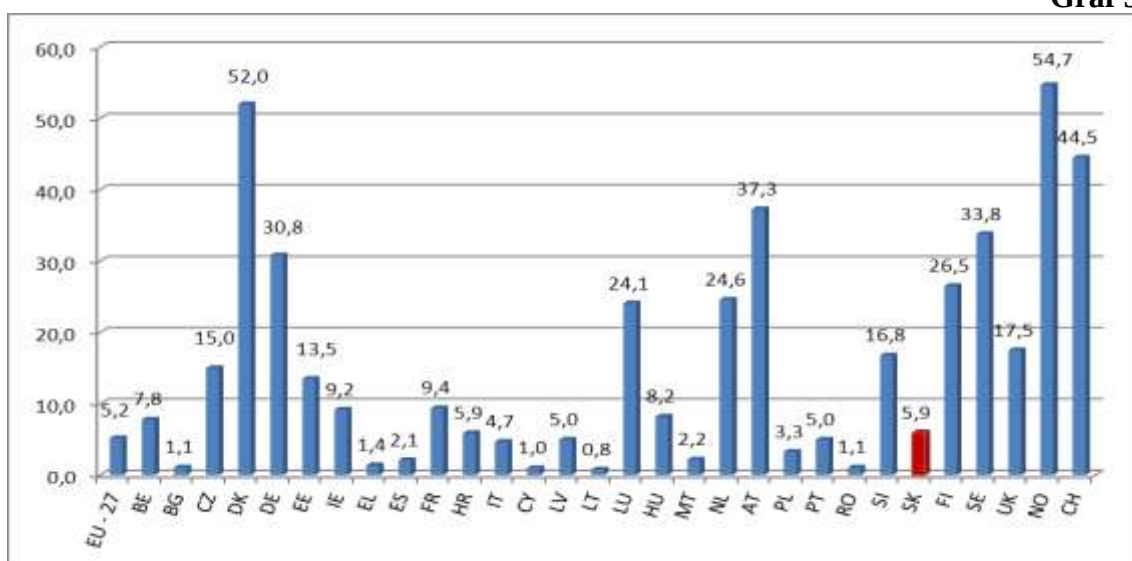
Tak ako to môžeme vidieť na Grafe 2, v rámci krajín EÚ-28 je priemerná rozloha jedného poľnohospodárskeho podniku (farmy) 14,2 ha, čo svedčí o skutočnosti, že vo väčšine krajín dominujú najmä menšie rodinné farmy. Najmenšiu priemernú rozlohu pritom dosahujú tieto podniky v ostrovnej krajine Malta (0,9 ha), ktorá je vzhľadom na ťažké podmienky a chýbajúce prírodné zdroje pitnej vody odkázaná na dovoz potravín z iných krajín EÚ. Naopak najväčšie poľnohospodárske podniky nachádzame v susednej Českej republike s priemernou výmerou obhospodarovanej plochy až 152,4 ha. Za zmienku stojí aj kandidátska krajina a člen Európskeho hospodárskeho priestoru Island s priemernou výmerou až extrémnych 616,1 ha. Slovensko so svojou priemernou rozlohou farmy 77,5 ha dosahuje 3 najväčšiu priemernú rozlohu obhospodarovanej plochy na farmu v rámci sledovaných krajín európskeho zoskupenia 28 členských štátov po už spomínanej Českej republike a Spojenom Kráľovstve a radí sa tak medzi krajiny s dominanciou veľkých poľnohospodárskych podnikov.

Zatiaľ čo sa podiel poľnohospodárstva, lesníctva a rybárstva na ekonomike vidieckych oblastí znížil, význam diverzifikácie vzrástol, čomu pomáha aj podpora, ktorú môžu farmári získať prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v rámci osi 3 implementujúceho cieľ Spoločnej poľnohospodárskej politiky v členských štátoch EÚ-28.

Tak ako to môžeme vidieť aj na Grafe 3, kde vychádzame z údajov Cenzusu fariem 2010, v rámci členských krajín EÚ má približne 5,2 % fariem minimálne jeden ďalší zdroj príjmu (chápaný ako diverzifikačná aktivita). Slovensko sa úrovňou diverzifikácie podnikov pohybuje na úrovni 5,9 %, čo je takmer 9,27-krát menej ako je úroveň diverzifikácie v Dánsku, ktoré dosahuje najvyššiu úroveň diverzifikácie v rámci sledovaných členských krajín. Ešte o čosi vyššia je úroveň diverzifikácie v susednom nečlenskom Nórsku, ktoré je však podobne ako vyššie spomínaný Island členom Európskeho hospodárskeho priestoru. Naopak najnižšia úroveň diverzifikácie sa pohybuje na úrovni len 0,8 %, ktorú dosahujú farmy v Litve.

Farmy s ďalšou diverzifikačnou aktivitou (% podiel z celkového počtu fariem)
Holdings with other gainful activities (% of total number of holdings)

Graf 3

Prameň: Eurostat 2014, vlastné spracovanie

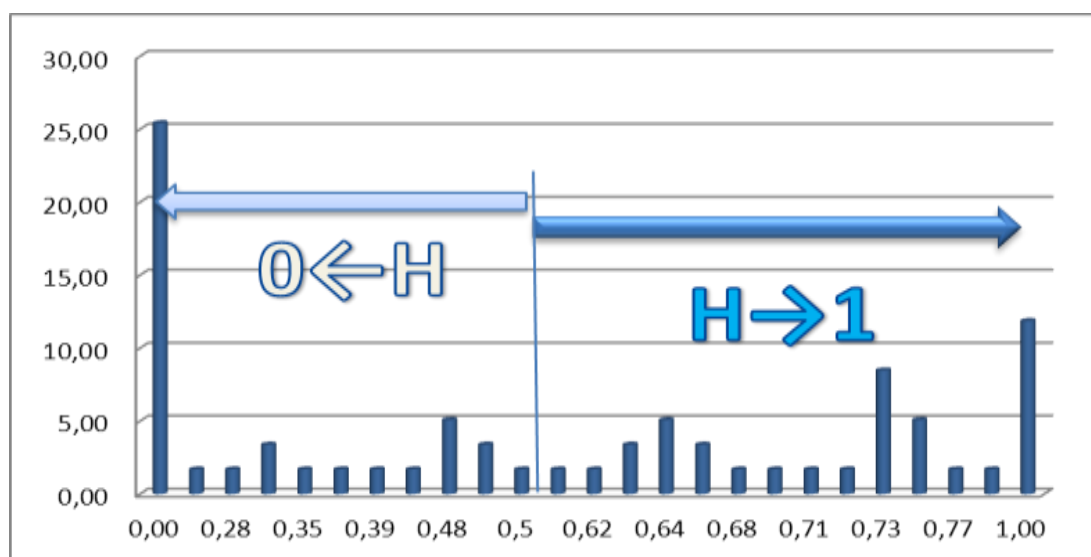
Source: Eurostat 2014, own modification

Ako sme uviedli vyššie, na poľnohospodársky podnik (farmu) pripadá v podmienkach SR v priemere 77,5 ha obhospodarovanej plochy. V rámci fariem hospodáriacich formou právnickej osoby je priemerná obhospodarovaná plocha na Slovensku podľa oficiálnych štatistických údajov omnoho vyššia, a to 695,35 ha, pričom v Nitrianskom samosprávnom kraji sa táto plocha pohybuje na úrovni až 829,74 ha, čomu sa približuje aj priemerná obhospodarovaná plocha nami skúmaného výberového súboru podnikov v rámci Nitrianskeho kraja (779,35 ha). Ak zohľadníme počet zamestnancov, tak na jedného zamestnanca pripadá v prepočte cca. 45,71 ha obhospodarovanej plochy. Otázkou zostáva, či existuje určitá miera závislosti medzi veľkosťou obhospodarovanej pôdy a diverzifikačnými aktivitami poľnohospodárskych subjektov.

Na identifikáciu úrovne diverzifikácie nami skúmaného súboru podnikov sme použili Herfindálov index. Z nami zistených výsledkov vyplýva, že svoju výrobu v súčasnosti diverzifikuje 50,85 % poľnohospodárskych subjektov, čo môžeme vidieť aj na nasledujúcom Grafe 3. Zároveň môžeme vidieť, že sa v skúmanom výberovom súbore nachádzajú podniky

s rôznou úrovňou diverzifikácie. Pre najväčšiu skupinu 25,42 % skúmaných podnikov dosahuje Herfindálov index (H) hodnotu 0, z čoho vyplýva, že dané podniky sú úzko špecializované, t.j. dané podniky sú aktívne len v jednej oblasti. Druhou najväčšou skupinou (11,86 %) sú podniky s hodnotou $H=1$, čo nám hovorí, že sa aktivita farmy rozkladá do „nekonečného“ počtu odvetví, pričom v našom prípade sa jedná o 6 skúmaných odvetví a tieto farmy na všetky prevádzkované aktivity využívajú služby dodávateľov. Pri ostatných skúmaných podnikoch môžeme vidieť, že stupeň diverzifikácie v rámci ich aktivít je rôzny, pričom ich rozdelenie je približne rovnaké (50,85% podnikov sa H blíži k 1, tzn. že tieto podniky svoje aktivity rozkladajú do viacerých odvetví a 49,15% podnikov – H sa blíži k 0, tzn. že tieto podniky sa približujú k špecializácii a svoje aktivity v rámci diverzifikácie skôr obmedzujú).

Úroveň diverzifikácie sledovaných podnikov podľa Herfindálovho indexu (v %)
Diversification level of enterprises according to Herfindahl index (%) **Graf 4**

Prameň: vlastný výskum, 2014
 Source: own research, 2014

Z výsledkov získaných nami realizovaným výskumom sme prišli k záveru, že medzi najčastejšie formy diverzifikácie v podmienkach SR resp. Nitrianskeho samosprávneho kraja patria:

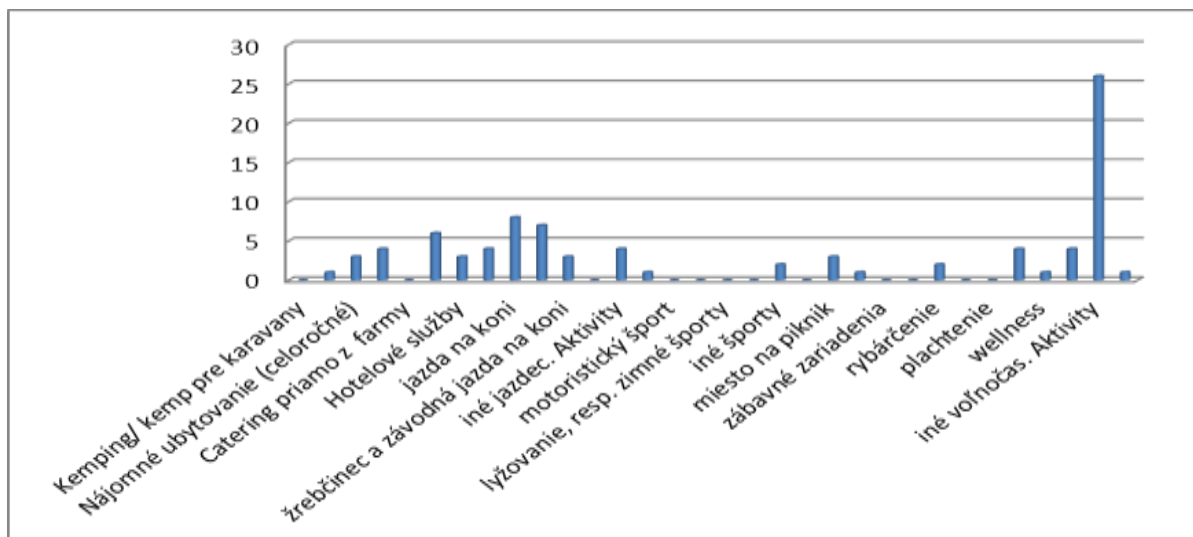
- Pestovanie špeciálnych rastlinných plodín a živočíšnych produktov
- Služby ponúkané podnikom
- Spracovanie produktov a ich priamy predaj

Zo 142 sledovaných podnikov sa 37 z nich (26,06 %) vyjadrilo, že ponúka, resp. realizuje v rámci svojho podniku rôzne služby súvisiace s ubytovaním, jazdectvom, športom či voľným časom. Ako môžeme vidieť na Grafe 5, medzi najčastejšie poskytované služby patrí realizácia voľnočasových aktivít spojených napr. s ochutnávkami vín či miestnych produktov vlastnej výroby resp. organizáciu kultúrno-spoločenských podujatí. Významné postavenie má na

farmách poskytované jazdy na koňoch resp. jazdeckú školu či hipoterapiu. Ďalšou často preferovanou a podnikmi poskytovanou službou sú reštauračné a ubytovacie služby.

Služby realizované poľnohospodárskymi podnikmi *Services realised by agricultural enterprises*

Graf 5

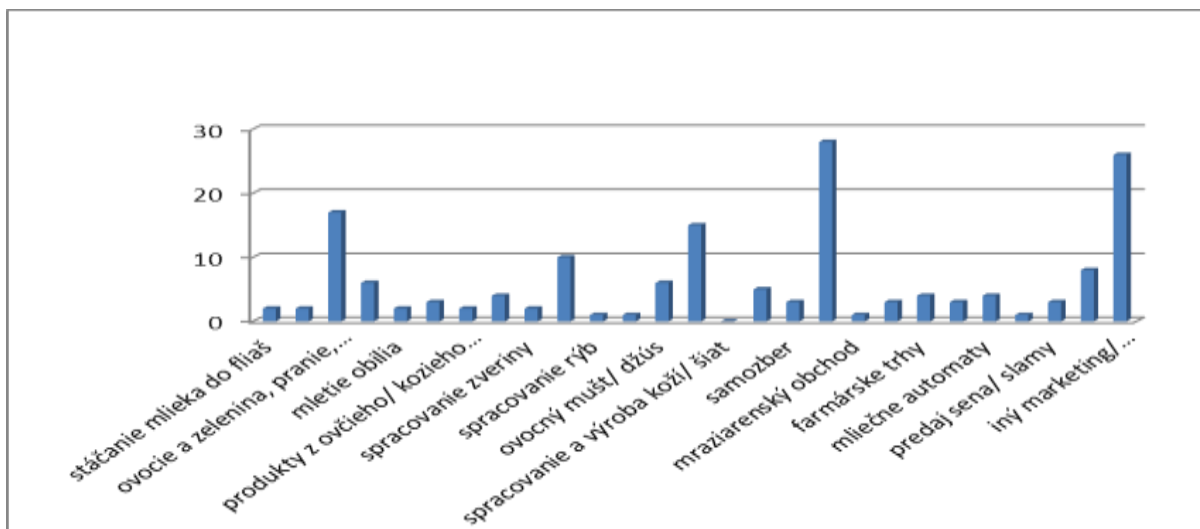
Prameň: vlastný výskum, 2014

Source: own research, 2014

V rámci diverzifikácie 45,77 % podnikov výberového súboru sa zaoberá ďalším spracovávaním vlastných produktov rastlinného a živočíšneho pôvodu ako aj rôznymi formami priameho predaja týchto produktov, pričom jeho najčastejšou formou uplatňovanou podnikmi je samozber resp. predaj z dvora, ktorému sa venuje až 43,08 % vybraných podnikov, nasledovaných iným marketingom, resp. maloobchodným predajom (40 %), kde respondenti uvádzajú napr. predaj vína a hrozna známym vinárom, vlastnú maloobchodnú sieť potravín, obuvi, vinotéku či vináreň ako aj predaj doplnkového tovaru ako je prírodná kozmetika či sviečky. Na treťom mieste sa s 26,15 % umiestnila úprava ovocia a zeleniny na jeho ďalšie spracovanie či predaj, a to formou viazania, triedenia či prania s napojením už na vyššie spomínané formy priameho predaja prevádzkované priamo podnikom.

Spracovanie produktov a priamy predaj poľnohospodárskymi podnikmi
Processing of products and direct sales of agricultural enterprises

Graf 6

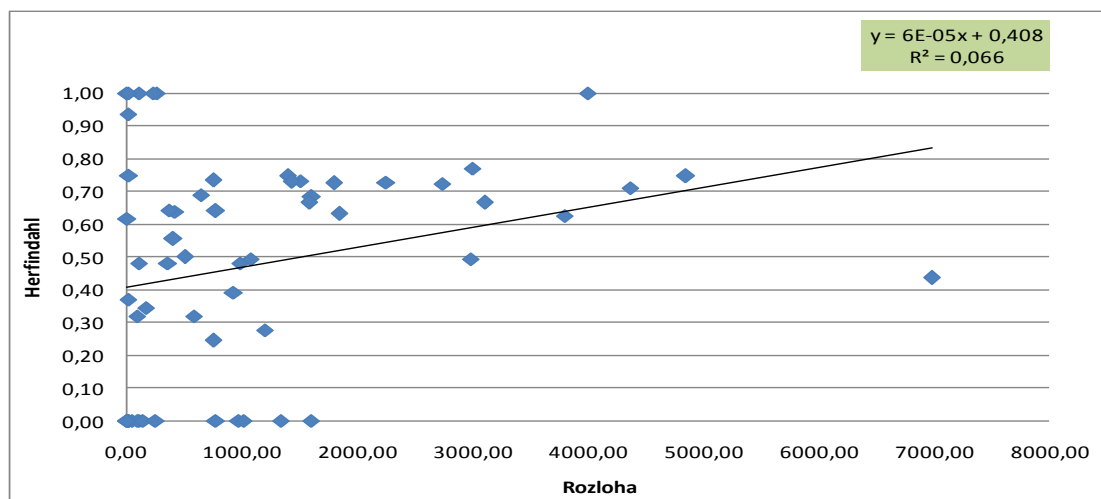

Prameň: vlastný výskum, 2014 Source: own research, 2014

V rámci nami realizovaného výskumu sme sa pokúšali potvrdiť alebo naopak vyvrátiť existenciu závislosti medzi veľkosťou poľnohospodárskeho podniku a úrovňou diverzifikácie. Vypočítaný koeficient korelácie sa nachádza na úrovni 0,26, čo indikuje slabú závislosť. I napriek tomu, že tak model ako celok ako aj regresný koeficient a lokujúca konštanty sú významné (viď Graf 4), závislosť diverzifikácie od rozlohy je v našom prípade veľmi slabá, resp. takmer žiadna, pretože ak sa rozloha agropodniku zvýši o 1 ha, hodnota Herfindálovho indexu sa zvýši len o nepatrných 0,00006.

Závislosť diverzifikácie výroby podniku od rozlohy obhospodarovanej pôdy
Dependence between the farm diversification and the cultivated area

Graf 7

Prameň: vlastný výskum, 2014
 Source: own research, 2014

Zatiaľ čo v zahraničí platí, že diverzifikujú hlavne malé podniky, v prípade podnikov výberového súboru môžeme na už spomínanom Grafe 7 vidieť, že v podmienkach

slovenského poľnohospodárstva tento predpoklad neplatí (napr. podnik s rozlohou cca 4 000 ha dosahuje hodnotu diverzifikačného koeficientu cca 0,70). Z toho vyplýva, že pre naše podmienky nemôžeme presne stanoviť veľkostnú skupinu podnikov orientovaných smerom k diverzifikácii za účelom zlepšenia životaschopnosti vlastného podniku, nakoľko nie všetky veľké podniky sú výlučne špecializované a naopak nie všetky malé podniky výhradne diverzifikujú. Na základe zistení môžeme konštatovať, že slovenské agrosubyjekty síce pre zlepšenie vlastnej životaschopnosti zavádzajú rôzne diverzifikačné aktivity, avšak takýto krok vykonávajú len vtedy, ak majú dostatok finančných prostriedkov na ich uvedenie do praxe. V opačnom prípade, ak nemajú dostatok finančných prostriedkov, odsúvajú diverzifikačné opatrenia do úzadia a zameriavajú sa na existujúci výrobný program podniku a jeho výraznejšiu podporu.

Záver

Predstavitelia EÚ si uvedomujú dôležitosť poľnohospodárstva pre ekonomiku vidieckych oblastí. Aj preto sa rozhodli počas ďalšieho programového obdobia 2014-2020 naďalej podporovať diverzifikáciu fariem. Súčasťou týchto podpôr má byť zároveň podpora mladých a malých farmárov, ktorá má napomôcť tiež rozvoju rodinných fariem. Za týmto účelom sa rozhodli predstavitelia FAO vyhlásiť rok 2014 za medzinárodný rok rodinných fariem, ktoré majú načrtnúť možnosti prekonania krízy a posilnenia lokálnej ekonomiky.

Ako však uvádzajú mnohí farmári, určitou nevýhodou diverzifikácie je a určite aj navždy zostane práve jej tlak na diverzifikáciu ľudských zdrojov a schopnosti manažmentu riadiť širokú paletu činností, ktoré majú často od seba až príliš ďaleko. Táto nevýhoda môže značne ovplyvniť rozhodovanie predovšetkým malých a stredných farmárov, kde sa vedeniu farmy venuje obmedzený počet členov či už rodiny alebo podnikového vedenia, na ktorých sú tým pádom kladené väčšie požiadavky na odbornosť. Práve táto skutočnosť môže byť jedným z kameňov úrazu, prečo nie je na našom území až taký záujem o diverzifikáciu hlavne na strane väčších podnikov, ktoré vidia diverzifikáciu ako možnosť ďalšieho rozvoja podniku uplatniteľnú skôr u malých fariem s nízkou rozlohou a predovšetkým u rodinných fariem západnej Európy.

Nami vykonaná analýza závislosti úrovne diverzifikácie podnikov od rozlohy obhospodarovanej pôdy podnikom nás priviedla k záveru, že v podmienkach Nitrianskeho kraja nie sme schopní presne definovať veľkostnú skupinu podnikov zameraných na diverzifikáciu výroby uplatňovanú za účelom udržania životaschopného podniku. Nami použitý Herfindálov index celkovej diverzifikácie odhalil, že v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja je pomer medzi poľnohospodárskymi podnikmi diverzifikovanými a špecializovanými takmer rovnaký, takže existujú v podstate dve vyrovnané skupiny podnikov, z ktorých jedna polovica smeruje skôr k užšej špecializácii a tá druhá k širšej diverzifikácii svojich činností. Práve tá druhá bude mať pritom možnosť uchádzať sa aj o zdroje z nového programového obdobia EÚ 2014-2020 a skvalitniť tak svoje podnikanie a prispieť k ekonomickému rozvoju na slovenskom vidieku.

Literatúra

- [1] Analýza závislej intervalovej premennej Y na nezávislých intervalových premenných X. Viacnásobná regresia. [online]. [cit. 11.9.2014]. Dostupné na: <http://rimarcik.com/navigator/mr.html>.
- [2] European Commission. Agriculture, forestry and fisheries statistics. 2013 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 249 p. ISBN 978-92-79-33005-6.
- [3] Farm Diversified Activities: Benchmarking study 2002. Final report to DEFRA. [online]. 2002. [cit. 22.7.2011]. Dostupné na: <http://archive.defra.gov.uk/evidence/economics/foodfarm/reports/farmdiv/diversfullreport0.pdf>.
- [4] Hnilica, J. – Fotr, J.: Aplikovaná analýza rizika ve finančním managementu a investičním rozhodování. 1. vydanie. Praha: Grada. 2009. 262 s. ISBN 978-80-247-2560-4.
- [5] Kasprik, R.: Rationale Unternehmens- und Marketingplanung. Strategische, operative und taktische Entscheidungen. 1. vydanie. Heidelberg: Physica-Verlag. 2002. ISBN 3-7908-1433-4.
- [6] Kuehnle, E.: Objectives and Effects of Diversification in Large-scale Agricultural Businesses: Results of a Mail Survey in Eastern Germany. [online]. 2011. [cit. 26.1.2011]. Dostupné na: <https://www.uni-hohenheim.de/i410a/i3v/kuehnle.pdf>.
- [7] Luha, J.: Overovanie reprezentatívnosti výberového súboru. FORUM STATISTICUM SLOVACUM 5/2006. ISSN 1336 – 7420. SŠDS Bratislava 2006. Dostupné z: <http://www.ssds.sk/casopis/archiv/2007/fss0107.pdf>.
- [8] Návrh nariadenia o rozvoji vidieka – kompromisný návrh Rady EÚ – december 2012 (SJ). [online]. 2014. [citované 8.2.2014]. Dostupné na: <http://www.nsrv.sk/download.php?1016>.
- [9] Rowland, M.: Diversification in Agriculture. [online]. 2009. [cit. 9.12.2009]. Dostupné z: <http://www.defra.gov.uk/statistics/files/defra-stats-fbs-diversification-agriculture.pdf>.
- [10] Schöpe, M.: Diversifizierung in der Landwirtschaft. [online]. 2011. [cit. 2.11.2011]. Dostupné na: <http://www.ifo.de/portal/pls/portal/docs/1/1209164.PDF>.
- [11] Small farm viability today. [online]. [cit. 18.7.2011]. Dostupné na: http://www.traces.org/green/Course-marketing/1.0_Small_Frm_viability.pdf.
- [12] Smejkal, V. – Rais, K.: Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 3. rozšírené a aktualizované vydanie. Praha: Grada, 2010. 360 s. ISBN 978-80-247-3051-6.
- [13] Špička, J.: Řízení podnikatelských rizik v zemědělství. Informační studie. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. 2006. 58 s. ISBN 80-86671-36-4.
- [14] Zuzák, R. – Königová, M.: Krizové řízení podniku. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Praha: Grada, 2009. 256 s. ISBN 978-80-247-3156-8.

Došlo: 16. 9. 2014

Kontaktná adresa:

Ing. Veronika TÓTHOVÁ, PhD.

Centrum medzinárodných programov

Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tr. A. Hlinku 2

949 76 Nitra

e-mail: veronika.tothova@uniag.sk

Ing. Milan FILA, PhD.

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava, SR

e-mail: milan.fila@cvtisr.sk

Daniela Marcinčáková

Kvantifikácia medziregionálnych disparít v ekologickom poľnohospodárstve

The quantification of the regional disparities of the organic agricultural

Abstract *The contribution of by means of selected indicators of the performance ecological agriculture (land use and producers number in organic farming mode) analyzes the trends of organic farming in the world and in Europe. At the global level it analyses the status of organic agriculture in different continents of the world with regard to selected countries of the European continent. Using from selected indicators it defines and analyzes regional disparities under organic farming. Regional disparities it classifies using selected statistical indicators - mean, standard deviation, variance, coefficient of variation and the relative range of the data set.*

Key words *Regional disparities – organic agricultural – Common agricultural policy – ecology.*

Abstrakt Príspevok pomocou vybraných ukazovateľov výkonnosti ekologického poľnohospodárstva (výmera pôdy a počet producentov v režime ekologického poľnohospodárstva) analyzuje vývojové tendencie ekologického poľnohospodárstva vo svete a v Európe. Na celosvetovej úrovni definuje postavenie ekologického poľnohospodárstva na jednotlivých kontinentoch sveta s prihliadnutím na vybrané krajiny Európskeho kontinentu. Pomocou vybraných ukazovateľov definuje a analyzuje regionálne disparity v rámci ekologického poľnohospodárstva. Regionálne disparity klasifikuje pomocou vybraných štatistických ukazovateľov – aritmetický priemer, štandardná odchýlka, rozptyl variačný koeficient a relatívny rozsah dátového súboru.

Kľúčové slová Regionálne disparity – ekologické poľnohospodárstvo – Spoločná poľnohospodárska politika – ekológia

V súčasnosti sú klimatické zmeny požadované za jeden z najväznejších environmentálnych, spoločenských a hospodárskych problémov, pred ktorými ľudstvo stojí. Ako sa uvádza v materiáli EÚ, aj *poľnohospodárstvo aktívne prispieva k znečisťovaniu prostredia a je významným producentom dvoch skleníkových plynov – N₂O (oxid dusný) CH₄ (metán).* (EK, 2008). Okrem uvedených dôvodov, nemenej dôležitými determinantami rozvoja ekologického poľnohospodárstva z celosvetového hľadiska sú, ako uvádza Medalová (2006) *sú následky modernej poľnohospodárskej výroby a to nadprodukcia potravín zlej kvality, ohrozenie zdravia ľudí (rast alergií a civilizačných ochorení), narušenie ekologickej*

stability krajiny a vyludňovanie vidieka. A zároveň konštatuje, že intenzívne „priemyselné poľnohospodárstvo“ nie je trvalo udržateľné.

Charakteristickým rysom reformovanej Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP 2014 – 2020) by mala byť väčšia spravodlivosť a mala by byť viac ekologická. Očakáva sa vyššia transparentnosť SPP a vyššia účinnosť pomocou cieleného riešenia aktuálnych problémov v poľnohospodárstve EÚ. Nová reformovaná Spoločná poľnohospodárska politika je reakciou aj na čoraz častejšie výkyvy počasia v dôsledku klimatických zmien a je zároveň reakciou na znižujúcu sa potravinovú sebestačnosť EÚ. Hoci nezamestnanosť je vážny problém nie len EÚ, v únii sa prejavuje hlavne vo vidieckych oblastiach, preto nová poľnohospodárska politika obsahuje nové konkrétne opatrenia, ktorých cieľom je zvýšiť, resp. udržať zamestnanosť na vidieku minimálne na súčasnej úrovni. Jedným z riešení sa javí aj absorpcia nezamestnaných v dôsledku rastu ekologického poľnohospodárstva.

Vzhľadom na vyšší environmentálny charakter spoločnej poľnohospodárskej politiky, významne sa zvyšuje význam ekologického poľnohospodárstva. Je protipólom konvenčného hospodárenia na pôde, pričom cieľom je zachovať prirodzený vzťah človeka k prírode smerom k trvalej udržateľnosti krajiny. Ekologické poľnohospodárstvo má svoje nezanedbateľné miesto nie len v EÚ, ale na celom svete, má svoj význam a významným spôsobom prispieva ku uchovávaniu prirodzeného prostredia a ku zveľaďovaniu vidieckych oblastí. Napriek tomu aj v rámci ekologického poľnohospodárstva existujú regionálne disparity nie len v celosvetovom meradle, ale aj v rámci Európy.

Metodický postup

Údaje použité v príspevku boli čerpané z databázy Organic World (Global organic farming statistics and news), kde sa sumarizujú výsledky globálneho prieskumu o ekologickom poľnohospodárstve FiBL (Research Institute of Organic Agriculture) a IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Analyzujeme časový horizont rokov 2005 – 2012. Aplikujeme elementárnu analýzu časových radov pomocou aritmetického priemeru, štandardnej odchýlky a rozptylu. Regionálne disparity definujeme pomocou variačného koeficientu a pomocou ukazovateľa relatívny rozsah dátového súboru. *Hlavným cieľom príspevku je definovať stav v ekologickom poľnohospodárstve vo svete so zameraním na krajiny európskeho kontinentu. Parciálnym cieľom je definovať regionálne disparity v rámci ekologického poľnohospodárstva v Európe.*

Stav, resp. výkonnosť ekologického poľnohospodárstva analyzujeme pomocou ukazovateľov výkonnosti - výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva (ha) a počet registrovaných poľnohospodárov v režime ekologického poľnohospodárstva. V zmysle metodiky FiBL a IFOAM je výmera plochy obhospodarovanej v režime ekologického poľnohospodárstva definovaná ako podiel celkovej poľnohospodárskej využívannej pôdy a pôdy obhospodarovanej v režime ekologického poľnohospodárstva. Regióny, ktoré v príspevku analyzujeme, sú diferencované na základe kontinentálnych a štátnych hraníc. Vzhľadom na dostupnosť údajov, v rámci európskeho kontinentu analyzujeme 38 krajín Európy – Albánsko, Rakúsko, Belgicko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Česká Republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko,

Maďarsko, Island, Írsko, Taliansko, Litva, Lichtenštajnsko, Lotyšsko, Luxembursko, Macedónsko, Malta, Moldavsko, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko – európska časť, Slovenská republika, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Ukrajina a Spojené kráľovstvo.

Pre potreby príspevku, v rámci analýzy regionálnych disparít používame ukazovatele priemer (Mean), štandardná odchýlka (Standard Deviation), rozptyl (Variance), variačný koeficient (Coefficient of Variation) a relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j).

Stav ekologického poľnohospodárstva v EÚ definujeme pomocou popisných charakteristík časových radov a to pomocou charakteristík polohy a variability. Typickou charakteristikou polohy je *aritmetický priemer (Mean)*, ktorý vyjadruje podiel súčtu všetkých hodnôt v rade a ich počtu a možno ho definovať vzťahom:

$$\bar{y} = \frac{\sum_{t=1}^n y_t}{n}$$

Medzi primárne charakteristiky variability patrí *rozptyl (Variance)* a *štandardná odchýlka (Standard Deviation)*. *Rozptyl* vyjadruje priemer štvorca odchýlky od priemeru. Platí, že čím je rozptyl väčší, tým sa dáta viac odchyľujú od priemeru a vypočíta sa podľa vzťahu:

$$s_y^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{t=1}^n (y_t - \bar{y})^2$$

Štandardná odchýlka je odmocninou rozptylu $s_y = \sqrt{s_y^2}$ a vyjadruje priemerný rozdiel medzi každými dvomi hodnotami pri ignorovaní znamienok.

V príspevku analyzujeme regionálne disparity v ekologickom poľnohospodárstve v rámci krajín EÚ. Podľa Micháleka, A.(2012b) je možné analyzovať regionálne disparity viacerými spôsobmi. Jednoduchými štatistickými a vysoko vypovedateľnými sú metódy *štatistickej polarizácie* (Michálek, A., 2012b). V príspevku sme použili ukazovateľ *variačný koeficient (v)* a *dátovým súborom* sú dáta zahŕňajúce konkrétny ukazovateľ, resp. *observačná jednotka*, tzn. výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva a počet producentov v režime ekologického poľnohospodárstva v jednotlivých krajinách.

Variačný koeficient (v) vyjadruje relatívnu mieru disperzie, ktorá je odvodená od štandardnej odchýlky a definujeme ho ako pomer štandardnej odchýlky a priemeru dátového súboru. Ukazovateľ vypočítame podľa nasledujúceho vzťahu:

$$v = \frac{\sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2}{n}}}{\bar{x}}; 0 \leq v < \infty$$

Kde n je počet observačných jednotiek, x_j je hodnota ukazovateľa x v observačnej jednotke j a $\bar{x}$ je aritmetický priemer jednotlivých hodnôt ukazovateľa x_j .

Pomerne jednoduchým ukazovateľom, ktorý má však významnú vypovedaciu schopnosť je ukazovateľ *relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j)*, ktorý je daný pomerom rozdielu

maximálnej a minimálnej hodnoty ukazovateľa x_j k priemeru dátového súboru. Vypočítame ho pomocou vzťahu:

$$Qx_j = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{\bar{x}}; 0 \leq Qx_j < \infty$$

Vlastná práca

Ekologické poľnohospodárstvo sa začalo naplno rozvíjať v deväťdesiatych rokoch 20. storočia, a v posledných rokoch zaznamenávame jeho dynamický rozvoj. Ekologické poľnohospodárstvo predstavuje jednu z možností ochrany životného prostredia a jeho význam sa zvyšuje z dôvodu čoraz intenzívnejších prejavov výkyvov počasia. Poľnohospodárstvo ako také má svoj význam, ale jeho transformovaný variant v podobe ekologického poľnohospodárstva otvára nové možnosti socio-ekonomického rozvoja krajín a regiónov.

Ekologická poľnohospodárska výroba je špeciálnym systémom poľnohospodárskej produkcie riadeným jednoznačnými pravidlami zabezpečujúcimi komplexný systém manažmentu primárnej poľnohospodárskej výroby na poľnohospodárskych farmách a následného spracovávania ekologických produktov na biopotraviny a biokrmivá. (Schlosserová, J. – Juršík, J., 2009).

Z pohľadu poľnohospodárstva je rok 2014 charakteristický dvomi významnými udalosťami a to novou platnou Spoločnou poľnohospodárskou politikou a Programom rozvoja vidieka na roky 2014 – 2020. Oba dokumenty priamo súvisia s rozvojom ekopoľnohospodárstva a významným spôsobom sa podieľajú na jeho organizovaní a fungovaní. Charakteristickým znakom reformovanej SPP je vyšší stupeň ekologizácie, hlavne z dôvodu už citeľných klimatických zmien. Hlavné opatrenia SPP možno zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- Ekologizácia – 30% priamych platieb by mali byť naviazané na dodržiavanie poľnohospodárskych postupov priaznivých pre životné prostredie. Jedná sa o diverzifikáciu plodín, udržiavanie TTP a zachovanie 5%, neskôr 7% oblastí ekologického významu od roku 2018, prípadne ďalšie opatrenia považované za rovnocenné z hľadiska priaznivých účinkov na životné prostredie,
- aspoň 30% z rozpočtu programov na rozvoj vidieka sa bude musieť prideliť agroenvironmentálnym opatreniam, pomoci biologickému poľnohospodárstvu alebo projektom spojených s investíciami alebo inovačnými opatreniami priaznivými pre životné prostredie.
- agroenvironmentálne opatrenia budú posilnené a budú musieť byť doplnkom postupov podporovaných v rámci ekologizácie, ale zároveň musí byť garantované, že nedochádza ku dvojitému financovaniu.

Ekologické poľnohospodárstvo má v PRV 2014 – 2020 samostatnú kapitolu, pretože aj takouto formou sa významným spôsobom dosahuje rozvoj vidieckych oblastí, napr. prostredníctvom zvyšovania vidieckej zamestnanosti, či udržiavaním prirodzeného krajinného prostredia.

V rámci PRV sa poskytujú podpory na konverziu na ekologické poľnohospodárstvo a platby na udržanie ekologického poľnohospodárstva. Ich hlavným cieľom je podpora biodiverzity poľnohospodárskej krajiny, zníženie dopadov poľnohospodárskej produkcie na životné prostredie a podpora produkcie zdravých potravín. Jednotlivé podpory majú podobu neziskovej kompenzačnej platby na hektár poľnohospodárskej pôdy v závislosti od jednotlivých druhov pozemkov.

Všetkým opatreniam, ktorým sme sa doposiaľ venovali, sú opatreniami aktívne praktikovanými v krajinách Európskej únie. Nami vykonaná analýza disparít v ekologickom poľnohospodárstve zahŕňa krajiny, ktoré sa nachádzajú na európskom kontinente, teda patria tu aj nečlenské krajiny, ktoré majú vlastnú autonómnu poľnohospodársku politiku.

Pojem *disparita*, resp. *rozdiel*, *nerovnosť* je v súčasnom období veľmi frekventovaný, pretože sa v čoraz väčšej miere začínajú prejavovať nevýhody, resp. významné rozdiely medzi jednotlivými regiónmi. *Región* možno klasifikovať z rôznych hľadísk. Najjednoduchšie možno regióny klasifikovať na regióny *subnacionálne*, *supranacionálne* a *transnacionálne*. (Maier, G. – Todtling, F., 1998). Pre potreby príspevku pracujeme so *supranacionálnymi* regiónmi, teda takými územnými celkami, ktoré sú vymedzené štátnymi hranicami, resp. kontinentálnymi hranicami. Analyzujeme regionálne disparity v rámci ekologického poľnohospodárstva a to z dôvodu, že ochrana životného prostredia, resp. aktívne uplatňovanie procesov nepoškodzujúcich prostredie má svoj význam najmä v súčasnosti, kedy je možné sledovať významné klimatické zmeny, ktoré sa prejavujú čoraz častejšie.

Zmeny v klíme sa prejavujú nepredvídateľnými výkyvmi počasia, čo spôsobuje významné straty nie len v poľnohospodárstve, ale v ekonomikách štátov ako celku. Aj časté prejavy klimatických zmien, hoci nie len ony, majú významný podiel na existencii regionálnych rozdielov. *Regionálne disparity sú parciálnou časťou priestorových disparít zameraných na výskum najfrekventovanejšie skúmaných nerovností medzi vopred vyčlenenými územnými jednotkami – regiónmi*. (Michálek, A., 2012a). Autor zároveň tvrdí, že *disparita sa vzťahuje na tie charakteristické črty, ktoré majú exaktne vytýčený spoločenský (morálny, politický) obsah*. Michálek, A. (2012a) ďalej hovorí, že spoločným znakom definícií regionálnych disparít je, že všetky regionálnu disparitu chápu ako *nerovnosť medzi sledovanými regionálnymi jednotkami*.

V príspevku analyzujeme disparity existujúce v rámci ekologického poľnohospodárstva. Hoci sa problematika klimatických zmien spomína čoraz častejšie, celosvetové regionálne disparity v ekopoľnohospodárstve existujú a vidíme rozdiely aj v rámci jednotlivých štátov. To môže priamo súvisieť aj s existenciou krajín, resp. neexistenciou v jednotlivých štátnych zoskupeniach a organizáciách. V prípade Európy možno spomenúť Európsku úniu, ktorá v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky naznačuje podporu ekologizačných aktivít.

Nemožno však nespomenúť definíciu OECD, ktorá definuje regionálnu disparitu ako *významný rozdiel medzi bohatými a chudobnými v rámci jednej krajiny, ako aj medzi jednotlivými krajinami navzájom*. (OECD, 2011). Danú definíciu uvádzame z dôvodu, že cielená ochrana životného prostredia je drahá. Pre chudobné krajiny je typické, že ekologizácia nie je prvoradá, ale v rámci podnikových procesov sa uplatňujú lacné varianty, ktoré sú často krát poškodzujú okolitú krajinné prostredie. Na druhej strane konvenčné

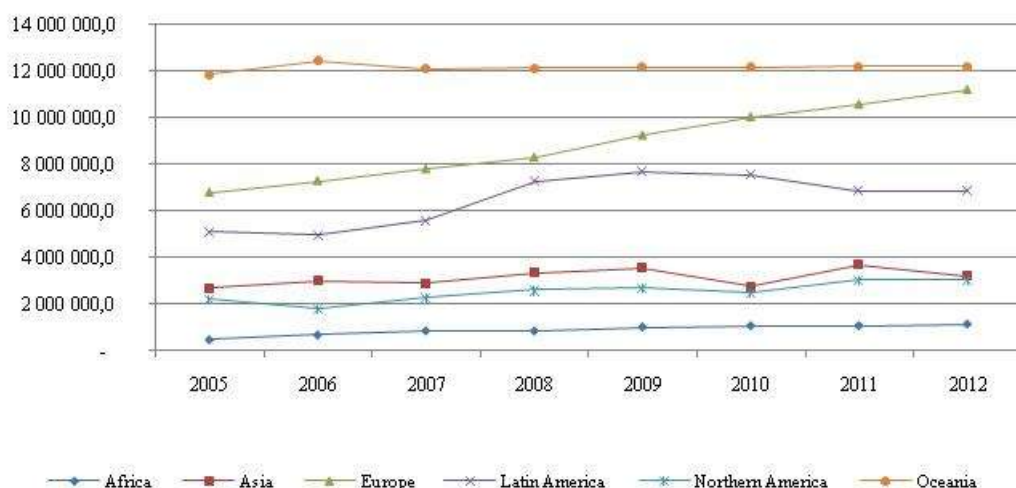
poľnohospodárstvo si vyžaduje aj používanie pesticídov, zavlažovacích mechanizmov a iných prostriedkov s cieľom zvýšiť priemerné výnosy z pôdy, práve pre chudobnejšie regióny sa uvedené praktiky stávajú nedostupnými, čím sú producenti nútení pestovať ekologicky.

Ako ukazuje graf 1, najvyššia hektárová výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva v rokoch 2005 – 2012 bola v oceánskej oblasti (priemerne 12, 134 mil. ha), v Európe (priemerne 8,874 mil. ha) a v Latinskej Amerike (priemerne 6,466 mil. ha). Najnižšia hodnota ukazovateľa za uvedené obdobie bola zaznamenaná v Afrike (priemerne 0,901 ha), čo je vysvetliteľné klimatickými pomermi na danom kontinente.

Vývoj výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v rokoch 2005 – 2012 (ha)

Development of land area in organic agriculture mode in the world during years 2005 – 2012 (ha)

Graf 1

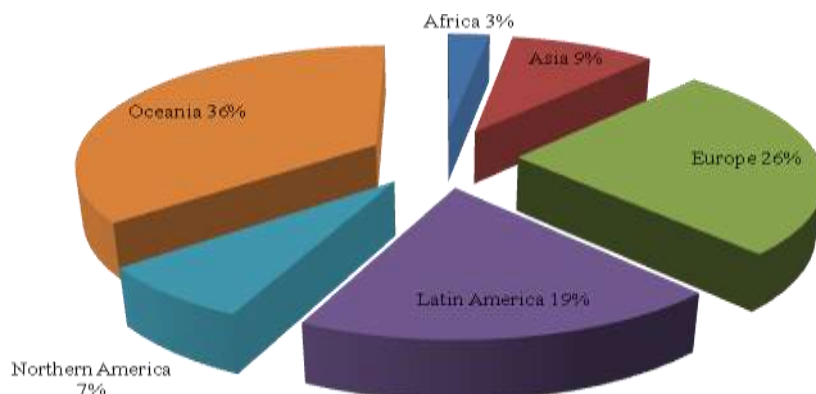
Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Jediným kontinentom, kde bol zaznamenaný trvalý rast výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva, bola Európa. Priemerné tempo rastu výmery pôdy v hektároch v režime ekologického poľnohospodárstva za dané obdobie bolo 7,45 %, čo je významné v porovnaní s ostatnými kontinentálnymi regiónmi. Jediným kontinentom, ktorý zaznamenal vyššie priemerné tempo rastu ako Európa, je Afrika (13,75 %), čo možno odôvodniť významným rastom výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva medzi rokmi 2008 – 2009 (o 171 029,7 ha). Priemerné tempo rastu výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva klasifikuje ostatné kontinenty v nasledujúcom poradí – Severná Amerika (5,58 %), Latinská Amerika (5,03 %), Ázia (4,12 %) a Oceánia (0,44 %).

Priemerná percentuálna výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v ha

The average percentage of land area in organic agriculture mode in the world in ha

Graf 2

Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Najvhodnejšími ukazovateľmi pre analýzu disparít ako takých sú ukazovatele variability, ktoré zjednodušene vyjadrujú, ako ďaleko od strednej hodnoty sú rozptýlené hodnoty náhodnej premennej. Regionálne disparity sme analyzovali prostredníctvom viacerých ukazovateľov a musíme konštatovať, že dosiahnuté výsledky sa mierne odlišujú, čo možno odôvodniť rôznymi metodikami ich výpočtu.

Pre potreby príspevku sú smerodajnými ukazovateľmi variačný koeficient (Coefficient of Variation) a relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j). Súhrnne možno konštatovať, že čím vyššie hodnoty ukazovatele dosahujú, tým vyššie sú regionálne disparity a naopak. Ako ukazuje tabuľka 1, variačný koeficient ako aj ukazovateľ Qx_j kolidujú, ale celkovo od roku 2005 dochádza ku vzájomnému približovaniu v rámci ekologického poľnohospodárstva ku vzájomnému medzikontinentálnemu približovaniu a znižovaniu regionálnych disparít.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v rokoch 2005 - 2012

Analysis of the regional disparities of indicator land area in organic agriculture in the world in the years 2005 – 2012

Tab. 1

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
mean	5,17	5,02	5,25	5,74	6,05	6,00	6,23	6,26
Standard Deviation	4,32	3,94	3,80	3,85	3,93	4,15	4,04	4,19
Variance	18,69	15,54	14,42	14,79	15,45	17,23	16,29	17,55
Coefficient of Variation	0,84	0,79	0,72	0,67	0,65	0,69	0,65	0,67
Qx_j	2,19	2,34	2,14	1,96	1,84	1,84	1,78	1,76

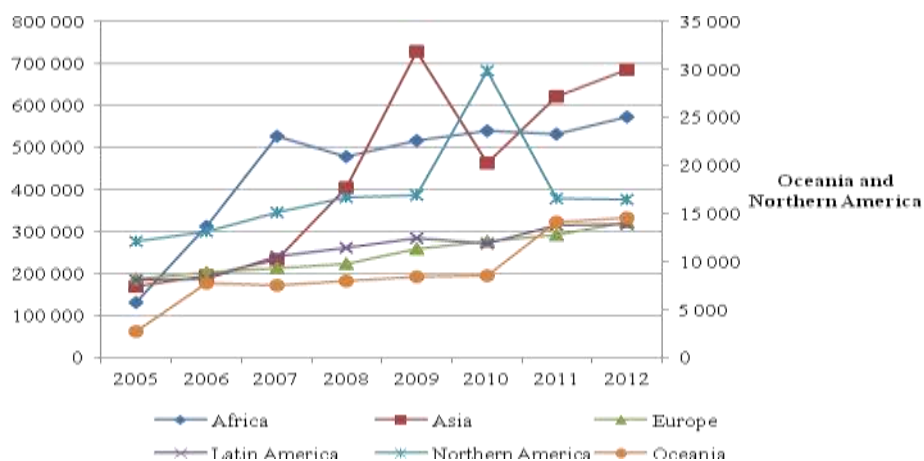
Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Počet producentov hospodáriacich v podmienkach ekologického poľnohospodárstva kolíše, ale celkovo má rastúci trend (pozri graf 3). Jediným kontinentom, na ktorom počet producentov v režime ekologického poľnohospodárstva poklesol, je Severná Amerika a v roku 2012 (16 470) ich počet poklesol takmer na úroveň roku 2005 (12 111). Kontinent dosiahol svoje maximum v roku 2010 (29 860).

Vývoj počtu producentov v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v rokoch 2005 – 2012

Development of producer number in organic agriculture in the world in the years 2005 - 2012

Graf 3

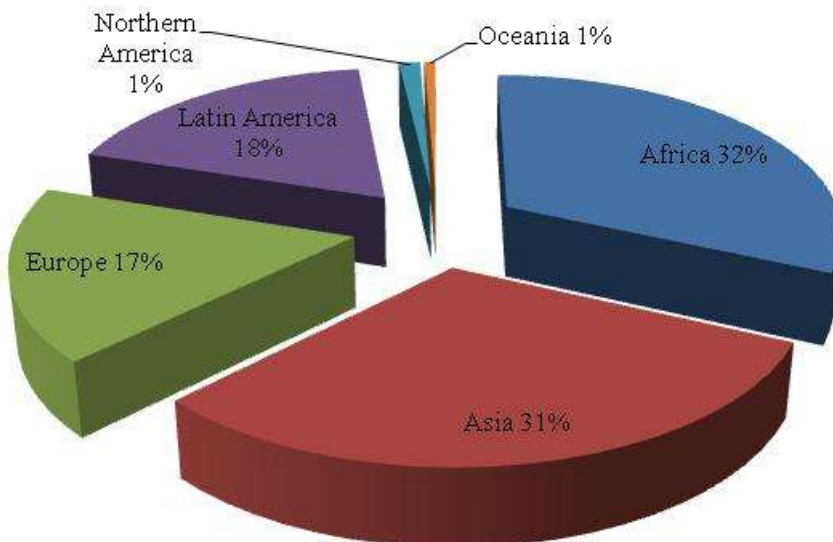
Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Hodnotenie priemerného počtu producentov v režime ekologického poľnohospodárstva indikuje, že ich najvyššie zastúpenie je v Afrike (32 %), v Ázii (31 %) a v Latinskej Amerike (18 %), čo priamo súvisí s významným rastom výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva v regiónoch. Situáciu možno odôvodniť nižším sociálnym postavením obyvateľstva uvedených kontinentov a úrovňou ich bohatstva. Chudobnejšie obyvateľstvo nie je dostatočne finančne zabezpečené, aby mohlo pri pestovateľskej činnosti uplatňovať chemické spôsoby ochrany, a preto sú často krátko prinútení pestovať „ekologicky“.

Priemerný percentuálny podiel počtu producentov v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v rokoch 2005 – 2012

The average percentage of producer number in organic agriculture in the world in the years 2005 – 2012

Graf 4

Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

V Európe naopak vzhľadom k sociálnemu statusu a úrovni bohatstva obyvateľov kontinentu, len 17 % poľnohospodárov hospodári v režime ekologického poľnohospodárstva. Uvedený stav je ale v rozpore s politikou EÚ v oblasti Spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktorá má byť viac ekologická a jej cieľom má byť hlavne ochrana životného prostredia.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa počet producentov v režime ekologického poľnohospodárstva vo svete v rokoch 2005 - 2012

Regional disparities analysis of number of producer indicator in organic agriculture in the world during the years 2005 - 2012

Tab. 2

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
mean	1,15	1,53	2,06	2,32	3,02	2,65	2,99	3,21
Standard Deviation	0,78	1,09	1,74	1,77	2,58	1,98	2,31	2,52
Variance	0,61	1,19	3,02	3,13	6,65	3,92	5,31	6,37
Coefficient of Variation	0,68	0,71	0,84	0,76	0,85	0,75	0,77	0,79
Qxj	1,61	1,99	2,52	2,02	2,39	2,01	2,03	2,09

Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Na základe analýzy regionálnych disparít v rámci počtu producentov hospodáriacich v režime ekologického poľnohospodárstva možno konštatovať, že medzikontinentálne rozdiely kolíšu a svoje maximum dosiahli v rokoch 2007 (Qx_j – 2,52, Coefficient of Variation – 0,84) a 2009 (Qx_j – 2,39, Coefficient of Variation – 0,85), naopak svoje minimum ukazovatele

dosiahli v roku 2005 ($Qx_j - 1,61$, Coefficient of Variation – 0,68). Na základe vývojových tendencií oboch ukazovateľov indikujeme zvyšovanie medziregionálnych rozdielov.

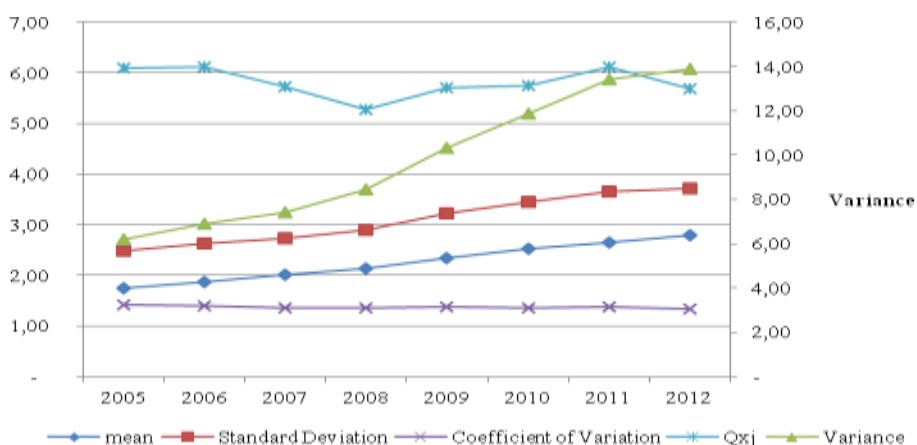
Parciálnym cieľom príspevku je zadefinovať regionálne disparity v rámci ekologického poľnohospodárstva v Európe. Je to hlavne z dôvodu, že ekologické poľnohospodárstvo sa v posledných rokoch ukazuje ako jedna z možností, ako aspoň čiastočne prispieť ku ochrane životného prostredia. Predmetom analýzy regionálnych disparít bolo 38 krajín Európy a kritérium klasifikácie jednotlivých regiónov boli štátne hranice, teda územné členenie regiónov. Bola vykonaná identická analýza, ako v prípade analýzy disparít v rámci ekologického poľnohospodárstva vo svete.

Z pohľadu európskeho kontinentu možno konštatovať (pozri graf 5), že od roku 2005 dochádza ku intenzívnemu zvyšovaniu výmery pôdy obhospodarovanej v režime ekologického poľnohospodárstva. Vedúce postavenie tu má Španielsko, kde sa za uvedený časový horizont v režime ekologického poľnohospodárstva udržiava priemerne 11,6 mil. ha pôdy. Nasleduje Taliansko (11,1 mil. ha), Nemecko (9,2 mil. ha), Francúzsko (7,2 mil. ha), Spojené kráľovstvo (6,6 mil. ha) a Rakúsko (5,1 mil. ha). Jedná sa o staré členské krajiny EÚ, ktorých výkonnosť ekonomík je podstatne vyššia, ako v ostatných európskych krajinách, kde je dosahovaná úroveň bohatstva krajiny podstatne nižšia.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa výmera pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva v Európe v ha v rokoch 2005 - 2012

Analysis of the regional disparities of indicator land use in organic agriculture in the Europe in ha in the years 2005 - 2012

Graf 5

Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

Slovenská republika ekologicky obhospodaruje priemerne 1,4 mil. ha pôdy, čo je v porovnaní s výmerou poľnohospodárskeho pôdneho fondu, nie zanedbateľná výmera. Na základe uvedeného faktu, nemožno úroveň bohatstva krajiny označiť ako jediný determinant „ochoty“ obyvateľov krajiny ekologicky pestovať, ale je to podmienené aj celkovou územnou rozlohou krajiny, ako aj výmerou dostupného a hlavne zodpovedajúceho pôdneho fondu, čo je podmienené aj klimatickými pomermi v krajine, históriou, kultúrou a zvyklosťami krajiny.

Pôsobením uvedených faktorov, sa krajina ako taká vyformuje a vytvára si aj svoju špecializáciu a zameranie, čo nemusí byť poľnohospodárstvo, ale aj priemysel.

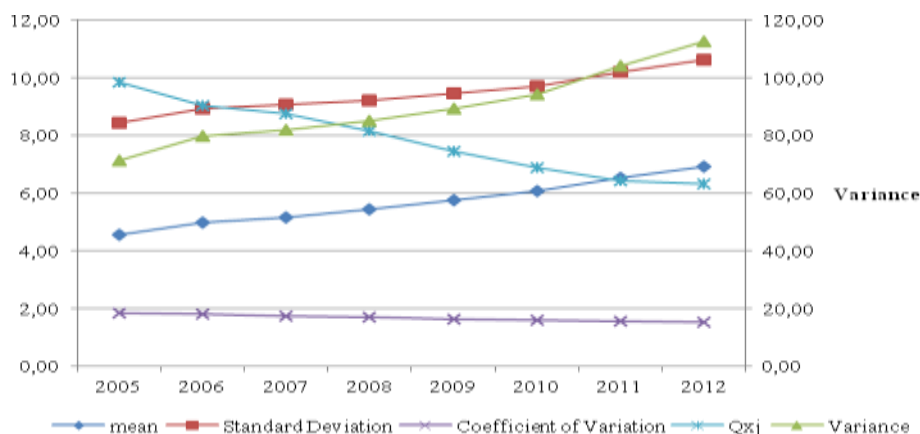
Ako sme už uviedli, smerodajnými ukazovateľmi výsledkov analýzy sú ukazovatele variačný koeficient a relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j). Vývojové tendencie oboch ukazovateľov naznačujú kolísanie, regionálnych disparít. Hodnoty ukazovateľov v roku 2012 (Coefficient of Variation – 1,37; Qx_j – 5,81), v porovnaní s rokom 2005 (Coefficient of Variation – 1,42; Qx_j – 6,09), dokazujú pokles regionálnych rozdielov.

Stav producentov hospodáriacich v režime ekologického poľnohospodárstva má za sledovaný časový horizont rokov 2005 – 2012 rastúci trend, čo možno hodnotiť pozitívne. Ďalej musíme konštatovať, že počet producentov v jednotlivých krajinách Európy a nevyvíja priamoúmerne počtu výmery v režime ekologického poľnohospodárstva.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa počet producentov v režime ekologického poľnohospodárstva v Európe v rokoch 2005 - 2012

Analysis of the regional disparities of indicator of producers number in organic agriculture in the Europe in the years 2005 - 2012

Graf 6

Prameň: FiBL – IFOAM, vlastné úprava
Source: FiBL – IFOAM, own modification

V porovnaní s analýzou priemernej výmery poľnohospodárskej pôdy obhospodaruwanej v režime ekologického poľnohospodárstva, kde si prvenstvo udržiava Španielsko, z pohľadu počtu producentov, má vedúce postavenie Taliansko (48,77 tis.). Španielsko je druhé v poradí (23,53 tis.), nasleduje Grécko (22 tis.), Rakúsko (20,89 tis.), Nemecko (20,2 tis.), Francúzsko (16,62 tis.) a Poľsko (16,27 tis.).

Analýza regionálnych disparít ukázala, že od roku 2005 ($Qx_j = 9,83$) do roku 2012 ($Qx_j = 6,33$) dochádzalo ku intenzívnemu znižovaniu regionálnych disparít v počte producentov hospodáriacich v režime ekologického poľnohospodárstva.

Záver

EÚ si plne uvedomuje existenciu klimatických zmien, ale napriek tomu, že Európske spoločenstvo sa prostredníctvom Spoločnej poľnohospodárskej politiky snaží uplatňovať

agroenvironmentálne postupy, na druhej strane stojí ostatná časť sveta. Tak možno konštatovať, že „ekológia“ je asymetrická a aj toho dôvodu celkové efekty „ekológie“ sa ukazujú neefektívne a máloúčinné.

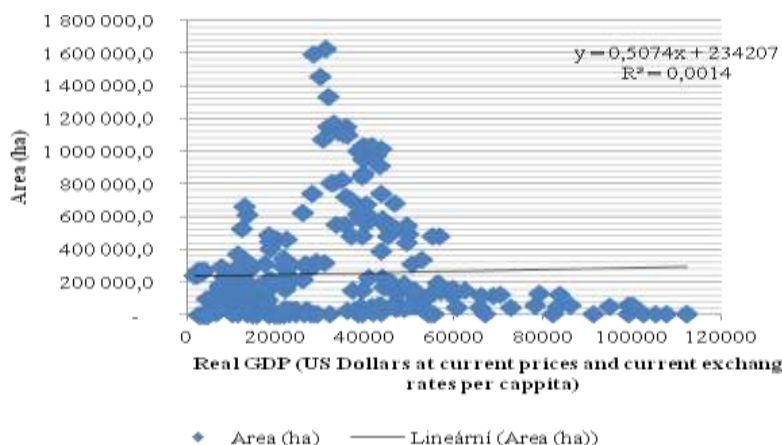
Poľnohospodárstvo sa môže aktívne podieľať na ekoopatreniach a to napr. premenou živočíšneho odpadu na bioplyn. Ďalej redukciou systému orby sa môže zvýšiť schopnosť poľnohospodárskej pôdy viazať uhlík a v neposlednom rade sa poľnohospodárstvo môže vo významnej miere podieľať na tvorbe obnoviteľných zdrojov energie a bioproduktov. CO₂ (oxid uhličitý) ako jeden zo skleníkových plynov je možné odobrať z pôdy šetrnými poľnohospodárskymi postupmi, ako je ekologické poľnohospodárstvo, redukované systémy orby, ktoré redukujú premiestňovanie zeminy, pestovanie proteinových plodín, výsadba živých plotov, udržiavanie TTP či premena ornej pôdy na trávnaté plochy.

Hoci by sme mohli predpokladať, že práve úroveň bohatstva krajín Európy je hlavným determinantom ochoty obyvateľstva krajín pestovať „ekologicky“, výstupy regresnej analýzy vplyvu hrubého domáceho produktu a výmery pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva ukazujú, že bohatstvo krajiny vôbec nemá vplyv na ekologický charakter krajiny. Príčinu je nutné hľadať nie v ekonomickom postavení krajiny, ale skôr v historickom kontexte a mentalite obyvateľstva krajiny.

Vplyv reálneho HDP na výmeru pôdy v režime ekologického poľnohospodárstva v Európe v ha v rokoch 2005 - 2012

Impact real GDP of land use in organic agriculture in the Europe in ha in the years 2005 - 2012

Graf 7

Prameň: FiBL – IFOAM, UNCTAD, vlastné úprava

Source: FiBL – IFOAM, UNCTAD, own modification

Nami vykonaná analýza regionálnych disparít v rámci ekologického poľnohospodárstva vo svete a v Európe poukázala na to, že síce celkovo dochádza ku znižovaniu disparít v ekologickom poľnohospodárstve, ale ukazuje sa, že ekologické opatrenia v poľnohospodárstve nie sú dostatočné.

Zmeny v klíme sa stále viac prejavujú, čo nie je dôsledok súčasného pôsobenia ľudstva, ale skôr jeho minulej činnosti. Javy súčasnosti sú len dôsledkom rozmachu industrializácie a príliš dlhý čas ľudstvu trvalo, kým si uvedomilo, že je nutné zastaviť, resp. alebo aspoň minimálne zmierniť dôsledky konzumného života človeka.

Literatúra

- [1]EK. Politická dohoda o novom smerovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky: Podrobné znenie (Tlačová správa 26.6.2013). [online] [cit. 2013-07-22] Dostupné z: europa.eu/rapid/press-release_IP-13-613_sk.pdf.
- [2]Európska Komisia, Generálne riaditeľstvo pre poľnohospodárstvo a Rozvoj vidieka Poľnohospodárstvo EÚ – riešenie problémov vyplývajúcich z klimatických zmien 2008. [online] [cit. 2014-08-15] Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/index_sk.htm.
- [3]<http://unctad.org/en/pages/Statistics.aspx>
- [4]MAIER, G. – TODTLING, F. *Regionálna a urbanistická ekonomika 2. Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava: ELITA, 1998. 314 s. ISBN 80-8044-049-2.
- [5]MEDALOVÁ, K. Čo je a čo nie je ekologické poľnohospodárstvo? In *Ďalekohľad*, vol. 9 (3), 2006. p. 5 – 8. ISSN 1336-4642. [online] [cit. 2014-08-15] Dostupné z: <http://www.infovek.sk/predmety/enviro/index.php?k=73>.
- [6]MICHÁLEK, A. Teoreticko – konceptuálne východiská výskumu priestorových a regionálnych disparít. In *Acta geographica universitatis cemenianae*. vol. 56 (1), 2012. p. 25 – 43. ISSN 1338-6034.
- [7]MICHÁLEK, A. Vybrané metódy merania regionálnych disparít. In *Geographical Journal*. vol. 64 (3), 2012. p. 219 – 235. ISSN 0016-7193.
- [8]MPSR Program rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2014 – 2020: Podrobné znenie (Oznámenie o rozsahu hodnotenia strategického dokumentu „Program rozvoja vidieka SR na programové obdobie 2014 – 2014“). [online] [cit. 2013-07-22] Dostupné z: <http://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/program-rozvoja-vidieka-sr-na-programovacie-obdobie-2014-2020>.
- [9]OECD Regions at a Glance 2011. [online] [cit. 2013-02-10] Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2011-en.
- [10] SCHLOSSEROVÁ, J. – JURŠÍK, J. *Ekologické poľnohospodárstvo*. Košice: Inštitút vzdelávania veterinárnych lekárov v Košiciach, 2009. 88 pp. ISBN 978-80-89280-26-1.
- [11] www.organic-world.net

Došlo: 18. 8. 2014

Kontaktná adresa

Ing. Daniela Marcinčáková, PhD.

Centrum vedecko-technických informácií SR,

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava, SR

e-mail: daniela.marcinakova@cvtisr.sk

Príhovor

K životnému jubileu profesora Vladimíra Gozoru

Dr.h.c. prof. mpx.h.c. prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD.(1949) je absolventom Prevádzkovo-ekonomickej fakulty Vysokej školy poľnohospodárskej v Nitre. Vedeckú hodnosť CSc. získal v roku 1977 v odbore odvetvové a prierezové ekonomiky a v roku 1982 bol vymenovaný za docenta v odbore všeobecná ekonomika. V roku 1997 bol menovaný za univerzitného profesora v odbore prevádzka a ekonomika poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov. Je Dr.h.c. na Univerzite Sv. Štefana v Gödöllő v Maďarsku a prof.h.c. na Českej zemědělskej univerzite v Prahe, na Bieloruskej štátnej technickej univerzite v Minsku a na ALMAMER. Wyzsa szkola vo Warszawie. Je zaslúžilým členom a vizitujúcim profesorom na Wyższej szkole ekonomicznej v Stalowej Woli. Od roku 2000 je akademikom Medzinárodnej akadémie organizačných a riadiacich vied v Bielorusku a čestným členom Bieloruskej spoločnosti na ochranu prírody.

Vo svojej profesionálnej kariére vykonával funkcie vedúceho katedry, prodekana a dekana Fakulty ekonomiky a manažmentu a dekana Fakulty európskych štúdií a regionálneho rozvoja Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Od augusta roku 2008 je profesorom na vysokej škole ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave kde vykonáva funkciu riaditeľa Ústavu ekonómie a manažmentu. Svoje manažérske zručnosti úspešne využíval aj v riadení obchodných spoločností, vedecko-výrobných, pracovných a záujmových združení, pri kreovaní účelových štábov a nových podnikateľských subjektov. Vyše 30 rokov stál na čele projektových a expertných skupín, racionalizačných a inovačných kolektívov zameraných na reštrukturalizáciu a revitalizáciu zaostávajúcich podnikov. Od roku 2011 stojí na čele Inštitútu manažérskej ekonomiky o.s. Litoměřice.

Počas svojej pedagogickej praxe založil a garantoval 8 študijných programov a špecializácií, 8 nových študijných predmetov orientovaných na podnikanie, podnikový manažment, manažment verejnej správy, projektový manažment a krízový manažment. Viedol záverečné bakalárske, diplomové práce a postgraduálne práce stovkám študentov na dennom a externom štúdiu. Pod jeho vedením úspešne ukončilo vedeckú prípravu 20 doktorandov, 2 sú pred obhajobou a 1 je ešte vo vedeckej príprave. Úspešne sa habilitovalo 5 docentov. V rámci špecializovaných foriem výučby ukončilo másterské štúdium 9 frekventantov a 260 rekvalifikantov. Iniciatívne plnil úlohy ako člen početných vedeckých a redakčných rád, člen inauguračných, habilitačných a dizertačných komisií doma i v zahraničí.

Profesor Gozora je skúseným a osvedčeným odborníkom v manažérskej praxi s vysokým stupňom kreativity a zodpovednosti. Vo vedecko-výskumnej činnosti sa zameriaval na uplatňovanie priemyslových foriem organizácie práce a riadenia agropotravinárskych podnikov. Úspešne rozvinul teóriu organizácie pracovných režimov. Je autorom metodiky tvorby modelov a typových projektov organizácie strojových komplexov v poľnohospodárstve, metodológie projektových prác a tvorby projektových organizačných

štruktúr, metodiky tvorby komplexných racionalizačných brigád a účelových štábov v poľnohospodárskych podnikoch ako aj veľkostných parametrov malých a stredných podnikov v rezorte pôdohospodárstva. Identifikoval a stanovil váhy determinantov nerovnovážnych stavov vonkajšieho a vnútorného prostredia podnikateľských subjektov a indikátorov ekonomických nerovnováh v agropotravinárskom sektore.

Od roku 1990 sa zameriaval na modelovanie a projektovanie efektívnych podnikateľských štruktúr a na formulovanie konkurencieschopnosti v potravinovom reťazci, na riešenie krízových stavov v malých a stredných podnikoch. Sformuloval východiská pri riešení regionálnych disparít v ekonomickom a sociálnom prostredí a definoval funkcie a prvky kritických infraštruktúr podnikateľských subjektov a obcí. Odporučil indikátory kritických infraštruktúr a ekonomickej bezpečnosti malých a stredných podnikov v špecifickom prostredí.

Výsledky projektov sa využili pri tvorbe koncepcií rozvoja poľnohospodárstva SR do roku 2007, pri reštrukturalizácii a ozdravení podnikovej ekonomiky vo vyše 60 agropodnikateľských subjektov a pri rozvoji okresov Nové Zámky, Nitra, Topoľčany, Senica, Liptovský Mikuláš, Bardejov a Rožňava.

Účasť v medzinárodných projektoch sa prejavila v rozšírení medzinárodnej spolupráce, pri rozvoji cezhraničnej spolupráce o aktivovaných spoločenských ekologických a environmentálnych Slovensko-Poľských projektov.

Prof. Gozora je autorom a spoluautorom 117-tich zlepšovacích návrhov a tematických úloh v podnikovej praxi, úspešným riešiteľom inštitucionálneho výskumu (22 projektov), domácich grantových projektov VEGA a KEGA (3 projektov) a 12-tich zahraničných projektov. Za túto činnosť bol už v roku 1984 poctený titulom „Zaslúžilý zlepšovateľ MŠVaŠS SR“ a v roku 1985 titulom „Vynikajúci pracovník MPa VŽS SR“.

Svoju vysokú odbornosť uplatňuje ako člen vedeckých rád, pedagogických orgánov a komisií vysokých škôl doma i v zahraničí, je členom redakčných rád vedeckých časopisov a pôsobí ako člen viacerých komisií Ministerstva pôdohospodárstva SR. Od roku 1999 je členom Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied, v ktorej od roku 2000 zastáva funkciu predsedu Odboru ekonomiky a manažmentu a od roku 2010 je členom Predsedníctva Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied.

Mimoriadne schopnosti prof. Gozoru dokazuje aj množstvo jeho publikácií. Je autorom 7 vysokoškolských učebníc, 27 monografií a odborných knižných publikácií a 24 dočasných učebných textov. Okrem toho je autorom a spoluautorom 24 ďalších publikácií a niekoľkých stoviek vedeckých a odborných článkov, 5-tich scenárov odborno-populárnych filmov a 5-tich scenárov expozícií výstav Mladá veda na SCPV Agrokomplex v Nitre.

Za svoju vedeckú a pedagogickú činnosť, ale i ďalšie spoločenské aktivity bol menovaný opakovane ocenený mnohými štátnymi, akademickými, výskumnými a spoločenskými inštitúciami doma i v zahraničí ako uznanie jeho profesného, ľudského i občianskeho prínosu. Celoživotné dielo prof. Gozoru bolo v roku 2007 ocenené v 10. Ročníku Vedec roka SR 2006 čestným uznaním za vynikajúce výsledky dosiahnuté pri riešení úloh výskumu s vývoja v SR a za vynikajúce výsledky dosiahnuté v rámci medzinárodnej

spolupráce, ktoré sa uplatnili v hospodárskej a spoločenskej praxi SR, alebo významne prispeli k rozvoju poznania v celosvetovom meradle“.

V novembri 2013 Minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky ocenil prof. Gozoru „Malou medailou Samuela Mikovíniho za prínosy v oblasti vedy a techniky v zahraničí“ a to za mimoriadny teoretický a praktický prínos pri riešení problémov v podnikovo-hospodárskej základni v pôsobnosti MPa RV SR, MH SR a vo verejnej správe Slovenskej republiky, celoživotnú vedecko-výskumnú a pedagogickú činnosť a medzinárodnú spoluprácu.

Do ďalšieho života želáme profesorovi Gozorovi pevné zdravie a šťastie v rodine, na pracovisku a veľa osobných a pracovných úspechov.

prof. Ing. Viera Cibáková, CSc.
rektorka VŠEMVS v Bratislave

Informácie zo sveta**Information from abroad****Odhad spotreby vybraných poľnohospodárskych produktov do roku 2023***spracované z Poľnohospodárskeho výhľadu OECD-FAO 2014-2023*

Podľa Poľnohospodárskeho výhľadu, ktorý vypracovala Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD) a Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), bude dopyt po poľnohospodárskych produktoch v nasledujúcich rokoch stúpať. Najväčší podiel na zvyšovaní spotreby pripadne na rýchle sa ekonomicky rozvíjajúce krajiny Ázie, Južnej Ameriky a populačne rastúce krajiny Afriky. Pomalší rast spotreby sa očakáva v štátoch Severnej Ameriky a v Európe. Rastúce príjmy obyvateľstva v priemyselne sa rozvíjajúcich krajinách Ázie a Latinskej Ameriky, proces urbanizácie, zmeny v životnom štýle a stravovacích návykoch budú podporovať spotrebu rozmanitých predpripravených a hotových potravinárskych výrobkov bohatých na bielkoviny. Meniace sa stravovacie preferencie po mäsových a mliečnych výrobkoch budú podporovať dopyt po krmných obilninách, olejninách a cukre.

Do roku 2023 sa predpokladá zvýšenie dopytu po krmných obilninách o 20 % a rovnako po cukre. Dopyt po rastlinných olejoch a múčkach sa za desaťročné obdobie zvýši o 26 % v porovnaní s aktuálnym stavom. Odhaduje sa, že spotreba mäsa vzrastie o 16 %, pričom najväčší podiel spotreby (49 %) pripadne na hydinové mäso s ohľadom na jeho cenovú dostupnosť a zdravotné hľadisko. Druhým najobľúbenejším druhom mäsa s takmer 30 % podielom bude bravčové, tretím hovädzie mäso s 15 % podielom a štvrtým ovčie mäso so 6 % podielom na celkovej spotrebe mäsa. Rýchlym tempom sa bude zväčšovať dopyt po mliečnych výrobkoch a to najmä v priemyselne sa rozvíjajúcich štátoch sveta. Predpokladá sa rast spotreby syrov a masla o 1,9 % a sušeného mlieka o 1,2 % ročne.

Obilniny

Spotreba obilnín bude naviazaná na rast svetovej populácie najmä v ázijských krajinách, kde sú pšenica a ryža základné zložky výživy. Zvyšovať sa bude dopyt po obilninách na krmné účely, ale utlmovať sa bude ich použitie na výrobu biopalív. Do roku 2023 dosiahne celosvetová spotreba pšenice takmer 774 mil. ton, z toho 479 mil. ton a spotrebuje v priemyselne sa rozvíjajúcich štátoch sveta. Z celkového množstva sa na priame potravinárske využitie skonzumuje 68 %, na kŕmenie hospodárskych zvierat približne 20 % pšenice a zvyšných 12 % sa použije na výrobu biopalív. Priemerná spotreba pšenice na jedného obyvateľa Zeme bude v roku 2023 predstavovať 66,2 kg. V EÚ sa v roku 2023 očakáva priemerná spotreba pšenice na obyvateľa 113,9 kg, v Ruskej federácii 97,9 kg a v USA 81 kg. Spotreba pšenice na obyvateľa v rozvíjajúcich sa ekonomikách sa predpokladá o takmer polovicu nižšia, napr. v Číne bude predstavovať 58,7 kg, v Indii 65,5 kg a v Brazílii 51,3 kg. V nasledujúcich desiatich rokoch bude vo svete stúpať dopyt po kukurici a to na výrobu krmných zmesí, škrobu a bioetanolu.

Olejníny

Zvyšovanie príjmov obyvateľstva v priemyselne sa rozvíjajúcich štátoch sveta, zvyšovanie populácie sveta a s tým spojená rastúca spotreba rastlinných olejov a šrotov ako aj dopyt po alternatívnych pohonných hmotách podporia spotrebu olejnatých plodín. Spotrebované množstvo bionafty z rastlinných olejov sa očakáva do roku 2023 vyššie oproti súčasnému obdobiu o 50 %, pričom jednu štvrtinu z 28,8 mil. ton spotrebujú štáty Európskej únie. Ďalšími významnými spotrebiteľmi bielkovinových múčok budú Čína, Spojené štáty americké, Brazília a India. Dopyt po rastlinných olejoch bude v najbližšom desaťročí podporovať aj potravinárske využitie. V roku 2023 by priemerná ročná spotreba rastlinných olejov na obyvateľa v priemyselne sa rozvíjajúcich krajinách mala dosiahnuť 20,3 kg, v ekonomicky slabo rozvinutých krajinách 9,4 kg a v priemyselne najvyspelejších štátoch sveta až 25 kg/osobu. Spotrebu bielkovinových múčok bude „poháňať“ vyššie využitie na kŕmenie hovädzieho dobytku v súvislosti s rastúcim dopytom po mlieku a mliečnych výrobkoch ako aj na kŕmenie ošípaných a hydiny s ohľadom na očakávaný rast spotreby bravčového a hydinového mäsa a vajec. Do roku 2023 sa svetová spotreba rastlinných múčok zvýši o 27 %, hoci sa priemerný ročný rast v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi spomalí. Objem spotreby rastlinných múčok by mohlo ovplyvniť prípadné povolenie Európskej komisie na používanie spracovaných živočíšnych bielkovín pri kŕmení ošípaných a hydiny.

Cukor

Ročný priemerný rast spotreby cukru o 1,9 % bude nižší ako v predchádzajúcich rokoch, ale v roku 2023 sa predpokladá, že spotreba cukru vo svete dosiahne 211 mil. ton, t.j. v porovnaní s rokom 2013 vyššia o 40 mil. ton. Dominantný podiel na zvýšení spotreby cukru pripadne na rozvíjajúce sa štáty Ázie (Čína, India, Thajsko, Saudská Arábia), Tichomorskej oblasti (Indonézia), Afriky (Juhoafrická republika, Egypt) a Latinskej Ameriky (Brazília, Mexiko) zásluhou rastúcej populácie, príjmov spotrebiteľov a trendu urbanizácie. Naopak dopyt po cukre nebude stúpať v priemyselne vyspelých štátoch sveta s ohľadom na starnúcu populáciu, ktorá si vo väčšej miere uvedomuje zdravotné riziká a potrebu zmien v stravovaní.

Mäso

Vývoj spotreby mäsa budú aj v nasledujúcom desaťročí výraznou mierou ovplyvňovať výskyty ochorení hospodárskych zvierat, ktoré spôsobujú dočasný pokles produkcie, zavedenie obchodných obmedzení a legislatívnych zmien v starostlivosti a zabezpečení životných podmienok zvierat. Napriek tomu sa očakáva zvyšovanie dopytu po mäsových produktoch a to najmä zo strany ekonomicky sa rozvíjajúcich krajín, v ktorých rastie počet obyvateľov a ich reálne príjmy a urbanizačné faktory menia ich stravovacie návyky smerom ku bielkovinovým potravinám. V roku 2023 sa v celosvetovom meradle očakáva priemerná spotreba mäsa na obyvateľa 36,3 kg, čo by bolo o 2,4 kg viac v porovnaní s rokom 2013. Na rozvíjajúce sa krajiny pripadne 83 % podiel z celkového zvýšenia spotreby mäsa, pričom ázijské trhy spotrebujú vyše polovicu. V Indii, kde žije najväčší počet vegetariánov vo svete, sa spotreba mäsa bude zvyšovať, ale ani v roku 2023 nepresiahne 5 kg na obyvateľa. Spotreba mäsa v priemyselne najvyspelejších krajinách sveta sa bude zvyšovať pomalším tempom

a zastaví sa na úrovni 69 kg/osobu. Vo svete sa najvyšší nárast dopytu odhaduje po hydinovom mäse, pretože je najlacnejšie a jeho konzumáciu nezaťažujú kultúrne prekážky ako v prípade bravčového alebo hovädzieho mäsa v niektorých krajinách (napr. v Malajzii, Indii, Saudskej Arábii, Izraeli). Spotreba bravčového mäsa bude rásť pomalšie a bude strácať podiel na trhu v prospech hydinového mäsa. V Číne sa dopyt po bravčovom mäse blíži ku úrovni nasýtenia a obmieňa sa ku iným druhom mäsa, čo naznačuje znižovanie spotreby v nasledujúcich desiatich rokoch. Odhaduje sa, že priemerná spotreba hovädzieho mäsa na obyvateľa sa vo svetovom meradle zvýši len o 0,1 kg a v severnej Amerike naopak klesne o 3,1 kg/osobu z dôvodu vyšších maloobchodných cien v porovnaní s inými druhmi mäsa. Predpokladaná stabilizácia cien ovčieho mäsa zvýši jeho spotrebu v niektorých štátoch Afriky, stredného Východu, Ázie a v Číne.

Mliečne výrobky

V nasledujúcom desaťročí sa predpokladá zväčšovanie dopytu po mliečnych výrobkoch na základe rastúcich príjmov spotrebiteľov v ekonomicky sa rozvíjajúcich štátoch sveta a pokračujúceho globalizačného trendu v stravovaní. V rozvojových krajinách sa do roku 2023 zvýši priemerná spotreba mliečnych produktov na obyvateľa minimálne o 12 % a naopak vo vyspelých ekonomikách len o 2 až 9 %. Najväčší podiel spotreby (70 %) pripadne na mlieko a čerstvé mliečne výrobky. Priemerná spotreba čerstvých mliečnych výrobkov na jedného obyvateľa Indie dosiahne v roku 2023 približne 171 kg, kým v Austrálii to bude 104 kg/osobu, v Európskej únii 93 kg, na Novom Zélande 86 kg, v Kanade 75 kg, v Spojených štátoch amerických 72 kg a v Číne 26 kg. V priemyselne vyspelých štátoch sveta naďalej zostane vysoký podiel spotreby syrov na obyvateľa, ktorý bude desaťnásobne vyšší ako v rozvíjajúcich sa krajinách. Spotrebu masla bude obmedzovať jeho vyššia cena v porovnaní s rastlinnými maslami a trend nahrádzania mliečného tuku v potravinárskych výrobkoch rastlinnými olejmi.

Ing. Ivan Masár

Informácie zo sveta
Information from Abroad

Trendy poľnohospodárskeho výskumu a vývoja vo svete a v USA v prostredí svetovej potravinovej bezpečnosti

Philip G. Pardey – Julian M. Alston: Global and US trends in agricultural research and development in a global food security setting

Príspevok profesora Pardeyho z Fakulty aplikovanej ekonomiky Univerzity of Minnesota a profesora Alstona z Fakulty poľnohospodárskej a zdrojovej ekonomiky Univerzity of California analyzuje vplyv vynaložených výdavkov do poľnohospodárskeho výskumu a vývoja na rast produktivity a časové oneskorenie zavádzania výsledkov výskumu do poľnohospodárskej praxe. Prezentovaný bol na konferencii Zdokonaľovanie poľnohospodárskych znalostných a informačných systémov pod záštitou Výboru pre poľnohospodárstvo Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD) v júni 2011. Miera rastu investovania do poľnohospodárskeho výskumu a vývoja a využitie výsledkov bude rozhodujúcim činiteľom rastu ponuky, dostupnosti a vývoja cien potravín v nasledujúcom desaťročí.

Od roku 1960 sa populácia sveta zdvojnásobila, produkcia obilnín sa strojnásobila a reálny príjem na obyvateľa sa zvýšil z 2 391 USD na 8 390 USD. Súčasná poľnohospodárska produkcia Spojených štátov amerických je v porovnaní s rokom 1990 vyššia viac ako štyri a pol násobne, pričom priemerný ročný rast produkcie o 1,58 % bol dosahovaný zvyšovaním výrobných vstupov len o 0,16 %. Priemerné hektárové výnosy pšenice rástli v rokoch 1961-1990 vo svete v priemere o 2,95 % ročne, ale od začiatku 90. rokov sa rast spomalil na 0,52 % ročne. Výnosy kukurice sa v globálnom meradle počas troch desaťročí minulého storočia zvyšovali priemerne o 2,20 % a od 90. rokov o 1,40 % ročne. Spomalenie rastu produktivity zapríčinili viaceré faktory: výkyvy počasia, klimatické zmeny, zhoršenie pôdných parametrov, presun poľnohospodárskej výroby do menej priaznivých podmienok, zvýšenie cien vstupov, rozšírenie ochorení a škodcov, zníženie investícií do poľnohospodárskeho výskumu.

Celosvetovo sa podľa OECD v roku 2009 vynaložilo na vedu a výskum 1 275 mld. USD, z toho však výdavky na poľnohospodársky a potravinársky výskum tvorili len 5 %. Krajiny, ktorých priemerný príjem na obyvateľa presiahol 11 906 USD sa podieľali 85 % podielom na celkových výdavkoch na vedu a výskum. Zvyšný 15 % podiel pripadol najmä na Čínu, Indiu a Brazíliu. Hlavnými dôvodmi nízkeho podielu odvetví poľnohospodárstva a potravinárstva na celkových výdavkoch do vedy a výskumu je neschopnosť preniesť vedecké výsledky do inovácie alebo nemožnosti celkovej patentovej ochrany. Ďalším dôvodom je dlhé časové obdobie (niekedy aj desaťročia) návratnosti investície do vedy a výskumu vo forme inovácie a rastu produktivity. Napríklad vývoj technológie hybridnej kukurice má korene v posledných rokoch 19. storočia, ale prvá výmera bola zasiata až v roku 1936. Inovačný proces sa však zrýchľuje a napríklad samotný vývoj a skúšobné pestovanie geneticky modifikovanej kukurice trval 14 rokov, keď nepočítame

časové obdobie potrebné na splnenie legislatívnych požiadaviek, schválenie používania osiva a vylepšovanie geneticky odrôd, ktoré trvá ďalších 5 až 10 rokov.

V posledných rokoch nastávajú z dôvodu nových trhových a politických trendov zmeny v obsahu poľnohospodárskej vedy a výskumu. Výskumné úlohy sa preorientávajú zo zvyšovania produktivity hlavných potravinových zložiek na environmentálne, zdravotné, energetické a priemyselné aspekty a na alternatívne možnosti využitia poľnohospodárskych komodít. Zvyšuje sa ochrana duševného vlastníctva nových technológií, inovátori sú vo väčšom rozsahu nútení ku dodržiavaniu biologickej bezpečnosti a v porovnaní s minulosťou sa viac vyzýva na zložitejšie a extenzívnejšie formy výskumu a vývoja a na prispôsobovanie technológií lokálnym podmienkam.

Ing. Ivan Masár

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (doc; docx). Príspevky vo formáte PDF nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, *Economics of Agriculture*, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to **the issues of agricultural economics and policy** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in PDF format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, **the paper** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her **contact address** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE **Editorial Office**; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed **Instructions for Authors of Papers**, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie

Editorial Office

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre

Research Institute of Agricultural and Food Economics

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

(Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251

E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk, Web : www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies